

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Vilma ŠIAULIENĖ

**MAŽEIKIŲ RAJONO SUAUGUSIŲJŲ PROFESINIO RENGIMO
SISTEMOS TOBULINIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2007

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

**MAŽEIKIŲ RAJONO SUAUGUSIŲJŲ PROFESINIO RENGIMO
SISTEMOS TOBULINIMAS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (vadyba, 03S)**

Magistro darbo autorius: NVAM – 4 gr. mag. Vilma Šiaulienė

Vadovas: doc. dr. Jonas Jasaitis

Recenzentas:

Vilma Šiaulienė. Mažeikių rajono suaugusių profesinio rengimo sistemos tobulinimas: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03S). Magistro studijų baigiamasis darbas. Mokslinis vadovas – doc. dr. Jonas Jasaitis, Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Vadybos katedra. Šiauliai, 2007 – 94 p., 24 paveikslai, 22 lentelės.

SANTRAUKA

Magistro darbe išanalizuotas suaugusiųjų profesinis rengimas, akcentuojamas naujas suaugusiųjų švietimo tikslas, išryškinamos formalus, neformalus ir savaiminio suaugusių mokymosi vertinimo teorinės nuostatos. Išnagrinėti suaugusiųjų švietimo ir mokymą sistemos apibrėžiantys dokumentai, švietimo paslaugas teikiančių institucijų pasiskirstymas pagal tipus, vietas. Išanalizuota Mažeikių rajone funkcionuojanti suaugusiųjų profesinio tęstinio mokymo sistema ir suaugusiųjų mokymu užsiimančių organizacijų veikla, jos privalumai, trūkumai ir galimybės. Atliktas suaugusiųjų mokymosi galimybių tyrimas; pateiktos rekomendacijos dėl suaugusiųjų profesinio rengimo sistemos tobulinimo.

SUMMARY

Vilma Šiaulienė

The Perfection of the System of Adults' Vocational Training in Mazeikiai District. Master's work.

In this work has been analyzed professional training in the context of adults professional training, emphasized a new aim of adults education; also theoretical rules of evolution for formal, informal and spontaneous education of adults. This work analyses the documents defining the systems of adults' education and training, also educational institutions according to their types and localities. There has been analyzed the present system of adults education in Mažeikiai district, its advantages, disadvantages and possibilities; also the activity of the organizations engaged in the education of adults and given the recommendations for continued education in the district.

TURINYS

IVADAS	6
1. SUAUGUSIŲJŲ PROFESINIO RENGIMO KONCEPCIJA	
1.1. Pagrindinių sąvokų analizė.....	11
1.2. Profesinis rengimas ugdymo mokslo kontekste.....	17
1.3. Nauja suaugusiųjų švietimo tikslo koncepcija.....	20
1.4. Profesinio išsilavinimo lygiai.....	22
1.5. Suaugusiųjų mokymosi apimtys.....	24
1.6. Dokumentai, reglamentuojantys suaugusiųjų mokymąsi.....	28
1.6.1. Lietuvos Respublikos profesinio rengimo Nacionalinių dokumentų analizė.....	29
1.6.2. Socialinė partnerystė. Darbdavio dalyvavimas profesinio rengimo procese.....	35
1.6.3. Formalaus ir neformalaus mokymų programos ir organizacijos.....	37
1.7. Suaugusiųjų švietimas kitose Europos valstybėse.....	43
2. MAŽEIKIŲ RAJONO EKONOMIKOS STRUKTŪRA IR SUAUGUSIŲJŲ	
 TĖSTINIS MOKYMASIS	
2.1. Mažeikių rajono ekonominė sankloda	50
2.2. Užimtumo ir nedarbo pokyčiai 2004 – 2006 m.....	57
2.3. Suaugusiųjų švietimo situacija Mažeikių rajone.....	64
2.4. Mažeikių rajono švietimo sistemos SSSG analizė.....	65
3. MAŽEIKIŲ RAJONO SUAUGUSIŲJŲ MOKYMO SI GALIMYBIŲ TYRIMAS	
3.1. Mažeikių politechnikos mokyklos veiklos apibūdinimas.....	70
3.2. Suaugusiųjų mokymosi galimybių tyrimas.....	73
4. IŠVADOS	88
5. REKOMENDACIJOS	89
6. LITERATŪRA	90
7. PRIEDAI	93

Iliustracijų sąrašas

1. Profesinio rengimo proceso schema	22
2. Suaugusiųjų švietimo įstaigos.....	24
3. Suaugusiųjų bendrojo lavinimo formos.....	25
4. Neformaliojo mokymo suaugusiųjų švietimo tikslai ir jų įgyvendinimo sąlygos.....	28
5. Įmonių, organizacijų, švietimo įstaigų, turinčių ŠMM licencijas mokyti pagal Darbo rinkos Profesinio mokymo programas skaičius apskrityse.....	38
6. Įmonės, organizacijos, švietimo įstaigos, turinčios ŠMM licencijas mokyti pagal Darbo Rinkos profesinio mokymo programas, skaičius apskrityse.....	39
7. Įmonių pasiskirstymas rajone pagal įmonių rūšis.....	52
8. SVV įmonių pasiskirstymas rajone pagal samdomų darbuotojų skaičių 2002 m.....	52
9. Rajono pramonės struktūrinė analizė pagal įmonių skaičių 2002 m.....	53
10. Žemės ūkio fondo struktūra rajone.....	55
11. Bedarbių skaičiaus dinamika 2004, 2005, 2006 m. Mažeikių rajone.....	58
12. Darbingo amžiaus bedarbių kitimo dinamika.....	58
13. Bedarbiai, šiuo metu esantys darbo biržos sąrašuose.....	59
14. Mažeikių rajono bedarbių skirstymas pagal išsilavinimą.....	60
15. Užsiregistravusių bedarbių skaičius pagal veiklos sritį.....	60
16. Bedarbių įsidarbinimas.....	61
17. Programos, kuriose dalyvavo bedarbiai 2006 m.....	62
18. Bedarbių įsidarbinimas, baigus profesinį mokymą, rengtą pagal projektus.....	62
19. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių.....	73
20. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.....	74
21. Registracija Darbo biržoje.....	76
22. Darbo ieškojimo būdai.....	78
23. Respondentų neįsidarbinimo priežastys.....	79

Lentelių sąrašas

1. Lietuvoje suteikiamo profesinio išsilavinimo lygiai.....	23
2. Darbo rinkos centruose vykdomų formalių mokymo programų pasiskirstymas pagal mokymo programų sritis.....	39
3. Darbo rinkos mokymo centruose vykdomų neformalių mokymo programų paskirstymas pagal programų sritis.....	41
4. Suaugusiųjų neformalaus mokymo įstaigų skaičius apskrityse.....	42
5. Programos ir jų pobūdis pagal apskritis.....	42
8. Preliminarūs Mažeikių darbo biržos suaugusiųjų tęstinio mokymo pasiūlymai.....	63
9. Mažeikių rajono švietimo sistemos SSGG analizė.....	65
10. Mažeikių politechnikos mokyklos SSGG analizė.....	71
11. Respondentų išsilavinimas.....	75
12. Kreipimosi į darbo biržą priežastys.....	76
13. Priežastys, dėl kurių respondentai neteko darbo.....	78
14. Respondentų dalyvavimas Darbo biržos rengiamuose kursuose.....	80
15. Informacija, gaunama apie organizuojamus profesijos mokymus.....	81
16. Dalyvaujate kursuose todėl, kad Jums svarbu.....	81
17. Kas labiausiai kelia nerimą mokymo kursuose.....	82
18. Kas jums vertinga kursuose.....	83
19. Kuo kursai nepatiko respondentams.....	84
20. Ar girdėjote apie Mažeikiuose organizuojamus neformalaus mokymo kursus.....	85
21. Ar norėtumėte juos lankyti.....	85
22. Ką reiškia „Mokymosi visą gyvenimą“ programa.....	86

ĮVADAS

Tyrimo problema

Europos Sąjungoje suaugusiųjų švietimas suprantamas dvejopai: kaip „mokymasis darbui“ ir „mokymasis gyvenimui“. Abi sritys laikomos lygiavertėmis. *Tuo tarpu mūsų šalyje profesinis suaugusiųjų lavinimas pirmiausia suprantamas kaip darbo rinkos pertvarkos dalis, o socialinių bei pilietinių įgūdžių svarba demokratinei visuomenei kurti įvertinama aiškiai nepakankamai* (V.Šumskienė, 2006). Šioji suaugusiųjų švietimo sritis plėtojama tik europiniuose projektuose, kuriuos dažniausiai įgyvendina nevyriausybinės organizacijos ir kai kurie darbdaviai.

Lietuva šiandien išgyvena europinės integracijos laikotarpį. Sparčiai kintant darbo rinkai, dirbančiųjų turima kvalifikacija neatitinka jos poreikių. Todėl būtina sudaryti suaugusiems tokias sąlygas, kad jie galėtų kelti savo kvalifikaciją. Rinkos sąlygoms orientuota profesinio ugdymo sistema savo struktūroje turi Darbo rinkos profesinio mokymo sistemą, formaliojo ugdymo įstaigas ir neformaliuoju mokymu užsiimančias organizacijas. Vykstant gamybos restruktūrizacijai bei keičiantis socialiniams santykiams, tam skiriama daug dėmesio.

Politinė nepriklausomybė sąlygoja naujas Lietuvos socialinės, kultūrinės, ekonominės raidos perspektyvas. Ypatinga šio istorinio virsmo reikšmė slypi Lietuvos žmonių galiose įvaldyti tai, kas būdinga europietišškai pilietinės, modernios, atviros, visuomenės sampratai. Šių siekių, besiremiančių vertybių kaita, įgyvendinimą sąlygoja švietimo galimybės. Todėl naujos visuomenės ugdymo uždavinys apsprendžia visos švietimo sistemos atsinaujinimą ir jo tapimą išskirtine valstybės sociokultūrinės veiklos sritimi. Ar pasirengęs šioms pertvarkoms suaugęs žmogus?

Profesinis rengimas, kaip ugdymo priemonių ir santykių visuma, tenkina žmonių siekius, lūkesčius, galimybes realizuoti savo prigimtine teisę į veiklos laisvę, normalų gerbūvį bei asmenybės plėtrą. Tuo pabrėžiama profesinio rengimo priklausomybė nuo gausių išorinių aplinkybių, atspindinčių žmogaus sąveikos su jį supančia aplinka pobūdį. Profesinis rengimas turi sudaryti žmogui sąlygas keistis pagal dabartinio pasaulio bei savo santykių su juo modelį. Profesiniame rengime jis turi rasti tai, kas jam reikšminga, kad galėtų realizuoti savo prigimtinius profesinės raiškos poreikius.

Pastarojo meto profesinio rengimo sistemos kaitą sąlygoja gausios subjektyvaus ir objektyvaus pobūdžio prielaidos. Tai, visų pirma, bendrosios prielaidos, susijusios su globalizacijos tendencijomis ir pokyčiais, būdingais visam pasauliui. Iš kitos pusės, ne mažiau svarbios yra specifinės prielaidos, charakterizuojančios Lietuvos integravimosi į demokratinę Europos ir pasaulio bendruomenę procesą, jos specifinius politinio, ekonominio, kultūrinio vystymosi bruožus.

Tarp gausybės šiandien pasaulyje vykstančių ekonominius, socialinius, demografinius, kultūrinius ir kitokius procesus charakterizuojančių tendencijų išskirtinos trys, kurios turi ypač didelę įtaką profesiniam rengimui. Tai:

- nuolat besikeičiančios žinių visuomenės kūrimasis;
- nuolatinė mokslo ir technikos pažanga;
- ekonominių ir darbo procesų internacionalizacija.

Svarbiausiu dabartinio Lietuvos profesinio rengimo sistemos reformos etapo uždaviniu tapo ugdymo turinio atnaujinimas bei jo nuolatinis tobulinimas. Palaipsniui į kuriamuosius profesinio rengimo projektus įsijungiant socialiniams partneriams labai svarbu, kad šis didžiulis darbas būtų atliekamas kokybiškai, remtūsi ne tik vietiniu patyrimu, bet ir moderniomis dalykinėmis bei pedagoginėmis – vadybinėmis žiniomis.

Nors mokslinio dėmesio profesiniam rengimui Lietuvoje visuomet stokota, vis dėlto šią sritį per pastaruosius dešimtmečius tyrusių mokslininkų pasiekimai gana ženklūs. Kaip ir kitose Europos šalyse, taip ir Lietuvoje moksliniai profesinio rengimo tyrimai buvo labiausiai išplėtoti profesijos mokytojus rengiančiuose universitetuose. Vytauto Didžiojo universitete (VDU) ir Lietuvos Žemės ūkio universitete (LŽŪU) susiformavo stiprios edukologinių ir psichologinių profesinio rengimo tyrimų mokyklos, įgaunančios ir tarptautinį pripažinimą. Reikšmingi yra Vytauto Šerno (1998), Vincento Dienio (1998), Sigitos Grigaliūnienės (2000), Nijolės Večkienės (2000), Violetos Rimkevičienės (2003), Rimanto Laužacko (2005), Jono Jasaičio (2005, 2006, 2007) darbai, skirti pedagoginių ir sociologinių profesinio mokymo bei jo reformos aspektų analizei. Psichologinius ir pedagoginius profesijos rinkimosi, profesinio tinkamumo klausimus tyrė vienas iš žymiausių Lietuvos edukologų ir profesinio orientavimo teorijos kūrėjų - prof. Leonas Jovaiša (1974, 1978, 2003, 2007) bei prof. Danguolė Beresnevičienė (1997, 2006), profesinio persikvalifikavimo – Tomas Jovaiša (2003). Profesijos pedagogų rengimo aspektus nagrinėjo R. Adamonienė (2001) S. Daukilas (2004), K. Pukelis (2001), V. Targamadžė (2005) ir kt.

Moksliniame lygmenyje **šio tyrimo problema laikytinas nuolat išskylantis prieštaravimas tarp dirbančiojo turimos profesinės patirties ir naujų reikalavimų jo profesinei kompetencijai, kurią sąlygoja naujos gamybos technologijos. Gamybos pažanga sąlygoja visą gyvenimą trunkančio profesinio ugdymosi būtinybę.** Konkreti mūsų tyrimų problema turi pedagoginį – vadybinį pobūdį: nuolatinės profesinio rengimo kaitos pagrindas yra subjektyvi šio proceso dalyvių parengtis ir nusiteikimas keistis. **Kaitą sąlygojančios problematikos pažinimas gali garantuoti išsamiai argumentuotą ir pagrįstą, strategiškai orientuotą ir pedagoginėmis bei vadybinėmis pastangomis realizuojamą suaugusiųjų profesinį rengimą Mažeikių rajone.**

Šiuo metu Lietuvoje vyksta didelės permainos profesinio rengimo srityje, kurias sąlygoja naujasis Profesinio mokymo įstatymas. Permainos sukelia diskusijas. Visuomenės socialiniai ir

ekonominiai pokyčiai kelia naujus reikalavimus profesiniam mokymui, bet neturint konkrečios ūkio perspektyvos, sudėtinga prognozuoti darbo jėgos pokyčius. *Išsiplėtusioje Europoje atvira darbo rinka ir žmogaus teisė laisvai pasirinkti mokymosi, gyvenimo ir darbo bet kurioje šalyje reikalauja, kad dirbančiųjų kvalifikacijos būtų aiškiai suprantamos, kas leistų jas pripažinti bet kurioje šalyje.*

Tyrimo aktualumas

Mokymosi visą gyvenimą idėja Lietuvoje naują postūmį įgijo 2001 m., svarstant Mokymosi visą gyvenimą memorandumą. 2004 m. buvo patvirtinta Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. Europos Sąjungos (ES) viršūnių susitikime Lisabonoje 2000 m. buvo numatyti ilgalaikiai ES tikslai. Pagrindinis tikslas – „per dešimtmetį Europos Sąjungą paversti konkurencingusia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje, kurioje darni ekonominė plėtra būtų suderinta su didesniu ir geresniu kokybės užimtumu ir tvirtesne socialine sanglauda“ (V. Būdienė, ir kt., 2005). Tačiau Lisabonos strategijos įgyvendinimo pusiaukelėje – 2005 metais - tapo akivaizdu, kad pirmojo penkmečio realybės testo ambicinga Lisabonos strategija neišlaikė. Europos šalyse juntamas nepakankamas ekonomikos augimas, darbo jėga sensta, atlyginimai neauga, socialinė sistema gali būti keičiama. 2005 m. buvo atnaujinti ir pagrindiniai ES siekiai, paverčiant Europą patrauklia vieta investuoti ir dirbti; ekonominio augimo varikliu pasitelkti žinias ir inovacijas; pakeisti politiką taip, kad verslas galėtų sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų. ES valstybės narės kviečiamos plėsti investicijas į žmogiškąjį kapitalą bei pritaikyti švietimo ir profesinio rengimo sistemas prie naujų žmogiškųjų išteklių kompetencijai keliamų reikalavimų.

Suaugusiųjų švietimas Lietuvoje plėtojama dviem kryptimis. Pirmoji kryptis (iš „viršaus“) – Lietuvos tradicijų, užsienio šalių patirties pagrindu pradedami kurti nauji įstatymai ir kiti norminiai aktai, rekomendacijos, sudarančios sąlygas sėkmingai plėtoti suaugusiųjų švietimui (J.Matiukaitė, D. Beresnevičienė, 2005). Jau vykdomas švietimas valstybės remtinoms grupėms (invalidams, imigrantams, privalomosios karo tarnybos ir nuteistiems piliečiams).

Kita kryptis (iš apačios“) – tai piliečių, kurie jautriai reaguoja į kasdieninius poreikius, iniciatyvas. Pradedama burtis piliečių judėjimai (pvz., kultūrinė, teisinė pagalba kaimui), kuriasi visuomeninės organizacijos, privačios suaugusiųjų mokyklos.

Tyrimo objektas

Mažeikių rajono suaugusiųjų profesinio rengimo sistema.

Tyrimo dalykas

Mažeikių rajono suaugusiųjų profesinio rengimo sistemos tobulinimo galimybių nustatymas.

Tyrimo tikslas

Išanalizuoti Mažeikių rajono suaugusiųjų profesinio rengimo sistemos dabartinę situaciją ir strategines jos tobulinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti suaugusiųjų profesinio rengimo koncepciją;
- 2) išanalizuoti formaliojo ir neformaliojo švietimo mokymosi organizacijų ir mokymo programų pasiūlą šalyje ir regionuose.
- 3) išanalizuoti Mažeikių rajone suaugusiųjų mokymu užsiimančių organizacijų veiklą ir besimokančiųjų poreikius.
- 4) atskleisti suaugusiųjų profesinio mokymo sistemos tobulinimo galimybes Mažeikių rajone.

Tyrimo hipotezė

- Įvairių socialinių grupių gyventojai turi skirtingą poreikį mokytis.
- Kaime gyvenantys bedarbiai, o ypač vyresnio amžiaus asmenys (vyresni kaip 45 metų), neturi pakankamos motyvacijos kelti kvalifikaciją arba įgyti naują profesiją.

Tyrimo metodologija

- **tyrimo konceptualioji esmė.** Darbe buvo išanalizuotos profesinio rengimo (pirminio) bei suaugusiųjų profesinio rengimo ir formalaus, neformalaus bei savaiminio mokymosi teorinės nuostatos. Teorines nuostatas ir tarpusavio ryšį atskleidžia V. Šerno (1998), R. Laužacko (2004), D. Beresnevičienės (1995), Tado Tamošiūno (2004), G.Linkaitytės, M. Teresevičienės (2006) ir kitų darbai. Išanalizuota nauja suaugusiųjų švietimo koncepcija, apžvelgti profesinio išsilavinimo lygiai, suaugusiųjų mokymo ir mokymosi dimensijos, suaugusiųjų mokymą reglamentuojantys dokumentai, turintys įtakos suaugusiųjų profesinio rengimo sistemos tobulinimui. Mažeikių rajono profesinio rengimo situacija apžvelgiama Lietuvos ir Europos suaugusiųjų profesinio rengimo sistemos tobulinimo kontekste. Analizuojama Mažeikių rajono ekonominė sankloda, užimtumo ir nedarbo pokyčiai, švietimo situacija.
- **tyrimo loginė struktūra.** Tyrimo struktūrą apibūrina nuosekli tyrimo tikslams vykdyti skirtų uždavinių seka, kuri suskirstyta į etapus:
 - *pirmas etapas* – išanalizuotas profesinis rengimas ugdymo mokslo kontekste, suaugusiųjų profesinio ugdymo sąveikoje dalyvaujančios tiek artimos, tiek tolimos socialinės aplinkos.
 - *antras etapas* - pateiktas Mažeikių rajono suaugusiųjų profesinio rengimo sistemos metodologijos pagrindimas; analizuoti ir palyginti nacionaliniai dokumentai,

reglamentuojantys suaugusiųjų švietimą su tarptautiniais dokumentais. Aprėptas Mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo dalis: strateginis valdymas, teisinis reguliavimas, finansavimas ir kt. Rinkti duomenys apie Mažeikių rajono ekonominę sanklodą, užimtumo ir nedarbo pokyčius, švietimo situaciją. Gauta informacija ir duomenys nulėmė tyrimo imties bei metodų pasirinkimą.

- *trečias etapas* – apibendrinti Mažeikių rajono suaugusiųjų tęstinio mokymosi galimybių tyrimo rezultatai Mažeikių politechnikos mokykloje, t.y. identifikuoti ir įvertinti pagrindiniai veiksniai, turintys įtakos profesinio rengimo sistemos tobulinimui rajone.

Tyrimo metodai

- *sisteminė ir palyginamoji mokslinės literatūros analizė;*
- kokybinių duomenų rinkimui naudotas *turinio analizės metodas;*
- kiekybiniai duomenys surinkti naudojant *apklausos metodą;*
- tyrimo duomenys apdoroti naudojant *SPSS statistinių duomenų apdorojimo programą.*

Tyrimo strategija

- *pirmasis etapas* – 2005-04-30 – 2006-02-01. Įvado rašymas; tyrimo struktūros sudarymas; teorinių šaltinių paieška ir apžvalga; empirinių duomenų paieška ir rinkimas;
- *antrasis etapas* – 2006-02-02 – 2006-09-01. Teorinės dalies užbaigimas; tyrimo anketos sudarymas;
- *trečiasis etapas* – 2006-11 – 2007- 01 – pirmasis anketavimas, 2007-05 – 2007-06 – antrasis anketavimas. Empirinių duomenų apdorojimas SPSS statistine programa.
- *ketvirtasis etapas* – 2007-06 – 2007-08. Tyrimo rezultatų apibendrinimas, išvadų, siūlymų bei kitų darbo dalių galutinis koregavimas.

Tyrimo teorinis reikšmingumas

Lietuvos ekonomika, socialinis ir kultūrinis gyvenimas pastaruoju metu patiria esminius pokyčius, todėl mokymas tampa nebe epizodine patirtimi, o nuolatine gyvenimo dalimi. Tyrimo duomenys padės ateityje išsamiau įvertinti situaciją ir rengti ilgalaikę suaugusiųjų tęstinio mokymosi sistemos tobulinimo strategiją.

Tyrimo praktinis reikšmingumas

Išanalizuota Mažeikių rajono suaugusiųjų rengimo situacija, pateiktos jos tobulinimo rekomendacijos. Aptarta tolimesnių tyrimų perspektyva.

SUAUGUSIŲJŲ PROFESINIO RENGIMO KONCEPCIJA

1.1. Pagrindinių sąvokų analizė

A

Amatas (*angl. craft*) – tiksliais įgūdžiais grindžiama žmogaus veikla apibrėžtoje srityje, kuri užtikrina asmenų materialinį gerbūvį (Laužackas R.,2005).

Amatininkas (*angl. craftsman*) – kvalifikuotas tam tikros profesijos darbininkas, kurio veikloje vyrauja tikslų operacijų atlikimas arba originalių gaminių gamyba (Laužackas R.,2005).

Ankstesnio mokymosi (pasiekimų) pripažinimas (*angl. accereditation of prior learning (APL)*) - procesas, kurio metu pripažįstami ankstesni, dažniausiai neformalaus ir savaiminio mokymosi būdu įgyti pasiekimai. Pripažįstant mokymosi pasiekimus, tam tikra prasme pripažįstamas ir pats jų įgijimo procesas (mokymasis). Pripažįstant ankstesnio mokymosi pasiekimus naudojama daug metodų, iš kurių populiariausias yra mokymosi pasiekimų aplanko metodas (portfelio). (Laužackas R.,2005).

Atsakinga įstaiga (*angl. awarding body*) – įstaiga, turinti teisę formaliai pripažinti kvalifikacijas ir kompetencijas bei išduoti jas patvirtinančius dokumentus (pažymėjimas, diplomus, sertifikatus) (Laužackas R.,2005).

Aukštasis mokslas (*angl. higher education*) – studijos aukštojoje mokykloje pagal programas, parengtas remiantis moksliniais tyrimais. Studijos baigiasi kvalifikacijos arba kvalifikacinio laipsnio (bakalauro, magistro) suteikimu (Laužackas R.,2005).

Aukštoji mokykla (*angl. college/ university*) – universitetai, specializuoti (pvz., technikos, pedagoginiai, žemės ūkio ir kt.) universitetai, akademijos, institutai, turintys ne mažesnę kaip 3 metų studijų programą ir teikiantys bakalauro, magistro arba jiems atitinkančius kvalifikacinius laipsnius, taip pat kolegijos, teikiančios neuniversitetinį aukštąjį išsilavinimą. Be aukštojo išsilavinimo, aukštosiose mokyklose įgyjama kvalifikacija, reikalinga sudėtingomis profesijoms (Laužackas R.,2005).

B

Bedarbis (*angl. unemployed*) – norintys dirbti ir ieškantys darbo nedirbantys darbingo amžiaus asmenys, nepriklausomai nuo to, ar jie užsiregistravę darbo biržoje ar ne (Laužackas R.,2005).

Bedarbio mokymo pašalpa (*angl. unemployed retraining allowance*) – išmoka, kurią gauna bedarbis jo mokymosi (persikvalifikavimo) laikotarpiu, jeigu toks mokymas vyksta pagal trišalę (tarp darbo biržos, bedarbio ir darbdavio) arba dvišalę (tarp darbo biržos ir darbuotojo) sutartis (Laužackas R.,2005).

Bendrasis lavinimas (*angl. general education*) – fizinių, psichinių ir dvasinių žmogaus galių ugdymas perteikiant jiems mokslo, technikos, meno ir kitų pažinimo sričių pagrindus bendrojo

lavinimo ar profesinio mokymo įstaigose. Bendrasis lavinimas nėra orientuotas į kurią nors profesiją ar veiklą (Laužackas R.,2005).

Besimokanti visuomenė (*angl. learning society*) – visuomenė (bendruomenė), kuri visose gyvenimo ir veiklos srityse palaiko(kuria) mokymosi kultūrą bei remia atskirų asmenų ir organizacijų mokymąsi (Laužackas R.,2005).

D

Darbdavys (*angl. employer*) – asmuo ar įstaiga, kuri priima (samdo) darbuotojus konkrečioms profesinės veiklos funkcijoms atlikti (gaminti gaminius, teikti paslaugas ir kt.). Darbo sutartyje darbdavys įsipareigoja už atliktą darbą mokėti numatytą atlyginimą ir garantuoti įstatymuose numatytas darbo sąlygas. Profesiniame rengime svarbus vaidmuo tenka darbdavių susivienijimams (prekybos, pramonės ir amatų bei kt. rūmams, kitoms darbdavių organizacijoms) (Laužackas R.,2005).

Darbo birža (*angl. labour exchange/ employment exchange/ job centre*) – valstybinė institucija, kuri tarpininkauja tarp darbdavių ir ieškančių darbo žmonių, padėdama jiems įsidarbinti. Ji analizuoja darbo pasiūlą ir paklausą, registruoja laisvas darbo vietas ir bedarbius, tarpininkauja įsidarbinant, teikia informaciją apie paklausias profesijas, pataria besirenkančiam profesiją jaunimui, moka bedarbio pašalpas, kol asmuo yra apmokomas ir atlieka kitas su žmonių įsidarbinimu susijusias funkcijas (Laužackas R.,2005).

Darbo jėga (*angl. labour force*) – fiziniai ir protiniai žmonių gebėjimai, naudojami visuomeniškai naudingoje žmonių veikloje. Vartojama dvejopai:

- kaip visuminis žmonių sugebėjimas dirbti;
- kaip statistinis rodiklis, apibūdinantis ekonomiškai aktyvius gyventojus (Laužackas R.,2005).

Darbo jėgos paklausa (*angl. labour force*) – darbo jėgos poreikio, kurios panaudojimui yra atitinkamos gamybos priemonės ir apmokėjimo šaltiniai, apimtis ir struktūra darbo rinkoje. Darbo jėgos paklausą apibūdina dirbančiųjų skaičius plius laisvų darbo vietų skaičius (Laužackas R.,2005).

Darbo jėgos pasiūla (*angl. labour force supply*) – galinčių ir norinčių dirbti samdos pagrindais žmonių skaičius ir jų socialinė – demografinė bei profesinė – kvalifikacinė struktūra. Darbo jėgos pasiūlą sudaro užimtieji ir bedarbiai (Laužackas R.,2005).

Darbo rinka (*angl. labour market*) – darbo vietų paklausos (visų, kuriose darbama, taip pat laisvų, neužimtų) ir pasiūlos (konkrečias kvalifikacijas turinčių ir dirbančių, taip pat darbo ieškančių žmonių) santykių visumas. Darbo rinka visuomet yra viena iš 3 formų: perteklinė – kai darbo vietų yra mažiau negu norinčių jas užimti, deficitinė – kai darbo vietų yra daugiau negu norinčių dirbti, nulinė – kai pasiūla ir paklausa sutampa (Laužackas R.,2005).

Darbo rinkos mokymo centras (*angl. labour market training centre*) – tęstinio profesinio rengimo įstaiga, kurios pagrindinė veikla – darbo rinkos santykių paliestų asmenų persikvalifikavimas ir kvalifikacijos tobulinimas (Laužackas R.,2005).

Darbo rinkos profesinis mokymas (*angl. vocational training of adults, labour market training*) – pakitusių darbo rinkos poreikių sąlygotas profesinis mokymas, teikiantis asmenims didesnes profesines galimybes prisitaikyti prie darbo rinkos situacijos. Lietuvoje darbo rinkos profesinį mokymą (visų pirma bedarbių profesinį persikvalifikavimą) organizuoja speciali institucija – Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, o vykdo suaugusiųjų profesinio mokymo centrai (Laužackas R.,2005).

Darbuotojas (*angl. employee*) – asmuo, sudaręs darbo sutartį su darbdaviu ir vykdamas apibrėžtas funkcijas gamybos, aptarnavimo bei viešojo sektoriaus ar kt. profesijose(Laužackas R.,2005).

Dualinis mokymas (*angl. alternanse training*) – pirminio profesinio rengimo organizavimo forma, kuomet derinamas mokymasis profesinio mokymo įstaigoje (teorinis) ir įmonėje (praktinis). Atsakomybę už mokymą (tame tarpe ir finansinę) dalinasi valstybė bei darbdavių organizacijos. Būdingas Vidurio Europos valstybėse (Vokietijoje, Austrijoje, Šveicarijoje, Liuksemburge) (Laužackas R.,2005).

F

Formalusis profesinis rengimas (*angl. formal vocational*) – tikslingas, sistemingas ir planingas profesinės kvalifikacijos įgijimas profesinio rengimo įstaigose, kuris baigiasi sertifikavimu (Laužackas R.,2005).

I, Į

Ilgalaikiai bedarbiai – bedarbiai, kurių ištisinė nedarbo trukmė ilgesnė negu šalyje oficialiai nustatyta ilgalaikio nedarbo riba. Daugumoje Vakarų Europos šalių ilgalaikiais laikomi tie bedarbiai, kurių ištisinė nedarbo trukmė ilgesnė nei 12 mėnesių. Lietuvoje ilgalaikio nedarbo riba oficialiai nėra nustatyta, tačiau Respublikinė darbo birža ilgalaikiams bedarbiams priskiria bedarbius, kurių trukmė ilgesnė nei metai (Damidavičius M. ir kt., 1998)

Igūdžiai (*angl. skills*) - iki automatizavimo (tobulai) išlavinti žmogaus mokėjimai (Laužackas R.,2005).

Ikiprofesinis ugdymas (*angl. pre – vocational education*) – dažniausiai bendrojo lavinimo mokyklos veikla, siekiant parengti jaunimą plačiam darbo pasaulio suvokimui. Ikiprofesinis ugdymas turi du aspektus – jis teikia žinių apie veiklos perspektyvas apskritai ir regione, taip pat ugdo prielaidas subjektyviam profesinio gyvenimo vertinimui. Didelę reikšmę ikiprofesiniam ugdymui turi kiti socialiniai institutai, darbdavių ir dirbančiųjų organizacijos ir kt. (Laužackas R.,2005).

Informalus (savaiminis) mokymasis (*angl. informal learning/ incidental learning*) – mokymasis, kuris vyksta darbo vietoje, šeimoje ar laisvalaikiu. Jis nėra tikslingas bei apcialiai organizuotas ir neveda į sertifikavimą. (Laužackas R.,2005).

Įsidarbinamumas (*angl. employability*) – asmens gebėjimas išlikti darbo rinkoje. Jį lemia nuolatinis prisitaikymas prie kintančių kvalifikacinių reikalavimų bei psichologinis nusiteikimas esant reikalui keisti darbo vietą ar profesiją (profesinis mobilumas) (Laužackas R.,2005).

K

Kolegija (*angl. college*) – aukštoji mokykla, teikianti neuniversitetiniu aukštuoju išsilavinimu grindžiamą kvalifikaciją, reikalingą didelio savarankiškumo bei sudėtingumo profesijoms. Į Lietuvos kolegijas stojama baigus vidurinę mokyklą. Studijų trukmė - 3 - 4 metai. (Laužackas R.,2005).

Kompetencija (*angl. competency*) – gebėjimas atlikti tam tikrą operaciją ar užduotį realioje ar imituojamoje veiklos situacijoje. Kompetenciją lemia mokymosi/ studijų metu įgytos žinios, gebėjimai, turimi požiūriai ir vertinimai. Kompetencijos kokybiškumą įtakoja darbuotojo sukaupta patirtis. Profesiniame rengime įgytas kompetencijas parodo išduodami pažymėjimai, sertifikatai. Apibrėžtai platesnei veiklai (profesijai) reikalingos kompetencijos sudaro kvalifikaciją (Laužackas R.,2005).

Kvalifikacija (*angl. qualification*) – tam tikrų žinių bei gebėjimų (kompetencijų) visuma, kurią įgijęs žmogus gali efektyviai ir kokybiškai (kompetetingai) dirbti atitinkamoje profesijoje (atitinkamos rūšies ir sudėtingumo darba). Profesiniame rengime įgytą kvalifikaciją pripažįsta įgaliotos institucijos bei jų išduodami diplomai (Laužackas R.,2005).

M

Mokymasis ne darbo vietoje (*angl. learning*) – kvalifikacijos tobulinimas, atliekamas ne darbo vietoje (pvz., profesinio mokymo įstaigose, mokymo centruose, aukštosiose mokyklose) (Laužackas R.,2005).

Mokymasis darbo vietoje (*angl. work – based learning, on – the – job training*) – mokymasis, vykstantis darbo vietoje (įmonėje, organizacijoje), o ne pagal formalaus mokymo programas mokymo institucijose. Mokymosi darbo vietoje pasiekimai įteisinami tik toje įmonėje galiojančiuose dokumentuose. Kai įmonė yra sertifikuota suteikiant jai teisę pri[azinti kvalifikacijas, tokios kvalifikacijos pripažįstamos visos šalies mastu (Laužackas R.,2005).

Mokymasis visą gyvenimą (*angl. lifelong learning*):

- 1) požiūris į žmogaus ir naujos informacijos tarpusavio santykį, įsipareigojimas sudaryti asmenims galimybes mokytis/studijuoti visą gyvenimą;
- 2) visos žmogaus mokymosi pastangos per jo gyvenimą, kurios nukreiptos žinių ir gebėjimų bei kvalifikacijos įgijimui ir tobulinimui. (Laužackas R.,2005)

3) **Motyvacija** – tai varomoji jėga, skatinanti individą veikti (Schffman ir Kanuk, 1997).

Motyvas – tai nematoma vidinė jėga, stimuliuojanti ir žadinanti elgesio reakciją (Алешина 2000).

N

Neformalus mokymas (*angl. non – formal learning*) – mokymasis, turintis planingumo (tikslų, laiko, vietos ir kt.) svarbus besimokančiajam. Paprastai neformalus mokymasis neveda į sertifikavimą (Laužackas R.,2005).

P

Persikvalifikavimas (*angl. retraining*) – mokymas siekiant suteikti kvalifikaciją/ kompetencijas, įgalinančias besimokantįjį pereiti į kitą profesinę veiklą (Laužackas R.,2005).

Pirminis profesinis rengimas (*angl. initial vocational education and training*) – profesinio rengimo etapas, kurio metu asmuo mokosi/ studijuoja pirmąją specialybę bei įgyja pirmąją kvalifikaciją darbui, dažniausiai valstybės pripažintoms profesijoms. Priklausomai nuo konkrečioje šalyje vyraujančio profesinio rengimo modelio, pirminis vidurinis profesinis rengimas yra vykdomas įmonėse (rinkos modelis), mokyklose (mokyklinis modelis), dalinai įmonėse ir mokyklose (dualinis modelis) (Laužackas R.,2005).

Profesija (*angl. occupation*) – atitinkamomis žiniomis, gebėjimais (mokėjimais ir įgūdžiais) pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, teikiančios jiems materialinio apsirūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomeninio gyvenimo struktūras prielaidas (Laužackas R.,2005).

Profesinė mokykla (*angl. vocational*) – pirminio vidurinio profesinio rengimo įstaiga, kurioje be nesudėtingoms profesijoms reikalingos kvalifikacijos, teikiamas bendrasis išsilavinimas. Profesinė mokykla gali teikti visą arba tik teorinį profesinį mokymą (Laužackas R.,2005).

Profesinis perkvalifikavimas (*angl. retraining*) – naujos profesinės kvalifikacijos įgijimas, siekiant pereiti į kitą profesiją (Laužackas R.,2005).

Profesinis rengimas (*angl. vocational education and training*):

- 1) besimokančiojo profesinių žinių ir gebėjimų (kompetencijų) įgijimo mokymosi/ studijų būdu procesas, kurio metu įgyjama ar tobulinama atitinkama kvalifikacija. Profesinis rengimas gali būti pirminis ir tęstinis (trunkantis visą gyvenimą);
- 2) nepertraukiamas žmonių ugdymo procesas, kurio tikslas – suteikti ir nuolat palaikyti jiems tinkamas ir visuomenei reikalingas profesines kvalifikacijas. Profesinis rengimas apima ikiprofesinį ugdymą, pirminį profesinį rengimą, profesinės kvalifikacijos tobulinimą, profesinį reabilitavimą (Laužackas R.,2005).

S

Socialinė partnerystė (*angl. social partnership*) – įvairių visuomenės socialinių grupių sąveika formuojant valstybės arba vietinę politiką bei organizuojant tam tikras veiklas.

Profesiniame rengime socialinė partnerystė užtikrinama sąveikaujant valstybės, darbdavių bei dirbančiųjų interesams. Valstybę šiuo atveju atstovauja profesinį rengimą organizuojančios ministerijos ir joms pavaldžios mokymo įstaigos, darbdavius – darbdavių susivienijimai (pvz., prekybos, pramonės ir amatų rūmai ir kt.), dirbančiuosius – profesinės sąjungos (Laužackas R.,2005).

Socialinis įtraukimas (*angl. social inclusion*) – specialių poreikių asmenų arba grupių integracija į įvairias viešas veiklas ar profesijas per darbo rinkos ir ekonomikos struktūras (Laužackas R.,2005).

Specialybė (*angl. speciality*) – tam tikra mokslo žinių ir pažinimo faktų visuma, kurią įsisavina žmogus rengdamasis darbui konkrečioje profesijoje, t.y. įgyja reikiamą kvalifikaciją. Specialybė dažniausiai sutampa su mokymo/studijų programa (Laužackas R.,2005).

Suaugusiųjų švietimas (*angl. adul education*) – visuma švietimo priemonių, tenkinančių suaugusių žmonių bendrojo ar profesinio mokymosi rezultatus. Suaugusiųjų švietimo sąvoka yra artima, bet ne tapati kvalifikacijos tobulinimo sąvokai, kuri reiškia jau turimos (anksčiau įgytos) kvalifikacijos išplėtimą tam tikromis mokymosi formomis (Laužackas R.,2005).

Š

Švietimo sistema – (*angl. system of education*) – visuma įstaigų ir institucijų, kurių pagrindinis veiklos tikslas yra visapusiškas asmenybės tobulinimas. Švietimo sistemą sudaro valstybės pripažintos ikimokyklinio ugdymo, bendrojo, profesinio mokymo įstaigos, aukštosios mokyklos bei įvairios podiplominio mokymo įstaigos, taip pat jų valdymo institucijos (Laužackas R.,2005).

T

Tęstinis profesinis rengimas (*angl. continuing vocational education and training*) – formalusis ir neformalusis profesinis mokymas, vykstantis po privalomo išsilavinimo ir pirmosios kvalifikacijos įgijimo. Tęstinio mokymosi filosofija grindžiama tuo, kad mokymasis vyksta visą gyvenimą ir apima labai platų mokymo įstaigų ir formų spektrą (Laužackas R.,2005).

Ž

Žinių visuomenė (*angl. knowledge society*) – visuomenės charakteristika, reiškianti platų ir nuolatinį naujų žinių išgavimą, jų papildymą ir panaudojimą (Laužackas R.,2005).

1.2. Profesinis rengimas ugdymo mokslo kontekste

Kiekvieną dieną žmogus gauna labai daug informacijos, kurios “apdorojimui” reikia ne tik laiko, bet ir žinių. Mokykloje žmogus negali išmokyti visko, juo labiau, kad sparčiai tobulėjant informacinėms technologijoms, nebūtina išsiminti daug žinių. Anot autorių “svarbiausias uždavinys – išmokyti mokytis. Visuomenė ir informacija sparčiai kinta, o mokykla, deja, jau nepajėgi atsakyti į visus klausimus, kurie užklups žmogų, palikusį mokyklos sienas. Kasdieniame gyvenime problemas reikia spręsti greitai, operatyviai, požiūrius ir nuomones vertinti kritiškai, o sprendimus priimti atsakingai”(Linkaitytė G., 2003).

Išsilavinimas nėra duodamas vieną kartą visam laikui, o yra nuolatinio mokymosi, trunkančio visą gyvenimą, rezultatas. Švietimas neapsiriboja vaikystėje įgytu nuoseklus mokymosi patyrimu; tai ilgalaikis procesas. Gyvenimas pats savaime yra nenutrūkstantis mokymosi procesas. Bet kiekvienas asmuo ieško specifinių galimybių tikslingai ir nuosekliai mokytis toliau, norėdamas neatsilikti nuo visuomenės techninės ir socialinės raidos, prisitaikyti prie pakitusių gyvenimo aplinkybių (vedybų, tėvystės, profesinės situacijos, senatvės ir kt.) ar siekdamas visapusiškai išplėtoti savo potencines galimybes. “Visą gyvenimą trunkantis mokymasis aprėpia atsitiktinį (pasamoninį) ir sąmoningai individo mokymosi patyrimą” (Beresnevičienė D., 2000).

Bendrajai prasme ugdymo sąvoką į pedagogikos mokslų terminiją Stasys Šalkauskis (1928) įvedė tarpukario Lietuvos laikotarpiu teigdamas, kad “ugdyti - tai daryti, kad kas nors augtų, ūgėtų, eitų aukštyn”. Anot jo, “tobulinimo linkmė, vedant aukštyn, ugdymui yra esminė.... <...> Svarbiausias ugdymo tikslas – asmenybės pokyčiai – jos tobulėjimas pažinimo, vertybių orientacijų raidos, prasmingo gyvenimo ieškojimo prasme (Šalkauskis S., 1928).

Profesinis ugdymas – sudėtinė asmens ir visuomenės ugdymo dalis. Kiekvienas asmuo, norėdamas tapti visaverčiu visuomenės nariu, perima geriausią jos patirtį, nuolat mokosi, formuoja savo žinias, po truputį keičia vertybių sistemą, tampa kompetetingu, savitai išreiškdamas save darbe. Dažnai profesijos sąvoka tapatinama su specialybės sąvoka, akcentuojant, kad specialybė – tai detalesnis darbo pasidalijimas profesijos rėmuose. Individas mokosi tam tikros specialybės dalykų, kad galėtų kompetetingai dirbti pasirinktos profesijos darbą. Remiantis Laužacku R. ir Jovaiša L., specialybė „, tam tikra mokslo žinių ir praktinių įgūdžių visuma, kurią įsisavina žmogus, remdamasis darbu konkrečioje profesijoje, t.y. įgyja reikiamą kvalifikaciją (Laužackas R., 2005). Profesijos sąvoką įvairūs autoriai apibūdina šiek tiek skirtingai. Pasak V. Šerno „profesija – tai nuolatinės veiklos rūšis, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis“ (Šernas V., 1998). Laužackas R.(1997) profesiją apibūdina kaip „atitinkamomis žiniomis, gebėjimais (mokėjimais ir įgūdžiais) pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, teikiančios jiems

materialinio aprūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomeninio gyvenimo struktūros prielaidas (Laužackas R., 2005).

Adamonienė R., Daukila S., Kriščiūnas B., Maknienė I. vadovėlyje „Profesinio ugdymo pagrindai“ (2001) pateikia papildytą profesijos apibrėžimą: tai „atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, sugebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, užtikrinančios žmonėms prielaidas tenkinti savisaugos ir saviraiškos poreikius, t.y. poreikių visumą“.

Kadangi mokinys be pedagogo pagalbos retai gali perimti patirtį, profesinis ugdymas yra organizuotas, kurį vykdo įvairios profesinio ugdymo institucijos (darbo rinkos mokymo centrai, profesinės, kolegijos, universitetai).

“Pedagoginis procesas – kryptinga, tiesioginė, pagrindinių ugdymo veiksmų (pedagogo, mokinio ir kt.) tarpusavio sąveika, skatinanti profesinį tobulėjimą, tapsmą”(Linkaitytė G., 2003).

Profesinio ugdymo pedagoginėje sąveikoje dalyvauja tiek artimos, tiek tolimosios socialinės aplinkos dalyviai. Artimos aplinkos sąveikoje dalyviai yra mokiniai, profesijos pedagogai, šeimos nariai. Asmenybę ugdo visa aplinka, todėl būtina ją nuolat tyrinėti, vertinti.

Tolimosios aplinkos profesinio ugdymo sąveikos dalyviai yra darbdaviai, socialiniai partneriai, paslaugų ir verslo infrastruktūros, religinės organizacijos, profesinį ugdymą reglamentuojančios valstybinės institucijos. Pastarosios lemia profesinio ugdymo turinio strategiją, gamybinio mokymo institucijų tinklo kūrimą ir efektyvųjų jų funkcionavimą (Baršauskienė V., Guščinskienė J., 2003).

Kaip matome, didžioji dalis pedagogikos mokslininkų pripažįsta, kad keičiantis socialinėms sistemoms ir vertybėms, aiškinantis ugdymo sampratą, labai svarbus žmonijos vertybių ir sąveikos tarp ugdytojo ir ugdytinių aspektas. Šį aspektą akcentuoja profesorius Jovaiša L., teigdamas, “kad ugdymas, tai asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis”. Jovaišos L. teigimu, „ugdymo rezultatas – žmogaus aprūpinimas saviraiškos priemonėmis, kurių reikia visaverčiam gyvenimui kurti savo jėgomis. Saviraiškos priemonės yra visa tai, ką žmogus panaudoja siekdamas gyvenimo tikslo“ .

Pastaraisiais dešimtmečiais žymiai pakito bandymai apibrėžti profesinį rengimą: *nuo siauriausiai suvokiamo asmens parengimo konkrečiai darbo vietai iki pačios plačiausios sampratos, kuri apima nuolatinį mokymąsi, informacinę visuomenę ir žmogiškųjų išteklių plėtrą.* Dabartiniu metu dažniausiai remiamasi platesne samprata, pabrėžiančia asmens vaidmenį jo profesinio pasirengimo sferoje (Laužackas R., 1999). „Profesinis rengimas suprantamas kaip „nenutrūkstamas žmonių ugdymo procesas, kurio tikslas – suteikti ir nuolat palaikyti jiems tinkamas ir visuomenei reikalingas profesines kompetencijas. Profesinis rengimas – tai procesas, apimantis ikiprofesinį ugdymą, pirminį profesinį rengimą, profesinės kvalifikacijos tobulinimą, profesinį perkvalifikavimą, profesinį reabilitavimą“ (Laužackas R., 1999).

Dabartinį profesinio rengimo raidos periodą politikos prasme galima vadinti pereinamuoju. Suprantama, kad lemiamą įtaką jam daro sudėtingi ekonominio gyvenimo principų kaitos procesai. *Gilesnė svarbiausių profesinio rengimo reformos kryptių analizė leidžia teigti, kad jos rezultatų sėkmę be abejojimo lems ne tik ryžtingi praktiniai žingsniai, bet ir visapusiška apžvalga į teorines doktrinas ir koncepcijas.*

Profesinio rengimo problematika Lietuvoje dažniausiai buvo priskiriama vienai mokslinei disciplinai – profesinei pedagogikai. Tai aiškinama išsamesnių mokslinių profesiniam rengimui skirtų darbų stoka bei šios srities tyrimų specifiškumo nepripažinimu. Prof. V.Šerno vadovėlis „Profesinė pedagogika“ – tai buvo pirmasis bendresnis, sistemiškesnis ir išsamesnis šios srities darbas, kuriame bandyta nustatyti profesinio rengimo problematiką ir pirmą kartą paminėta sąvoka „profesinė edukologija“ bei pateikta „edukologijos kryptių, susijusių su profesionalų ugdymu“ struktūra (Linkaitytė G., 2003).

Šiame darbe pažymėta, kad remiantis amžiaus kriterijumi profesinė edukologija yra statoma šalia profesinės pedagogikos. Pastarasis pastebėjimas yra vertingas tuo, kad „profesinei edukologijai pagal edukologijos analogą pripažįstamas bet kurio amžiaus žmogaus organizuoto tęstinio ugdymo teorijos“ vaidmuo (Laukaitytė G., 2003).

„Nuolatinis mokymasis – tai visą gyvenimą trunkantis mokymasis, skatinamas atitinkamos aplinkos (kintančių gyvenimo sąlygų ir t.t.) bei vidinio poreikio mokytis“ (Beresnevičienė D., 1995, 2000). D. Beresnevičienė pabrėžia, kad šiandien vis labiau akcentuojamas žmonių mokymasis visą gyvenimą. Nuolat kintančioje visuomenėje dėl spartėjančios mokslo ir technikos pažangos, kyla reikalavimai darbuotojų kvalifikacijai, tad neišvengiamai reikšmingesnis tampa ir žmonių siekis kelti profesinę kvalifikaciją. Dėl to didėja nuolatinio mokymosi reikšmė.

„Nuolatinį mokymąsi sąlygoja keli pagrindiniai veiksniai: išorinė aplinka, technika ir technologija, vidinė organizacijos aplinka bei žmonių individualūs charakteriai. Visi išvardyti veiksniai, pirmiausia lemia organizacijos veiklos sėkmę ir jos sugebėjimą prisitaikyti prie tos kintančios visuomenės reikalavimų“ (Baršauskienė V., Guščinskienė J., 2003).

„Nuolatinio mokymosi uždavinys – kaupti profesinę patirtį, įgyti ir tobulinti savo kvalifikaciją, kad būtų galima greičiau prisitaikyti prie nuolatos kintančios veiklos pasaulyje. Galima išskirti kelias pagrindines nuolatinio mokymosi sistemas“ (Beresnevičienė D., 2000).

Atsiverdama šiuolaikiniam pasauliui, Lietuva integruojasi į globalines struktūras (UNESCO, ES ir kt.), jau turinčias tam tikras bendradarbiavimo, bendravimo normas ir taisykles. „Kitų šalių žmonės žino tas taisykles ir normas ir geba jų laikytis. Lietuvos žmonėms, kaip piliečiams, įsiliejimas į jau egzistuojančias struktūras kelia naujus reikalavimus: jie ne tik turi įvaldyti gausią informaciją ir dalyvauti socialinėje kaitoje, bet ir apsispręsti dėl asmeninės pozicijos ir kaip išsaugoti savo tautinį identitetą naujame išorinės aplinkos kontekste“ (Linkaitytė G., 2003). Šiuo

atveju ypatingas vaidmuo tenka suaugusiųjų švietimui, kuris turėtų sąmoningai apsispręsti dėl savo pilietinės pozicijos ir kartu peržiūrėti ir tobulinti savo profesines kompetencijas.

Taigi, panagrinėkime profesinio rengimo proceso sistemiškumą. Kaip pažymi Laužackas R. “profesinis rengimas išreiškia nuolatinį žmogaus, kaip asmenybės, ugdomųjų vertybių, svarbių jo profesinei veiklai, įgijimą (Laužackas R., 1999). *Profesinio rengimo sistemos* uždavinys – ugdyti asmenybę, formuojant supratimą apie pasaulį ir suteikiant profesiniam mokymui reikalingų bazinių žinių“ (Laužackas R., 1999). Šio mokymo tikslas – padėti žmogui įgyti naują kvalifikaciją, atitinkančią europinį lygį, ir skatinti norą nuolat mokytis. *Šioje sistemoje formuojama nuostata, kad būtina nuolat mokytis siekiant išlaikyti kompetenciją, kuri leidžia prisitaikyti prie kintančių visuomenės gyvenimo sąlygų (ekonominių, politinių, socialinių ir t.t.).*

Suaugusiųjų švietimą kaip socialinį reiškinį įvardijo M. Knowles (1980):

1. Suaugusiųjų švietimas gali būti suprantamas kaip procesas, kurio eigoje suaugusieji tobulina patirtį ir tokiu būdu įgyja naujų žinių, pagilina supratimą, įgūdžius, praplečia požiūrį, interesus ir normas konkrečioje srityje. Šio proceso iniciatoriai gali būti patys suaugusieji arba įvairių rūšių institucijos, siekiančios įtraukti į jį savo darbuotojus ir klientus. Jiems turėtų rūpėti suaugusiųjų požiūris į mokymąsi, mokymosi poreikiai, tikslai, barjerai ir t.t.
2. Suaugusiųjų švietimas suprantamas kaip procesas, kurio edukacinės veiklos formos (t.y. studijų grupės, paskaitos, seminarai, suplanuotos skaitymo programos, valdomos diskusijos, konferencijos), kuriose dalyvauja suaugusieji. Šiuo atveju dėmesys sutelkiamas į galimybių suaugusiems mokytis sukūrimą ir darbo būdų bei metodų parinkimą.
3. Trečioji samprata apima dvi pirmąsias ir suvienija jas į specifinį socialinės praktikos lauką, kuriame siekdami bendro tikslo dirbuojasi individai, institucijos ir įvairios asociacijos. Taip suvokiamas suaugusiųjų švietimas tampa judėjimu bendram kultūros lygiui kelti. Šia samprata dažniausiai remiasi švietimo politikai, ji pasitelkiama besimokančios visuomenės scenarijams kurti“.

1.3. Nauja suaugusiųjų švietimo tikslo koncepcija

Šimtmečiais švietimo tikslu buvo laikoma “sukurti išsilaisvinusį žmogų” arba kitaip tariant “žinantį žmogų”. Buvo tikima, kad suteikus žmonėms žinių, jie taps geresni ir žinos, kaip teisingai jomis naudotis. Tokia švietimo koncepcija pasiteisino sąlyginai pastoviam pasaulyje, tačiau žinių protrūkio, technologinės ir informacinės revoliucijos amžiuje ši švietimo tikslo samprata ir tikėjimas perduodamų žinių galia tapo neefektyviais.

Pastaruoju metu vyksta žymūs visuomeniniai poslinkiai. „Formuojasi *informacinė (žinių) visuomenė*, kuriai būdingas ne tik pasiektas žinių lygis, tačiau ir gebėjimas bei motyvacija jas nuolat

atnaujinti, labai reikšmingos informacijos pateikimo priemonės ir komunikacija. Lietuva, kaip ir kitos Europos šalys, yra veikiama *informacinių technologijų plitimo*, kurį lydi mokslinis ir techninis atsinaujinimas“ (Jakštas A., 1999). Šiandien pasikeitė gamybiniai santykiai ir užimtumo sąlygos: reikia pasirinkti tarp universalios orientacijos ir specializacijos. „*Orientacija į sugebėjimą prisitaikyti*: kooperuotis įmonių tinkluose, glaudžiau bendradarbiauti su tiekėjais, kooperavimas, tai tik kelios informacinių technologijų plitimo pasekmės“ (Jakštas A., 1999).

Šie informacinių technologijų įtakoje vykstantys pokyčiai daro poveikį socialiniams ir ekonominiams procesams: „vystosi individualus darbas, patarnavimai ir naujos, taip vadinamos *kvalifikacijos reikalaujančios darbo organizavimo formos* valdymo decentralizavimas, lanksčios laiko organizavimo formos. *Ekonomikos globalizavimas* iš esmės keičia kapitalo, prekių ir patarnavimų srautus“ (A. Jakštas, 1999). Susiformavo pasaulinė diferencijuota darbo rinka. „Technologinė, ekonominė ir finansinė veikla praranda vadinamąjį „vietos“ faktorių. Europinės darbo rinkos formavimasis keičia lig šiol vyravusias konkurencijos ir darbo užimtumo sąlygas. Aukšta, tarptautiniais standartais apibūdinama kvalifikacija ir nuolatinis mokymasis tampa išskirtine kiekvieno asmens raiškos sąlyga. Visa tai yra bendrosios prielaidos, susijusios su tendencijomis ir pokyčiais, būdingais visam pasauliui“ (Laužackas R., 1999) .

Tokios sąlygos kelia ypatingus reikalavimus darbuotojų kompetencijai. „*Modernus kelias – įsijungimas į Europinį bendrą tinklą, bendrojo ir profesinio mokymosi derinimas, mokymasis darbo vietoje*“ (Jakštas A., 1999). Tik save organizuojančios, nuolat besimokančios organizacijos ir individai orientuojasi į naujus reikalavimus. Kompetencija neįgyjama kaip tradicinė kvalifikacija, gavus diplomą. Ji dažniausiai pasiekama ne standartiniame mokymesi, o specialiuose pratybose, specializuotuose seminaruose, savarankiškai besimokant, dirbant vaikystėje tėvų priežiūroje ir t.t.

“Paaikškėjo, kad būtina ugdyti kompetetingus žmones – žmones, kurie galėtų pritaikyti savo žinias kintant sąlygoms, rašo Linkaitytė G. (2003). Išryškėjo savarankiško žinių pritaikymo poreikiui, švietimo tikslo samprata pasikeitė, atsirado nauja forma – kompetencija pagrįstas mokymas(is). *Kompetencija* – pasirengimas (žinios, gebėjimai, įgūdžiai), leidžiantis kokybiškai atlikti tam tikrą operaciją (užduotį) realioje ar imituojamoje situacijoje (Laužackas R., 2006).

„Šiame kontekste galima teigti, kad Lietuvos profesinio rengimo sistemos tikslas yra teikti žmonėms tokias kvalifikacijas, kurios padėtų spręsti ne tik savo šalies, bet ir Europos ekonominės ir socialinės politikos uždavinius. Technologijų raida lemia tokias ekonominės ir socialinės kaitos tendencijas, kad į darbo rinką ateinantys darbuotojai šiandien jau nebegali tikėtis visą gyvenimą dirbti vieną darbą, turėti vieną specialybę ir visą laiką išlikti viename ūkio sektoriuje. Specialistai sutinka, kad dabartinis jaunimas per savo karjerą keletą kartų iš esmės pakeis profesiją.“ (Laužackas R., 2000).

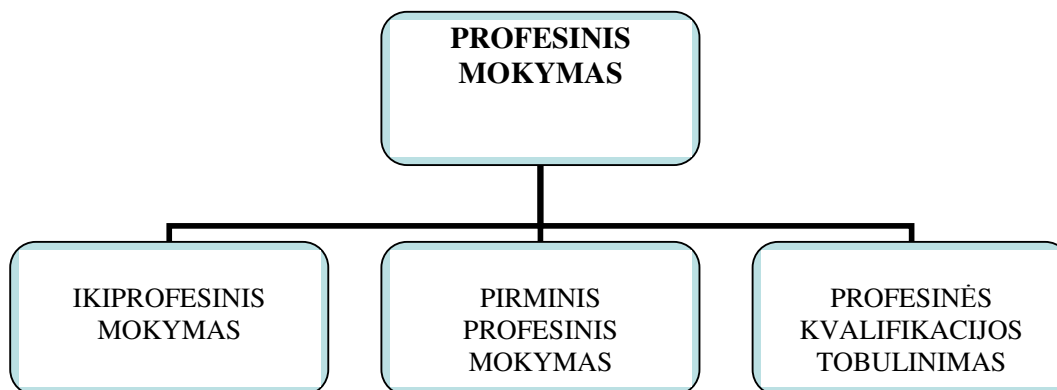
Kaip pažymi savo straipsnyje G. – M. Linkaitytė (2003) “ pakitusi švietimo tikslo ir prioritetų samprata pakeitė ir pačią švietimo koncepciją: švietimo sistemos organizaciniu principu tampa visą gyvenimą trunkančio mokymosi idėja. Pagrindinė tokio požiūrio prielaida ta, kad mokymasis nuolat kintančiame pasaulyje privalo būti visą gyvenimą trunkantis procesas”.

Ketvirtoji naujovė teorinėje koncepcijoje, kaip tęsia G.- M. Linkaitytė (2003), “ išryškėjo tada, kai buvo susirūpinta naujais švietimo paslaugų teikimo būdais individui, kad jis galėtų mokytis visą gyvenimą sau patogiu laiku ir patogioje vietoje. *Į švietimą nebežiūrima kaip į švietimo institucijų monopolį. Vienu iš šiuolaikinių suaugusiųjų švietimo uždavinių yra naujų ryšių tarp besimokančiojo ir mokymosi šaltinių paieška.*

1.4. Profesinio išsilavinimo lygiai

“Mokymasis, tame tarpe ir profesinis, tampa besikeičiančios visuomenės požymiu ir yra nuolatinis žmogaus palydovas per visą jo sąmoningą gyvenimą” – pažymi Laužackas R. (1999). Autorius suskirsto formalųjį profesinį mokymą į nuoseklius, tarpusavyje suderintus etapus:

- Ikiprofesinį ugdymą;
- Pirminį profesinį mokymą;
- Profesinės kvalifikacijos tobulinimą (žiūr. 1 pav.)

1. pav. Profesinio rengimo proceso schema

Šaltinis:Laužackas R., (1999). Sistemo – teorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos. Vilnius: Kronta.

„Kvalifikacijos suteikimo požiūriu žemiausio lygio profesinio rengimo sistemos struktūrinė dalis yra *ikiprofesinio ugdymo sistema*. Ji yra integruota į pagrindinę ir vidurinę mokyklą. Ikiprofesinis ugdymas reikšmingas jaunimui tuo metu, kai paauglys ar jaunuolis turi susiorientuoti

profesijų ir darbo pasaulyje bei motyvuotai rinktis būsimą profesinės veiklos sritį“ (Adamonienė R., Daukilas S., Kriščiūnas B., Maknienė I., 2001).

Pirminį profesinį rengimą Lietuvoje vykdo dviejų tipų profesinio rengimo institucijos: profesinės mokyklos ir kolegijos. Baigę pagrindinę mokyklą, moksleiviai turi galimybę toliau mokytis vidurinėje mokykloje ar gimnazijoje, arba profesinėje mokykloje. Baigę vidurinę mokyklą moksleiviai turi galimybę rinktis profesinę mokyklą (mokytis pagal IV – osios pakopos programas) kolegiją arba universitetą (Laužackas R., Danilevičienė E., 2004).

Lietuvoje suteikiamo profesinio išsilavinimo lygiai

1 lentelė

Profesinio išsilavinimo lygiai	Profesinio išsilavinimo lygio apibūdinimas	Bendrojo išsilavinimo lygis	Programos trukmė
Pirmasis	Gebėjimas atlikti nesudėtingas, pasikartojančias ir autonomiškus sprendimų nereikalaujančias darbo operacijas	Specifinių reikalavimų nėra	Iki 1 metų
Antrasis	Kompetencija atlikti principinių autonomiškus sprendimų nereikalaujantį specializuotą darbą	Pradinis/ pagrindinis	1 – 2 metai
Trečiasis	Kompetencija atlikti sudėtingą darbą pakankamai atsakingų ir savarankiškų sprendimų reikalaujančiose veiklos srityse. Įgyjamas gebėjimas derinti grupės veiklą	Pagrindinis/ vidurinis	2 – 4 metai
Ketvirtasis	Gebėjimas savarankiškai atlikti sudėtingą, atsakomybės reikalaujantį darbą konkrečios veiklos srityse. Įgyjami gebėjimai savarankiškai atlikti planavimo, administravimo ir kontrolės funkcijas	Aukštesnysis	3 – 4 metai
Penktasis	Gebėjimas atlikti sudėtingą kūrybinį darbą plačiose, besiformuojančiose veiklos srityse, galimybė užsiimti autonomiška, išsamiomis žiniomis grindžiama profesine veikla. Įgyjami gebėjimai planuoti ir vertinti darbą, vykdyti valdymo funkcijas.	Aukštasis	4 – 5 metai

Šaltinis: Adamonienė R. ir kt. Profesinio ugdymo pagrindai. Vilnius, 2001. 37 p.

„Profesinės mokyklos yra ugdymo institucijos, kuriose galima įgyti profesinę kvalifikaciją ir vidurinį išsilavinimą. Profesinėse mokyklose galima rinktis keturių pakopų mokymo programas, kurios skiriasi savo trukme, mokymo turiniu ir yra pritaikytos įvairaus amžiaus bei skirtingo išsilavinimo jaunuoliams. Pirmoji pakopa skirta tiems asmenims, kurie nori įgyti profesinę kvalifikaciją, tačiau nėra įgiję pagrindinio išsilavinimo. Antrosios pakopos programos yra dviejų metų trukmės, jų pabaigoje moksleiviams suteikiama profesinė kvalifikacija. Trečioje pakopoje, kurios programos yra trijų metų trukmės, moksleiviams sudaromos galimybės gauti profesinę kvalifikaciją ir kartu vidurinio išsilavinimo atestatą. Į ketvirtos pakopos mokymo programas priimami baigę vidurinių mokyklų absolventai, kurie siekdami profesinės kvalifikacijos mokosi du arba tris metus“ (Laužackas R., 1997).

„Kolegijos yra aukštojo mokslo institucijos, teikiančios profesinę kvalifikaciją ir neuniversitetinį aukštąjį išsilavinimą. Kolegijose studijos trunka trejus metus, jų pabaigoje įgyjamas

aukštojo mokslo diplomą ir atitinkama profesinė kvalifikacija. Šis naujas švietimo sistemos segmentas praplečia jaunuolių galimybes įgyti aukštąjį išsilavinimą ir dar labiau praturtina pirminio profesinio rengimo programų įvairovę“ (Laužackas R., 1997).

1.5. Suaugusiųjų mokymosi apimtys

Žvelgiant į mokymąsi visą gyvenimą skiriamos trys mokymo/si dimensijos (Teresevičienė M., Gedvilienė G., 2006) :

- Formalusis suaugusiųjų mokymasis valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas procesas, kurio rezultatas – valstybės pripažintas, išsilavinimą liudijantis dokumentas.
- *Neformalusis mokymas/si* vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų. Jis taip pat apgalvotas ir organizuotas; su formaliu mokymu bendra yra tai, kad šis mokymasis ribojamas institucinės priklausomybės. Jis būdingas kvalifikacijos tobulinimo sričiai. Neformalus mokymasis gali būti teikiamas darbo vietoje; juo gali rūpintis visuomeninės organizacijos ir grupės, taip pat organizacijos, įkurtos formalioms sistemoms papildyti (meno, muzikos, sporto užsiėmimai ir kt.) Valstybės pripažinti dokumentai neišduodami.
- *Savaiminis mokymasis* – tai natūralus, kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Skirtingai nuo pirmų dviejų, savaiminis mokymasis nebūtinai iš anksto apgalvotas, mažiau organizuotas, mažiau struktūrizuotas, gali būti skatinamas gyvenimo, aplinkybių, šeimos, sąlygų, todėl jo gali nepripažinti net patys individai, papildantys savo žinias ir gebėjimus.

Viena iš pozityvių pastarojo meto suaugusiųjų švietimo plėtros tendencijų yra neformalaus mokymosi plėtotė.

Lietuvos suaugusiųjų švietimo raidos dinaminį procesą atspindi naujos arba persiorganizavusios organizacijos, teikiančios švietimo paslaugas suaugusiems (2 pav.)

Naujai įsikūrusios suaugusiųjų švietimo įstaigos (privatūs kompiuterių, kabų kursai)	Naujai susikūrusios visuomeninės organizacijos skatina suaugusiųjų švietimo proceso tobulumą ir Organizuoja andragogų tobulinimąsi
Įstaigos, įsikūrusios užsienio šalių suaugusiųjų Švietimo institucijų pavyzdžiu	Regioniniai suaugusiųjų švietimo informaciniai centrai, kurie šiuo metu veikia 10 miestų. Pagrindinis suaugusiųjų švietimo informacinių centrų uždavinys – skatinti suaugusiųjų švietimo sistemos plėtotę

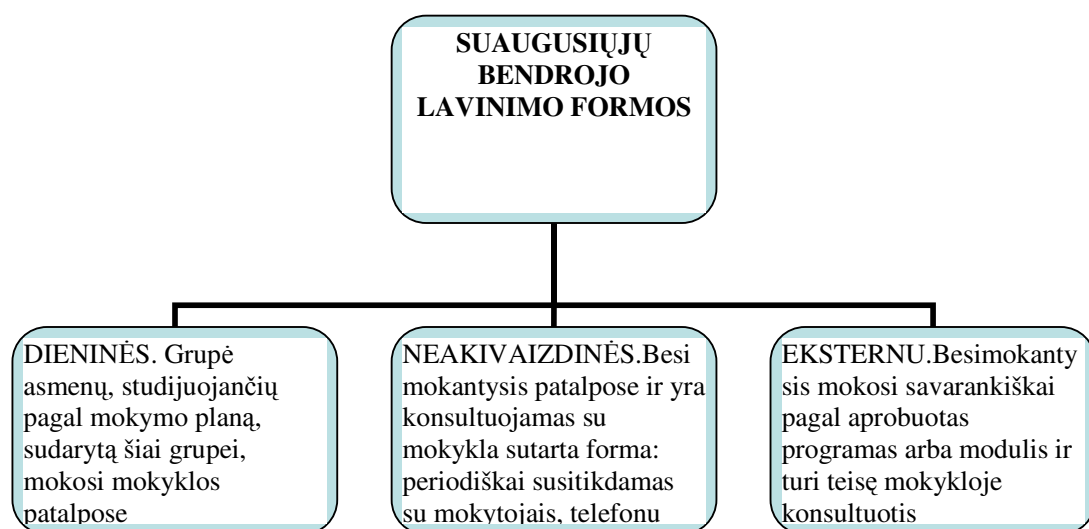
2 pav. Suaugusiųjų švietimo įstaigos

Šaltinis: Teresevičienė M., Gedvilienė G. ir kt., (2006). Andragogika. Kaunas: VDU

„Lietuvos suaugusiųjų švietimo sistema yra integrali švietimo sistemos dalis. Ją sudaro *formalusis ir neformalusis* suaugusiųjų švietimas. Suaugusiųjų mokymosi poreikiai optimaliai įgyvendinami suaugusiųjų švietimo įstaigose, kurios gali būti valstybinės arba nevalstybinės. Suaugusiųjų mokymo centruose ir suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklose (atskirose klasėse suaugusiems) teikiamas bendrasis vidurinis išsilavinimas. Suaugusieji, kurie dažniausiai yra dirbantys asmenys, gali mokytis aukštosiose mokyklose (neakivaizdinėse, modulinėse, tęstinėse studijose)“ (Teresevičienė M., Gedvilienė G. kt., 2006).

„Formalusis mokymas - valstybės reglamentuojama ir kontroliuojama bendrojo išsilavinimo ir profesinio rengimo galimybes užtikrinanti suaugusiųjų švietimo sistema, kai sėkmingai baigus mokymąsi, išlaikius egzaminus, gaunamas valstybės pripažįstamas diplomą arba pažymėjimas. Formalusis suaugusiųjų švietimas vykdomas per bendrąjį lavinimą, profesinį *rengimą, taip pat* kolegijose ir kitose aukštosiose mokyklose“ (Teresevičienė M., Gedvilienė G. ir kt., 2006).

Bendrąjį suaugusiųjų lavinimą teikia savarankiškos suaugusiųjų bendrojo lavinimo įstaigos: mokyklos, suaugusiųjų mokymo centrai, klasės bendrojo lavinimo mokyklose. Suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklos dalyviai gali būti asmenys, turintys 18 ar daugiau metų. Taip pat suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklos gali priimti 16 –18 m. jaunuolius, dėl socialinių sąlygų negalinčius lankyti bendrojo lavinimo mokyklų. Jiems steigiamos vakarinės, pamaininės suaugusiųjų klasės, kuriose mokoma pagal bendrojo lavinimo mokyklų programas. Bendrojo lavinimo mokymo formos gali būti įvairios (3 pav.).

3 pav. Suaugusiųjų bendrojo lavinimo formos

Šaltinis: Teresevičienė M., Gedvilienė G. ir kt., (2006). Andragogika. Kaunas: VDU

Sparčiai kintant darbo rinkai, žmonių turimos kvalifikacijos dažnai neatitiko jos poreikių. Lietuvoje, suaugusiems žmonėms, norintiems įgyti paklausią darbo rinkoje profesiją arba patobulinti jau turimą kvalifikaciją, organizuojamas darbo rinkos profesinis mokymas.

Nuo pat Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos įkūrimo 1987 metais veikla buvo organizuojama dviem kryptimis : suaugusiųjų, visų pirma bedarbių, profesinis rengimas ar kvalifikacijos tobulinimas ir suaugusiųjų bei moksleivių profesinis konsultavimas (Jovaiša T., 2003).

Darbo rinkos profesinį mokymą vykdo mokymo institucijos, turinčios licencijas mokyti pagal darbo rinkos profesinio mokymo programas, įregistruotas Studijų ir mokymo registre. Šiuo metu registre iš viso įregistruotos 406 darbo rinkos profesinio mokymo programos. Tai valstybės reglamentuotas ir kontroliuojamas profesinis suaugusiųjų mokymas, kai, per palyginti trumpą laiką (iki 1 metų), galima gauti valstybės pripažintą pažymėjimą, kuris liudija apie suteiktą pirmo ar antro lygio profesinę kvalifikaciją arba teisę atlikti konkretų darbą ar funkciją. Siūlomos mokymo programos apima beveik visas ūkio sritis (Aleknienė V., 2006).

Pagrindinės mokymo programų grupės yra: dailieji amatai, prekyba, buhalterinė apskaita, administravimas, kompiuterio naudojimas, metalo darbai, elektra ir energija, transporto priemonės, cheminiai procesai, maisto produktų gamyba, aprangos ir avalynės gamyba, medienos apdirbimas, žemės ūkis, statyba, viešojo maitinimo, turizmo, grožio paslaugos. Mokytis priimami asmenys, ne jaunesni kaip 18 metų (kai kuriais atvejais – nuo 16 metų). Yra mokymo programų, skirtų asmenims, turintiems nebaigtą pagrindinį išsilavinimą.

Darbo rinkos profesinio mokymo programos, suteikiančios pirmo lygio profesinę kvalifikaciją arba teisę atlikti darbą ar funkciją yra trumpesnės (nuo 1 iki 10 savaičių). Dauguma jų skirtos mokyti asmenis darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais. Sėkmingai baigus minėtas mokymo programas išduodami darbuotojų saugos ir sveikatos pažymėjimai bei atestacijos pažymėjimai.

Įgyti paklausią darbo rinkoje profesiją arba kelti jau turimą kvalifikaciją galima keliais būdais:

- Užsiregistravus darbo biržoje;
- Mokytis finansuojant Darbo biržai;
- Į darbo rinkos profesinio mokymo įstaigą gali nukreipti ir apmokėti mokymosi išlaidas darbdavys;

Į mokymo įstaigas galima kreiptis savarankiškai ir mokėti už mokslą patiems. Jeigu žmogus turi pakankamai darbo patirties pagal vieną ar kitą profesiją arba nori mokytis savarankiškai, jis turi galimybę laikyti kvalifikacijos egzaminą eksternu. Tai galima padaryti mokymo įstaigose, turinčiose leidimą egzaminuoti eksterno būdu, ir taip įgyti profesinės kvalifikacijos pažymėjimą.

Šiuo metu veikia keturiolika Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos reguliavimo sferoje esančių darbo rinkos mokymo centrų. Kasmet šiuose mokymo centruose mokosi apie 27 tūkst. asmenų. Lietuvoje darbo rinkos profesinio mokymo priežiūrą vykdo Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Tarnyba turi 7 teritorines darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybas didžiuosiuose miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Alytuje, Utenoje, bei atstovus Ignalinoje, Naujoje Akmenėje ir Tauragėje. Tai didžiausia organizacijų sistema, aktyviai plėtojanti darbo rinkos profesinį mokymą, informavimą ir konsultavimą. (Aleknienė V., 2006).

Darbo rinkos politika, kai akcentuojamas tik bedarbių profesinio rengimo prieinamumas, tačiau nekreipiamas dėmesys į ekonominius užimtumo skatinimo veiksnius ir darbdavių poreikius, praranda ekonominį pagrindą ir tai labai apriboja jos efektyvumą. Kita vertus, darbo rinkos politikos priemonės, nukreiptos tik į ekonominius užimtumo skatinimo veiksnius ir darbo santykių liberalizavimą, bet ignoruojančios bedarbių profesinio rengimo poreikius ir socialinės sanglaudos siekius, neišvengiamai lemia užimtumo kokybės ir trukmės mažėjimą bei žmogiškųjų išteklių konkurentiškumo smukimą (Laužackas R., 2006).

Neformalusis mokymas – (neoficialusis) suaugusiųjų mokymasis arba tęstinis mokymasis kol kas neturi lygaus statuso su formalioju suaugusiųjų švietimu. Vis labiau didėjant konkurencingumui, įsiliejant į darbo rinką, auga ir neformalaus mokymosi paklausa. Jis padeda kelti darbuotojų kompetenciją, įgyti naujų žinių darbo vietoje.

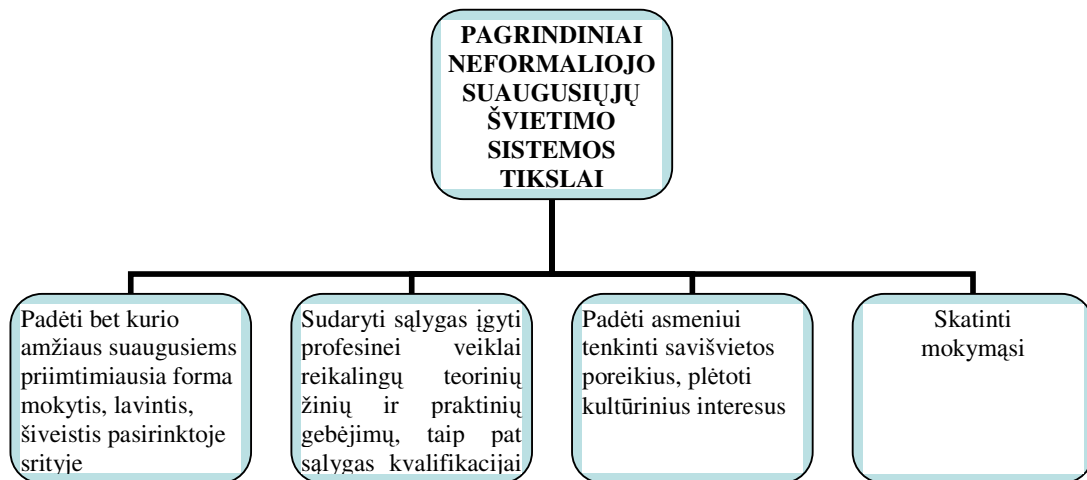
„Neformalusis suaugusiųjų švietimas – asmens ir visuomenės interesus atliepantis mokymasis, lavinimasis ar studijos, kurias baigusiam neišduodamas valstybės pripažįstamas dokumentas, patvirtinantis išsilavinimo, tam tikros jo pakopos ar atskiro reglamentuoto modulio baigimą ar kvalifikacijos įgijimą“ (Teresevičienė, 2006).

Neformalioju suaugusiųjų švietimu rūpinasi Švietimo ir mokslo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kitos ministerijos, apskritys, savivaldybės.

Nagrinėjant M.Teresevičienės ir kt. autorių (2006) išsakytas mintis neformaliojo ir savaiminio mokymosi klausimais, randame kelias priežastis, kodėl ES šalys akcentuoja neformalųjį mokymąsi: „Svarbūs trys atsakymo į šį klausimą aspektai. Pirma, išaugo bendrųjų kvalifikacijų poreikis ir pradėta ieškoti optimaliausių priemonių, kurios įgalintų veikti kartu su greita technologijų ir organizacijų kaita ir leistų išlikti pasaulinėje rinkoje. Antra – akcentuojamas institucinės pertvarkos poreikio ir mokymosi sistemų perorganizavimas. Ir trečia – mokymo sistemos ir metodai buvo kuriami ir plėtojami instituciniame vakuume, neatsižvelgiant į tikruosius darbo rinkos poreikius“.

Siekiant skatinti suaugusiųjų švietimo plėtrą, įkurta Neformaliojo suaugusiųjų švietimo taryba prie Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerijos. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymu

įteisinta ekspertinė institucija, kartu su Švietimo ir mokslo ministerija nustato pagrindines Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros perspektyvas, prioritetus, atlieka neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemos plėtotės projektų ekspertizę, stebėseną ir koordinuoja neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigų veiklą (4 pav.)

4. pav. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo tikslai ir jų įgyvendinimo sąlygos
Šaltinis: Teresevičienė M., Gedvilienė G. ir kt., (2006). Andragogika. Kaunas: VDU

1.6. DOKUMENTAI, REGLAMENTUOJANTYS SUAUGUSIŲJŲ MOKYMĄSI

Profesinio rengimo politika ir strategija

Profesinio rengimo politikos ir strategijos formavimo veiklą didele dalimi atspindi visuma politinių reglamentuojančių dokumentų, iš kurių turinio galima spręsti apie profesinio rengimo reformos sampratą kaitą ir pagrindinius prioritetus. Pagrindiniai dokumentai:

- Profesinio rengimo sistemos plėtrai didelę įtaką turėjo 1992 m. parengta „*Lietuvos Švietimo koncepcija*“ (patvirtinta 1993 m.), kurioje aptariami patys bendriausi švietimo, o kartu ir profesinio rengimo reformos aspektai (Laužackas R., Danilevičius E. ir kt., 2004).
- Kitas svarbus žingsnis – *Profesinio rengimo Baltoji knyga*, kurią 1998 m. parengė ekspertų grupė, remiama PHARE programos. Šioje knygoje suformuluoti profesinio rengimo tikslai ir principai. Baltąją knygą galima traktuoti kaip profesinio rengimo plėtros konceptualią programą (Laužackas R., Danilevičius E. ir kt., 2004).
- 1991 m. priimtas *LR švietimo įstatymas*, (nauja redakcija – 2003 m.) Šis įstatymas apibrėžia švietimą kaip prioritetinę valstybės remiamą Lietuvos Respublikos raidos sritį ir nustato švietimo sistemos sandaros, švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) veiklos ir valdymo pagrindus, reglamentuoja pagrindinį ir bendrąjį išsilavinimą, įgyjamą profesinio

rengimo įstaigose. Šiame įstatyme įteisintos pagrindinės švietimo reformos nuostatos (Laužackas R., Danilevičius E. ir kt., 2004).

- **LR Profesinio mokymo įstatymas** (nauja redakcija – 2007 m.) nustato LR profesinio mokymo sistemos sandarą ir valdymą, grindžiamą valstybės institucijų ir socialinių partnerių bendradarbiavimu. Jis reglamentuoja profesinio mokymo organizavimą, reguliuoja profesinį mokymą, kuris vykdomas pagal Studijų ir mokymo programų registre apibrėžtas sąlygas. Šis įstatymas reglamentuoja pirminį, taip pat darbo rinkos profesinį mokymą. Naujoje įstatymo redakcijoje jau reglamentuojami šie svarbūs klausimai: kvalifikacijos, profesijų standartizavimas, neformaliai įgytų kompetencijų įvertinimas, profesinio rengimo kokybės užtikrinimas, profesinio mokymo prieinamumas, profesinis informavimas ir konsultavimas ir kt. klausimai (Laužackas R., Danilevičius E. ir kt., 2004).
- 2000 m. priimamas **Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas** nustato aukštojo išsilavinimo įgijimo sistemą. Šiuo įstatymu įteisintos neuniversitetinės aukštosios studijos ir sudarytas teisinis pagrindas kolegijoms steigti, o tai turėjo didelę įtaką profesinio rengimo sistemos plėtrai (Laužackas R., Danilevičius E. ir kt., 2004).
- **Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo programa, 2001 – 2004 m.** Ši programa suderinta su Europos užimtumo gairėmis, todėl jos struktūra remiasi keturių kolonų sistema – užimtumo gebėjimai, verslumas, adaptyvumas ir lygios galimybės. Nagrinėjant planuojamą veiklą, galima išvelgti jos sąsajas su visomis šešiomis Mokymosi visą gyvenimą memorandumo tezėmis. Švietimas ir profesinis rengimas programoje laikomi svarbiu įrankiu kovojant su nedarbu bei didinant užimtumą (Laužackas R., Danilevičius E. ir kt., 2004).
- **Lietuvos Respublikos nacionalinės plėtros planas, 2002 -2004 m.** Jame akcentuojama, kad žmoniškųjų išteklių plėtra yra vienas iš Nacionalinės plėtros plano prioritetų. Planas buvo orientuojamas į veiklą, tinkamą paramai iš Europos struktūrinių fondų gauti (Laužackas R., Danilevičius E. ir kt., 2004).

Lietuvos Vyriausybės patariamoji institucija, vykdanči konsultavimo, ekspertizės ir koordinavimo funkcijas sprendžiant strateginius profesinio mokymo klausimus, yra Lietuvos profesinio mokymo taryba.

1.6.1. Lietuvos Respublikos profesinio rengimo Nacionalinių dokumentų analizė

Nacionalinio lygmens dokumentai:

1. Lietuvos švietimo koncepcija. Vilnius.1992;
2. Lietuvos suaugusiųjų švietimo sistemos koncepcija. Vilnius, 1993;
3. LR Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas. Vilnius, 1998 – 05 –30, Nr. VIII – 822;

4. Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003 –2012 metai.
5. LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. 2003 –06 –17, Nr. IX – 1630;
6. Valstybės švietimo strategijos 2003 –2013 metų nuostatos. LR 2003 –07 –04 nutarimas Nr. IX – 1700;
7. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. ŠMM. Vilnius, 2004 –03-26. Nr. 433 / A – 83.
8. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas. Vilnius. 2007 m.
9. Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (BPD). LR Vyriausybės patvirtintas 2004 m. rugpjūčio mėn.

Vienas iš pirmųjų dokumentų Lietuvoje, apibrėžusių švietimo reformos gaires ir nurodžiusių bendriausius suaugusiųjų mokymo bruožus, buvo Lietuvos švietimo koncepcija (1992) ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo koncepcija (1993). Akcentuojama, kad suaugusiųjų švietimas yra didžiausia permanentinės švietimo sistemos dalis, kurios dėmesio centre – asmenys, paprastai vyresni nei 18 metų ir nesimokantys nuosekliojo švietimo sistemoje.

Jau pirmame dokumente - Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992), buvo suaugusiųjų mokymui priskirta dvejopa paskirtis:

- Leisti asmeniui plėtoti savo galimybes pasirinktoje profesinės veiklos srityje;
- Leisti suaugusiajam žmogui dėl visuomenės aplinkybių arba dėl asmeninių paskatų keisti savo veiklos kryptį, profesiją.

Dokumente buvo išskirtos dvi suaugusiųjų mokymo organizavimo formos – *formalusis*, kuris laiduoja tą patį išsilavinimo lygį, kaip nuosekliojo švietimo sistema. Ir antroji forma – *neformalusis* mokymas, apimantis visas į švietimo registrą neįtrauktas švietimo rūšis: bendrąją ir profesinį lavinimąsi (jei jo apimtis nesudaro reglamentuoto modulio), pomėgio ugdymą, bendrąją savišvietą. Buvo dokumento išskirtos ir institucijos, atsakingos už suaugusiųjų švietimą. Tai:

- Darbo rinkos mokymo tarnyba (įkurta 1987), kuriai buvo priskirtas bedarbių mokymas ir darbdaviams reikalingų darbuotojų ruošimas;
- Valstybės rėmimui – socialinės atskirties grupės (žmonės su negalia ir kt.);

Koncepcijoje neapsiribojama vien mokytojais, bet ir rengiant suaugusiųjų švietimo specialistus, įtraukiami bibliotekininkai, muziejų ir klubų darbuotojai. Išsilavinimui nusakyti suteikiami du terminai – kvalifikacija ir profesinė kompetencija.

Sprendžiant finansavimo klausimus, jis išspręstas dvejopai:

- Formalus švietimas remiamas valstybės, kad praktiškai taptų prieinamas visiems;
- Neformalusis švietimas remiamas iš dalies.

Suaugusiųjų švietimo formos (1 priede).

Formalusis suaugusiųjų mokymasis, apibendrinant visų minėtų nacionalinių dokumentų apibrėžimus, gali būti įvardintas trimis lygmenimis:

1. *Pagal paskirtį* (pradinis, pagrindinis, vidurinis, profesinis, aukštesniosios ir aukštojo mokslo studijos, laiduojantys tą patį išsilavinimo lygį, kaip nuosekliojo švietimo sistema);
2. *Pagal vykdymą* : vyksta švietimo ir mokslo įstaigose – institucijose su aiškia tvarka, turiniu, metodais ir mokymosi priemonėmis;
3. *Pagal teisinį reglamentą*: valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas (lavinimo, mokymosi studijų) procesas, kurio rezultatas – valstybės pripažintas, išsilavinimą liudijantis dokumentas.

Neformalusis suaugusiųjų mokymasis įvardytas taip pat trimis lygmenimis:

1. *Pagal paskirtį*: tai asmens ir visuomenės interesų sąlygojama savišvieta, apimanti visas į valstybės švietimo registrą neįtrauktas švietimo rūšis: bendrąjį ir profesinį lavinimąsi (jei jo apimtis nesudaro reglamentuoto modulio), pomėgių ugdymą, bendrąją savišvietą. Jo paskirtis – sudaryti suaugusiajam sąlygas mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą ar įgyti papildomą išsilavinimą;
2. *Pagal teisinį reglamentą*: teikiamos ne jaunesniems kaip 18 m. amžiaus asmenims, asmens ir visuomenės interesus atitinkantis ir kontroliuojamas (lavinimosi, mokymosi, studijų) procesas, kurio rezultatas neįvertinamas išsilavinimą liudijančiu dokumentu;
3. *Pagal vykdymą*: vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo institucijų (pvz, darbo vietose). Mokymosi procesas priklauso nuo jį organizuojančios institucijos (atsakomybė už rezultatą tenka institucijai – tai sąsaja su formalioju švietimu). Būdingas kvalifikacijos tobulinimo sričiai.

Savaiminis mokymasis. Dokumentuose (nuo Nr.4), išleistuose po 2002 metų jau randama paminėta ir trečioji suaugusiųjų švietimo forma – jos terminas dar nenusistovėjęs, ši forma įvardijama kaip:

- *savaiminis mokymasis* (Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos, Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija);
- *savišvieta* (LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas);
- *neformalus mokymasis* (Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003 – 2012 metai.).

Naujos redakcijos **Profesinio mokymo** įstatyme numatoma, kad greta įprasto mokymo profesinėje mokykloje bus įteisinta nauja profesinio mokymo organizavimo forma – pameistrystė. Ji galėtų būti priimtina tiems, kurie norėtų kartu mokytis ir dirbti bei greičiau įgyti kvalifikaciją. Tokie asmenys galės dirbti ir kartu mokytis darbo vietoje – įmonėje ar įstaigoje, vadovaujant patyrusiems

aukštos kvalifikacijos darbuotojui – meistriui. Su jais sudarius darbo ir profesinio mokymo sutartis, teorinis mokymas, nepertraukiant darbo, galėtų vykti ir profesinio mokymo įstaigoje.

Įstatyme numatyta įsteigti Kvalifikacijų tarnybą. Tai būtų Vyriausybės steigiama institucija, kuri garantuotų Lietuvoje teikiamų kvalifikacijų atitiktį Lietuvos ūkio reikmėms, rengtų kvalifikacijų standartus, akredituotų asmenų kvalifikaciją vertinančias organizacijas ir asociacijas. Atsižvelgus į kvalifikacijos įvertinimo rezultatus, ši tarnyba asmenims išduotų kvalifikacijos pažymėjimus.

Įstatyme garantuojama bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų mokinių profesiniam orientavimui bus skiriamos tikslinės lėšos iš valstybės biudžeto. Dėl to atsiras daugiau profesinio orientavimo centrų, specialistų, padėsiančių mokiniams išsirinkti profesiją.

Įstatyme numatoma, kad profesinių mokyklų absolventų kvalifikaciją vertins akredituotos darbdavių organizacijos, atitinkamų ūkio šakų specialistų profesinės asociacijos ar kitos kompetencijas vertinančios institucijos ir jų akreditacijos tvarką nustatys Vyriausybė.

Darbdavių įtraukimas į profesinio rengimo sistemą, galimybė dirbantiems, bet neturintiems pripažintos kvalifikacijos asmenims gauti kvalifikacijos pažymėjimą neatsitraukiant nuo darbo, darbo rinkos prognozės, - visa tai profesinio rengimo sistemą padarytų lankstesne, adekvačiau susietą su darbo rinkos poreikiais.

Lietuvoje **neformaliojo ir savaiminio** mokymosi pripažinimą reglamentuoja šie įstatymai bei teisiniai aktai:

- Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998);
- LR švietimo ir mokslo ministro 2001 m. spalio 1 d. Įsakymas Nr. 1353 „, Dėl neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje ir savarankiškai įgytų žinių vertinimo ir valstybės pripažįstamų aukštesniojo išsilavinimo ir profesinio mokymo arba tam tikros pakopos ar modulio baigimo dokumentų bei kvalifikacijos įsigijimo laikinosios tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 88-3111);
- LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. gegužės 31 d. Įsakymas Nr.70 „, Dėl darbo rinkos profesinio mokymo įstaigų, įmonių atrankos egzaminavimui eksterno būdu tvarkos patvirtinimo“ (Žin. , 2002, Nr. 58 -2357).
- Iš dalies kaip neformaliojo mokymo pripažinimą padeda įgyvendinti 2002 m. kovo 22 d. LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. 38 patvirtinta Darbo rinkos neformaliojo profesinio mokymo organizavimo ir vykdymo tvarka (Žin. , 2002 Nr. 33 – 1259), kuri įteisina neformaliojo mokymo programas, įregistruotas į Darbo rinkos neformaliojo profesinio mokymo programų sąvadą, ir numato nustatytos formos baigimo pažymėjimus (Modulio baigimo pažymėjimą ir Kvalifikacijos tobulinimo pažymėjimą), kuriuos darbdaviai pripažįsta, nes pati tvarka, programų įregistravimas ir

pažymėjimo formos yra suderinti su Prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos Švietimo ir profesinio mokymo komitetu.

Išanalizavus dokumentus galima daryti išvadą, kad Lietuvoje neformalus mokymas pripažįstamas, jo pripažinimą reglamentuoja įstatymai bei teisiniai aktai. Dokumentai išleidžiami fragmentiškai, neaprepiant mokymo iš esmės.

Labiau paanalizavus dokumentus, lieka neiški universitetų ir nevyriausybinių organizacijų vieta suaugusiųjų profesiniame mokyme.

Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (BPD)

2004 m. priimtas Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (BPD), kurio vienas iš pagrindinių tikslų – sąlygų žinių pagrindu veikiančios ekonomikos plėtrai sudarymas. BPD strategija atsižvelgia į strateginius švietimo ir profesinio mokymo tikslus, kurie buvo iškelti 2001 m. Europos Tarybos susitikime Stokholme. Šiame dokumente buvo atkreiptas dėmesys į :

- Europos Sąjungos švietimo ir profesinio mokymo sistemų kokybės ir veiksmingumo gerinimą;
- Švietimo ir profesinio mokymo sistemų prieinamumo užtikrinimas visiems gyventojams;
- Švietimo ir profesinio mokymo sistemų atvėrimas kitų pasaulio šalių gyventojams.

Siekiant skatinti investicijas į žmogiškąjį kapitalą, numatoma panaudoti struktūrinių fondų lėšas pagal BPD 1 prioritetą “ Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra” ir 2 prioritetą –“ Žmogiškųjų išteklių plėtra”. Remiamos priemonės pirmiausia susijusios su pirmojo prioriteto 5 priemone „ Darbo rinkos, švietimo, profesinio rengimo, mokslo ir studijų bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“. Žmogiškųjų išteklių vaidmuo labai svarbus užtikrinant, kad darbo jėga geriau atitiktų darbo rinkos reikalavimus ir būtų puoselėjama mokymosi visą gyvenimą kultūra. Įgyvendinant žmogiškųjų išteklių plėtros kryptį, buvo investuota į šias veiklos grupes:

- Nedarbo mažinimą ir veiksmingesnę nedarbo prevenciją;
- Tikslinį socialinės integracijos skatinimą;
- Mokymosi visą gyvenimą skatinimą;
- Pakankamo skaičiaus aukštos kvalifikacijos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros srities bei inžinerinių mokslų specialistų parengimo užtikrinimą ir kt.

Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatos

LR Seimas 2003 m. liepos 4 d. priėmė pagrindinį Lietuvos Respublikos švietimo raidos politinį dokumentą “ Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatų”. Strategijos nuostatuose buvo įtvirtinti pagrindiniai tikslai:

- Sukuriama veiksminga ir darni, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionalių išteklių panaudojimu pagrįsta švietimo sistema;

- Išplėtojama tęstinė, mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema ir kt.
- Užtikrinama švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens ir visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius.

Šiame dokumente numatomos pagrindinės švietimo gairės ir rodikliai, tiesiogiai susiję su ES švietimo gairėmis. Jose yra numatoma sumažinti anksti paliekančių mokyklą (iškretančių) asmenų skaičių; padidinti vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų skaičių; pagerinti skaitymo įgūdžius; užtikrinti darbingo amžiaus asmenų galimybes mokytis visą gyvenimą. Įtvirtinta nuostata, kad šalies mastu švietimo reikmėms kasmet skirti lėšų tiek, kad jos sudarytų ne mažiau kaip 6 procentus bendrojo šalies vidaus produkto. Strategijoje įtvirtinta nuostata šalies mastu švietimo reikmėms skirti tiek lėšų, kad jos sudarytų ne mažiau kaip 6 procentus vidaus produkto.

Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 metų sausio mėn. Patvirtino “Valstybinę švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatų įgyvendinimo programą”. Programoje išryškintos tolesnės Lietuvos švietimo reformos strateginės kryptys, numatytos jų įgyvendinimo priemonės ir ištekliai iki 2008 m. Programoje įtvirtintos Lisabonos strategijos įgyvendinimo gairės. Ši programa parengta atsižvelgiant į Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, patvirtintą 2002 m. Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikę strategiją, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu, Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą, taip pat europinį mokymosi visą gyvenimą memorandumą, Europos užimtumo strategiją, Bolonijos deklaraciją, Europos Komisijos iškeltus svarbiausius Europos Sąjungos valstybių narių švietimo plėtotei iki 2010 metų siekinius ir kitus dokumentus.

Programa sukurta atsižvelgiant į daugelį svarbių dokumentų, skirtų suaugusiųjų mokymui. Skiriami du šio dokumento įgyvendinimo etapai: pirmasis apima 2003 – 2007 metus. Čia rodikliai ir priemonės suplanuoti smulkiau. Antrasis etapas apima 2008 – 2012 metus, jame apibrėžti tik pagrindiniai numatomi darbai. *Šio dokumento priede pateikiamas konkretus priemonių įgyvendinimo planas. Pagrindiniai įgyvendinimo partneriai – Finansų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Kultūros ministerija, Ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, apskričių viršininkai, savivaldybės ir kt. Vykdam šią programą bendradarbiaujama su PPAM, Žemės ūkio rūmais ir kt.*

Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija

Mokymosi visą gyvenimą idėja Lietuvoje buvo pradėta aktyviau analizuoti 2001 m., svarstant Mokymosi visą gyvenimą memorandumą. 2004 m. buvo patvirtinta Mokymosi visą

gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo planas. Tai išsamus nuolatinio mokymosi organizavimą apibūdinantis dokumentas. Jis rengtas plačiame Lietuvos švietimo, ekonomikos, užimtumo strategijų kontekste. Daugiausia dėmesio skiriama pirminio profesinio rengimo ir tęstinio mokymo sektoriams, nes tai yra:

- Politikos sritys, kurioms ES teikia prioritetus;
- Mokymosi visą gyvenimą sritys, kuriose Lietuvoje yra daugiausia erdvės tobulėti.

Dokumentuose numatomos priemonės, kurios padėtų suteikti visiems individams įgūdžius, būtinus šiuolaikiškai darbo jėgai žiniomis grindžiamoje visuomenėje, sudarančias sąlygas jiems kilti tarnyboje bei sumažinti įgūdžių neatitikimą ir kliūtis darbo rinkoje. Šioje strategijoje numatyti pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą plėtros uždaviniai:

- Didinti profesinio rengimo ir tęstinio mokymosi įtaką užimtumo strategijai;
- Didinti mokymosi prieinamumą, ypač tiems, kurie iš švietimo sistemos gavo mažiausiai.

Sukurti “antrojo šanso” galimybes tiems, kurie neįgijo pagrindinio išsilavinimo iki 16 metų; *Mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimo būtina sąlyga - dviejų paradigmu – švietimo, kaip dirbtinio proceso, kurio metu kuriamos mokymosi galimybės, ir mokymosi kaip natūralaus proceso, kuris realizuojamas pasinaudojant sukurtomis galimybėmis, dermė(Būdienė V. Ir kt. 2005).*

1.6.2. Socialinė partnerystė. Darbdavio dalyvavimas profesinio rengimo procese

Europos šalių patirtis rodo, kad būtinas socialinių partnerių įtraukimas į diskusijas apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimą bei pripažinimą. Socialiniai partneriai gali prisidėti kuriant metodikas, procedūras, atitinkančias darbuotojų ir darbdavių poreikius. Nors kiekvienoje šalyje socialiniai partneriai skirtingi, bet kaip pagrindinius galima būtų išvardinti: ministerijos, įmonės atstovai, centrai, Darbo birža, Pramonės prekybos ir amatų rūmai. Ir kt. Ypatinga vieta šioje partnerystėje tenka darbdaviams, kurie dalyvauja:

- Standartų kūrime;
- Vertinimo procedūrų kūrime;
- Vertinimo komisijose.

Darbdavių motyvacija įsitraukti į neformaliojo ir savaiminio mokymosi procesus galėtų būti matuojama ne tik ekonomine nauda – investuoti į žmonių resursus dėl būsimo pelno, siekiant didinti darbo našumą, įveikiant konkurencinius iššūkius, bet ir atsakomybę už savo darbuotojus, mokymosi kultūros įmonėje kūrimą. Ar aktyviai darbdaviai dalyvauja vertinant neformalųjį ir savaiminį mokymą, galima spręsti įvertinus atlikus darbdavių poreikių žvalgomąjį tyrimą. Toks tyrimas buvo atliktas 2005 metais birželio – spalio mėnesiais LR Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu kaip tęstinis tyrimas „Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą

strategijos įgyvendinimo kontekste“ (2004 m.). Tyrimo tikslas buvo išanalizuoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklę ir gyventojų bei darbdavių požiūrį į neformalųjį suaugusiųjų švietimą. Tyrimą atliko Vilniaus pedagoginio universiteto tyrėjų grupė: Tamošiūnas T., Šutinienė I., Filipavičienė D. ir Guseva O. Keletas šio tyrimo uždavinių buvo:

- Išnagrinėti koks visuomenės atskirai - dirbančiosios jos dalies ir darbdavių) požiūris į neformalųjį švietimą, kokie veiksniai sąlygoja tokį požiūrį;
- Išanalizuoti neformaliojo darbuotojų švietimo plėtros sąlygas, problemas ir galimybes ir kt.

Nuostatų lygmenyje kiekybinėje apklausoje išryškėjo labai palankus darbdavių požiūris į neformalų darbuotojų švietimą. Teigiamai atsakė net 95 proc. darbdavių ir jų atstovų. Toks darbdavių pritarimas neformaliai mokymui atskleidžia didėjančią šio švietimo prestižą ir svarbos suvokimą darbdavių tarpe. Šios nuostatos priklauso nuo gamybos srities ir pobūdžio. Daugiausiai manančių, kad jų darbuotojams neformalus švietimas nereikalingas, dirba žemės ūkyje – 25 proc.; taip pat mano 7 proc. aplinkosaugos, 6 proc. paslaugų ir kt. gamybos srities darbdaviai. *Teigiamas požiūris į neformalųjį mokymą priklauso ir nuo įmonės dydžio, stadijos, kurioje ji šiuo metu yra (kūrimosi ar vystymosi).* Didžiausi laipsniu darbdaviai pripažįsta administracijos personalo švietimo poreikį antroje vietoje – vadovaujančių darbuotojų ir trečioje vietoje – specialistų. Neformalųjį darbuotojų švietimą darbdaviai daugiausiai sieja su kvalifikacijos kėlimu ir siekia, visų pirma, tokių tikslų, kaip gerinti darbuotojų profesines kompetencijas, darbo našumą ir kt. Darbdavių nuomone, sėkmingiausiai tenkinami vadovaujančių darbuotojų ir iš dalies specialistų poreikiai.

Daugiausiai problemų yra darbininkų rengimo ir neformaliojo švietimo organizavimo srityje. Pagrindiniai sunkumai, organizuojant mokymus, susiję su lėšų trūkumu. Kita svarbi priežastis – mokymo įstaiga toli nuo įmonės arba nemoderni, nešiuolaikiška mokymo bazė. Yra skirtumų ir pagal įmonės dydį. Modernios mokymo bazės pasigedo vidutiniai darbdaviai, o mažiausiems darbdaviams dažniausiai trukdė mokymų brangumas. Informacijos stoka taip pat didelis veiksnys informuojant darbdavius apie vykdomus mokymus mieste, rajone.

Pastangas inicijuoti socialinį dialogą rodo Lietuvos pramonės, prekybos ir amatų rūmai, veikiantys penkiuose Lietuvos regionuose, savo narystėje jungiantys virš 1000 įmonių, o paslaugas teikiantys kelis kartus didesniai įmonių skaičiui. Viena iš rūmų atsakomybių yra socialinio dialogo tradicijų kūrimas.

Viena iš profesinio rengimo principų yra socialinės partnerystės principas (LR Profesinio mokymo įstatymas 2007). Šis principas apibrėžia juo suinteresuotų šalių – valstybės, darbdavių ir darbuotojų sąveikos būtinumą. *Pagrindinio profesinio mokymo turinio formavimui socialiniai partneriai turėtų vaidinti svarbų vaidmenį.*

1.6.3. Formalaus ir neformalaus mokymų programos ir organizacijos

Nuo 1990 m. mokymo programų rengimas perduotas profesinio mokymo tiekėjams. Pirminio profesinio mokymo programą pagal Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytus bendruosius reikalavimus ir profesinio rengimo standartus rengia mokyklos įstaigos direktoriaus paskirta rengimo grupė. Šiuo metu jau parengti daugelio profesijų standartai. Rengimo grupė naudojami jais, rašant profesijos programą. Parengta nauja programa derinama su darbdavius atstovaujančia įstaiga, šiuo atveju Šiaulių pramonės ir prekybos rūmais. Tada programa pateikiama išoriniam vertinimui. Jeigu programa atitinka bendruosius reikalavimus, ją Švietimo ir mokslo ministerija leidžia vykdyti. Pirminio profesinio mokymo teikėjai formalųjį mokymą gali vykdyti tik turėdami Švietimo ir mokslo ministerijos išduotą licenziją.

1998 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patvirtinti Darbo rinkos profesinio mokymo reglamentai. Šiais reikalavimais pagrįsta darbo rinkos mokymo programų struktūra. Reikalavimai taikomi visoms profesinio mokymo pirmo ir antro lygio programoms, kurias baigus išduodami pripažinti kvalifikacijos pažymėjimai.

Darbo rinkos mokymo programos, suteikiančios pirmo lygio profesinę kvalifikaciją, kurių trukmė yra ne trumpesnė nei 4 savaites ir neviršija 12 savaitių. Pirmo lygio programų, kurias baigus suteikiama teisė atlikti tam tikrus darbus ar tam tikrą darbą lemia darbų sudėtingumas ir specifika. Asmenys, baigę mokymą pagal darbo rinkos antro lygio mokymo programas, gauna valstybės pripažįstamą pažymėjimą.

Darbo rinkos profesinio mokymo programų, suteikiančių antro lygio profesinę kvalifikaciją trukmė ne trumpesnė nei 12 savaitių ir neviršija 43 savaitių t.y. laikas, iki kurio Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymas numato bedarbių mokymo apmokėjimą. Asmenys, baigę mokymą pagal darbo rinkos antro lygio mokymo programas, gauna valstybės pripažįstamą kvalifikacijos pažymėjimą.

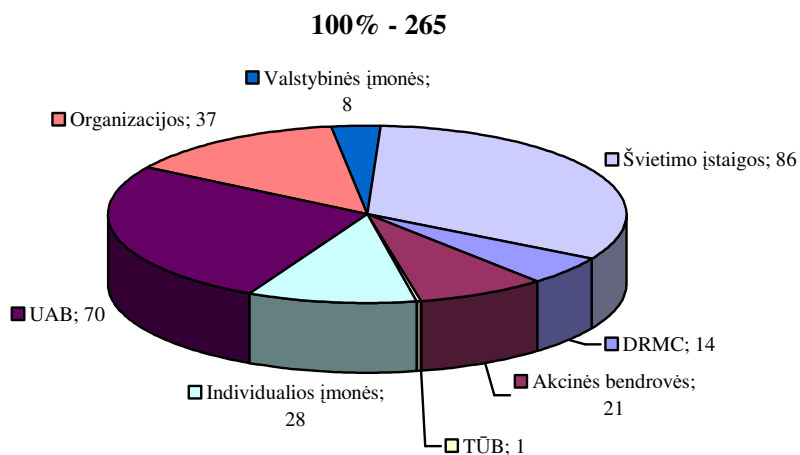
Darbo rinkos profesinio mokymo programų tvarkytojas yra Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Šios programos kaupiamos Darbo rinkos mokymo profesinio mokymo programų duomenų bazėje ir jau registre yra 422 mokymo programos.

2002 m. kovo 22 d. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtinta Darbo rinkos neformaliojo profesinio mokymo organizavimo ir vykdymo tvarka. Šis dokumentas reglamentuoja Darbo rinkos neformaliojo profesinio mokymo programų rengimo, įvertinimo ir tvirtinimo tvarką. Programos kaupiamos Darbo rinkos neformaliojo mokymo programų sąvade. Šiuo metu sąvade yra 752 mokymo programos. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyboje galima įsigyti mokymams reikalingą programą. Mokymo įstaiga, įmonė ar organizacija, parengusi naują mokymo programą, atitinkančią Darbo rinkos profesinio mokymo reglamentų

reikalavimus, suderinusi su kompetetinga darbdaviams atstovaujančia įstaiga (kompetetingų įstaigų sąrašas liepos 25 d. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymu) turi pateikti Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybai. Parengtas ir suderintas mokymo programos vertina prie Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos pagal švietimo sritis ir posričius įkurtos ekspertų komisijos. Teigiamai įvertintą darbo rinkos profesinio mokymo programą Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba įregistruoja Studijų ir mokymo programų registre. Mokymo programų baigimas asmenims suteikia teisę gauti valstybės pripažintą pažymėjimą (www.darborinka.lt).

Vienas iš tyrimo uždavinių buvo išnagrinėti kokia formaliojo ir neformaliojo švietimo mokymosi organizacijų pasiūla šalyje ir regionuose bei suaugusiųjų švietimo paslaugas teikiančių institucijų pasiskirstymas pagal tipus ir vietas. Sunku rasti duomenų apie suaugusiųjų neformaliuoju mokymu užsiimančias organizacijas. Tiksliausiai buvo įvardintos organizacijos, užsiimančios formaliu suaugusiųjų mokymu. Šiuo atveju informacija buvo paimta iš Tamošiūno T., Linkaitytės G. ir kitų atlikto tyrimo „Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtros mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste“ ataskaitos.

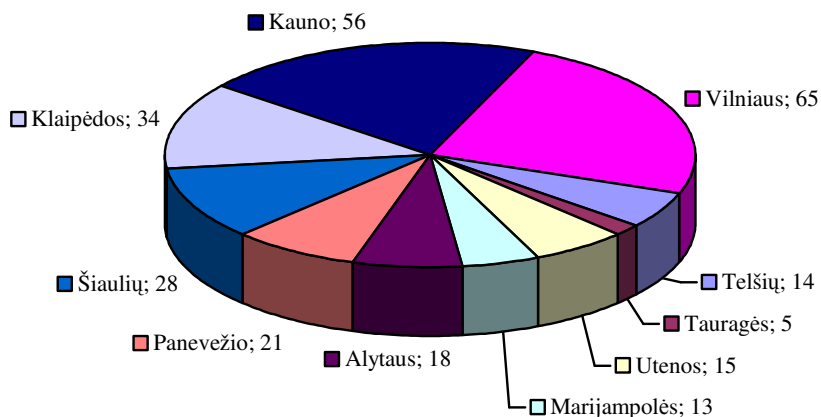
Peržvelgus visą gautą informaciją susidaro įspūdis, kad *suaugusiųjų mokymas nėra atskira švietimo sritis*. Lietuvoje yra įsikūrusių pradinį privačių mokyklų, atskiri privatūs asmenys bando kurti ir profesinio mokymo įstaigas. Deja, bet kol kas tai dar valstybinio sektoriaus veikla.

5. pav. Įmonių, organizacijų, švietimo įstaigų, turinčių Švietimo ir mokslo ministerijos licencijas mokyti pagal darbo rinkos profesinio mokymo programas, skaičius apskrityse

Šaltinis: Tamošiūnas T., Linkaitytė G., ir kt. Suaugusiųjų tęstinio mokymo t.t. 2004 m.

Toje pačioje ataskaitoje buvo pateikti duomenys apie įmones, organizacijas, švietimo įstaigas, turinčias Švietimo ir mokslo licencijas mokyti pagal darbo rinkos mokymo programas. Paveikslėlyje parodytos licencijas turinčių įmonių skaičius apskrityse.

6 pav. Įmonės, organizacijos, švietimo įstaigos, turinčios Švietimo ir mokslo ministerijos licencijas mokyti pagal darbo rinkos profesinio mokymo programas, skaičius apskrityse.

Šaltinis: Tamošiūnas T., Linkaitytė G., ir kt. Suaugusiųjų tęstinio mokymo ataskaita. 2004 m.

Kaip matome iš pateikto paveikslėlio, Telšių apskrityje Švietimo ir mokslo ministerijos licencijas mokyti suaugusius profesinių žinių turi tik 14 įstaigų. Tarp jų galima būtų pažymėti Žemaitijos kolegiją ir jos filialus, Plungės suaugusiųjų rengimo centrą, Mažeikių politechnikos mokyklą ir kt.

Darbo rinkos centruose vykdomų formalių mokymo programų pasiskirstymas pagal mokymo programų sritis

2 lentelė

DRMC	Mokytojų rengimas ir pedagogika	Menas	Verslas ir administravimas	Matematika ir statistika	Kompiuterija	Inžinerija ir inžinerinės profesijos	Gamyba ir perdirbimas	Architektūra ir statyba
<u>Vilniaus Jeruzalės DRMC</u>	-	1	-	-	1	10	8	20
Mokymo padalinys Vilniuje 1	-	-	-	-	-	1	-	-
Mokymo padalinys Vilniuje 2	-	-	-	-	-	-	1	1
<u>Vilniaus Naujininkų DRMC</u>	-	-	-	-	-	14	-	-

**Darbo rinkos mokymo centruose vykdomų neformalių mokymo programų pasiskirstymas
pagal mokymo programų sritis**

3 lentelė

DRMC	Mokymo centrų rengimas ir pedagogika	Menas	Humanitariniai mokslai	Socialiniai ir elgsenos mokslai	Verslas ir administravimas	Matematika ir statistika	Kompiuterija	Inžinerija ir inžinerinės profesijos	Gamyba ir perdirbimas	Architektūra ir statyba	Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	
<u>Vilniaus Jeruzalės DRMC</u>	-	-	-	-	1	-	-	10	1	6	-	
<u>Vilniaus Naujininkų DRMC</u>	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	
<u>Vilniaus Žirmūnų DRMC</u>	-	2	-	-	4	-	3	-	6	-	1	
<u>Kauno Dainavos DRMC</u>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<u>Kauno Naujamiesčio DRMC</u>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<u>Kauno Petrašiūnų DRMC</u>	-	3	-	-	-	-	-	-	2	3	1	
<u>Klaipėdos DRMC</u>	-	-	2	5	15	8	-	13	-	-	-	
<u>Šiaulių DRMC</u>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	
<u>Panevėžio DRMC</u>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<u>Panevėžio Šermukšnių DRMC</u>	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<u>Alytaus DRMC</u>	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-	-	
<u>Marijampolės DRMC</u>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<u>Utenos DRMC</u>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<u>Profesinio mokymo ir menedžmento institutas</u>	-	-	-	-	7	-	3	-	-	-	-	
<u>Visagino verslo kompetencijos centras</u>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	

ŠVIETIMO TIEKĖJAI

Profesinio mokymo metodikos centras prie Švietimo ir mokslo ministerijos 2006 metais pateikė Tęstinio profesinio mokymo Lietuvoje detalųjį pranešimą (Profesinio mokymo metodikos centras, 2006) Jame apie švietimo teikėjus pateikiama tokia informacija:

- 2004 -2005 mokslo metais buvo 73 profesinės mokyklos (iš jų 2 privačios), 11 aukštesniųjų (iš jų 3 privačios), 27 kolegijos (iš jų 11 privačių), 21 universitetas (iš jų 6 privatūs), 14 darbo rinkos profesinio mokymo centrų. Pagal įstatymus, mokymo teikėjai gali vykdyti formaliojo ir neformaliojo švietimo programas.

Suaugusiųjų neformalaus mokymo įstaigų skaičius apskrityse

4 lentelė

Vilniaus	Kauno	Alytaus	Klaipėdos	Marijampolės	Panevėžio	Šiaulių	Tauragės	Utenos	Telšių	Viso
26	3	3	5	2	2	-	4	2	2	49

Programos ir jų pobūdis pagal apskritis

5 lentelė

	Vilniaus	Kauno	Alytaus	Klaipėdos	Marijampolės	Panevėžio	Šiaulių	Tauragės	Utenos	Telšių	Viso
Vadybiniai	1	3	-	1	-	-	-	-	-	3	8
Pedagoginiai psichologiniai	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	2
Papildomajam ugdymui	6	1	-	-	-	1	-	-	-	-	8
Dalykiniai	25	13	1	2	-	4	-	-	5	-	50
Integraciniai (tarpdalykiniai)	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	3
Kiti	1	2	-	3	-	-	-	-	2	2	10
											81

Valstybės tarnautojų mokymo teikėjai

ES integracijos, žmogiškųjų išteklių valdymo programos ir programos aukščiausio lygio (18 – 20) kategorija valstybės tarnautojams vykdo Lietuvos viešojo administravimo institutas. Kitos valstybės tarnautojų mokymu norinčios užsiimti institucijos turi būti įvertintos Vidaus reikalų ministro nustatyta tvarka. Šiandien valstybės tarnautojus mokančių institucijų sąrašė – 82 organizacijos, siūlančios mokymo programas įvairiomis temomis: 10 iš jų yra viešos įmonės, 17 – universitetų katedros ir 55 individualios įmonės, uždarnosios akcinės bendrovės, nevyriausybinių organizacijos ir t.t. Daugiau nei 80 % šių institucijų specializacija – tęstinis profesinis mokymas.

Kitų sektorių darbuotojų mokymo teikėjai

Valstybės biudžeto subsidijuojamus kursus tam tikrų sektorių darbuotojams organizuoja ir vykdo skirtingi teikėjai: profesinės mokyklos, kolegijos, universitetai, darbo rinkos profesinio mokymo centrai, individualios įmonės ir t.t. Mokymo teikėjo pasirinkimas priklauso nuo siūlomų programų ir specializacijos; pvz., rajonų Švietimo centrai organizuoja mokymus tik pedagogams ir t.t. Įvairios ministerijos organizuoja ir finansuoja savo darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programas. Kartais išleidžiami specialūs teisės aktai, kuriuose nustatomas reikalavimas darbuotojams skirti tam tikrą laiko dalį savo kvalifikacijos tobulinimui. Žemės ūkio sektoriuje programos “LEADER“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras koordinuoja žemės ūkio

specialistų, kaimo bendruomenės narių ir kitų žemės ūkyje užimtų asmenų mokymą. Ši centrą įsteigė Žemės ūkio ministerija, jis finansuojamas iš valstybės biudžeto lėšų.

1.7. Suaugusiųjų švietimas kitose Europos valstybėse

Apibendrinti suaugusiųjų švietimą (struktūrą, institucijas, kryptis, programas) Europos šalyse gana sudėtinga dėl jų įvairovės ir greitų pokyčių. Kiekviena šalis turi savo suaugusiųjų švietimo tradicijas, kurios šiandieninėmis sąlygomis yra labai specifinės, tačiau visoms valstybėms charakteringa akivaizdi orientacija į suaugusiųjų švietimo stiprinimą. Jis vyksta įvairiais būdais. Dalyvauja skirtingos institucijos ir įstaigos, kurias remia valstybė, vis aktyviau įsijungia darbdaviai, darbo organizacijos. Švietimas orientuojasi į greitus pokyčius ekonomikoje ir politikoje, informacinių technologijų plėtrą. Pertvarkomos egzistuojančios sistemos, ieškoma naujų būdų ir galimybių pritraukti suaugusiems.

Konkurencija darbo rinkoje lemia, kad suaugusiųjų švietimas vis labiau siejamas su darbo pasauliu ir artinamas prie žmogaus, jo konkrečios vietos. Kompetencijų, įgytų neformaliojo švietimo sistemoje, vertinimo ir pripažinimo procesai išryškino ne tik sistemų skirtumus, bet ir skirtingą mokymosi trukmę, skirtingus standartus, skirtingus mokymo modelius ir metodus, skirtingai formuojamą ir akcentuojamą mokymo turinį, skirtingas socialines – ekonomines sąlygas.

Suaugusiųjų švietimo tradicijos skiriasi geografinė padėtimi, socialine ir ekonomine situacija, bet kiekviena šalis pasidžiaugti ir savita mokymo sistema. Taigi, trumpai apibūdinsiu atskirų Europos šalių suaugusiųjų mokymo sistemas, remdamasi Teresevičienės M, Gedvilienės G. ir V.Zuzevičiūtės “ atliktais tyrimais (2006).

Suaugusiųjų švietimą Latvijoje reglamentuoja įstatymai

Atskiro, tik suaugusiųjų švietimą reglamentuojančio įstatymo Latvijoje nėra. Teisinę bazę sudaro Latvijos švietimo įstatymas bei Suaugusiųjų švietimo koncepcija, kuriuose apibūdinamos suaugusiųjų švietimo tikslinės grupės. Tai bedarbiai, jaunimas, specialiųjų poreikių turintys suaugusieji, moterys, pensininkai, šeimos, profesionalai. Už suaugusiųjų švietimo organizavimą atsakingos Švietimo ir mokslo ministerija (pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo grandys) bei Socialinės apsaugos ministerija (bedarbiai).

Neformalųjį švietimą reguliuoja Švietimo įstatymas, o suaugusiųjų švietimą taip pat reguliuoja Paramos bedarbiams įstatymas, kuriuo siekiama sukurti paramos sistemą ieškantiems darbo.

Švietimo paslaugas teikia :

- Privačios organizacijos;

- Profesinės sąjungos ir asociacijos, pvz., Latvijos amatų rūmai, Latvijos medikų draugija ir kt.);
- Tęstinių studijų centrai prie aukštųjų mokyklų;
- Aukštesniosios liaudies mokyklos, kuriose organizuojami laisvalaikio užsiėmimai. Šios mokyklos daugiausia veikia kaimo vietovėse ir tęsia pirmosios Nepriklausomybės laikotarpiu pradėtą veiklą – pilietinį švietimą.

Pasak Latvijos suaugusiųjų švietimo asociacijos duomenų, suaugusiųjų švietimas finansuojamas iš kelių šaltinių, taip pat ir pačių dalyvių (besimokančiųjų) lėšomis. Už švietimo paslaugas moka tie, kurie siekia karjeros, norėdami įgyti papildomas kompetencijas ar patobulinti turimas. Tai darbdavių įnašai. Į švietimą investuoja įmonės, dažniausiai tos, kuriose dirba 50 ir daugiau žmonių, taip pat užsienio kapitalo įmonės. Šiose verslo organizacijose suprantama, kad viena esminių konkurencingumo sąlygų – darbuotojai, turintys aukštą kompetenciją.

Nevyriausybinų organizacijų įnašai. NVO, besirūpinančios visų savo narių tobulėjimu, investuoja į mokymąsi. ***Savivaldybių įnašai*** - lėšos, gautos per projektus, programas, kuriomis siekiama spręsti tai vietai svarbius klausimus, kai kuriose savivaldybėse numatoma tam tikra biudžeto dalis, skirta tokių programų finansavimui.

Vyriausybė finansuoja suaugusiųjų švietimą dviem būdais:

- Per valstybinę darbo biržą (bedarbių mokymas);
- Įvairioms ministerijoms pavaldžias organizacijas – mokymo centrus, kurie atsakingi už tam tikros profesijos žmonių kvalifikacijos tobulinimą.

Po nepriklausomybės atgavimo Latvija, kaip ir Lietuva, nuėjo panašų kelią, tobulindama suaugusiųjų švietimą, bendradarbiaudama kartu su Lietuvos švietėjais, švietimo politikos, andragogų rengimo srityje, įvairiose tarptautiniuose projektuose, siekiančiose keisti ir tobulinti esamas švietimo sistemas, tobulinti švietėjų kompetencijas (Teresevičienė M., Gedvilienė G. ir kt., 2006).

Suaugusiųjų švietimas Estijoje

Šiuo metu Estijoje kuriama vieninga profesinio rengimo ir rengimo karjerai sistema, kuri įgalintų jaunos ir brandžius žmones gauti informacijos apie mokymosi ir studijų galimybių įvairovę ir sąlygas. Suaugusiųjų švietimo plėtotės planas (2004 – 2008) numato veiklos priemones mokymosi visą gyvenimą galimybės užtikrinti: paslaugų kokybės užtikrinimo priemones, mokymosi prieinamumo plėtotę bei finansavimo sistemos tobulinimą. Nacionaliniai suaugusiųjų švietimo plėtotės (2004 – 2008) prioritetus patvirtino Estijos vyriausybė.

Pagrindinį išsilavinimą galima įgyti suaugusiųjų mokymosi centruose (organizuojamos vakarinės bei nuotolinės studijos), taip pat galima laikyti egzaminus eksternu. Profesinio rengimo švietimo mokyklose taip pat galima įsigyti ir vidurinį išsilavinimą. Aukštąjį išsilavinimą galima įsigyti valstybiniuose bei privačiuose universitetuose, kuriuose suaugusiųjų patogumui organizuojamos vakarinės, neakivaizdinės ir nuotolinės studijos.

Suaugusiųjų švietimo paslaugas taip pat teikis neformaliojo švietimo organizacijos, kurios dažniausiai yra privačios. Jos organizuoja kalbų mokymą, įvairius kvalifikacijos keitimo ar tobulinimo kursus. Norėdamos vykdyti švietimo veiklą, mokyklos turi kreiptis ir gauti licenziją, jei mokymų trukmė viršija 120 valandų.

Įtakingiausia suaugusiųjų švietimo organizacija Estijoje, vienijanti įvairias neformaliojo švietimo organizacijas ir padedančias joms veikti, yra Estijos suaugusiųjų švietimo asociacija (ANDRAS), tačiau taip pat aktyviai veikia Estijos neformaliojo švietimo asociacija bei Estijos studijų ratelių asociacija, Estijos atvirojo švietimo asociacija. Valstybė remia suaugusiųjų mokymąsi (taip pat darbdavius, kurie sudaro galimybes savo darbuotojams mokytis) per mokesčių sistemą (Teresevičienė ir kt., 2006)

Prancūzijos patirtis

Prancūzijos neformaliojo mokymosi eksperimentiniai projektai sukėlė daug diskusijų Europos šalyse. Kompetencijų visumos projektas (*Bilan de competence*) yra laikomas vienu pirmųjų bandymų įvedant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo procedūras (Linkaitytė G., 2003).

Dėl kelių aspektų Prancūzija galima vadinti labiausiai pažengusia neformaliojo mokymosi pripažinimo srityje. Šie aspektai – teisinė bazė, tęstinio mokymo finansavimas ir privataus sektoriaus iniciatyvos. Dėmesys neformaliajam mokymuisi Prancūzijoje yra paradoksalus, kadangi tradiciškai šalyje stiprus formalusis mokymas. Prancūzijoje pažymėjimas (diplomas) ne tik parodo žmogaus pasiekimus, bet ir suteikia tam tikrą statusą. Įvardijamos 3 Prancūzijoje išduodamo pažymėjimo funkcijos:

1. vidinis švietimo sistemos standartas;
2. išorinis darbo rinkos standartas;
3. standartas, įtvirtinantis asmens vietą ir hierarchiją visuomenėje.

Airija

Airijos mokymo ir įdarbinimo institucija (FAS) buvo pagrindinė neformaliojo savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo skatintoja. Išryškėjo tokie pagrindiniai jos veiklos principai:

- FAS naudoja vadinamą kompetencijos akcento metodą, kai patvirtinami įgūdžiai ir/ar įgūdžių lygmenys, bet ne kursai;
- Modulinė mokymo programa atitinka modulinį vertinimą;
- Pabrėžiami praktiniai įgūdžiai ir asmeniniai gebėjimai, susiję su žiniomis;
- Veiklos standartai buvo nustatyti bendradarbiaujant su tuo susijusioms grupėms – darbdaviams, darbuotojams. Tai sąlygojo, kad dabartinė darbinės veiklos praktika atspindi profesinio rengimo standartuose;

Skandinavijos šalių patirtis

Skandinavijos šalių suaugusiųjų švietimo sferoje ypač ryški *Grungtvig* filosofijos įtaka. Tai filosofija, teigianti platų ir populiarų švietimą jaunimo mokyklų filosofijos pagrindu. Joje išdėstyta pozityvi nuostata į suaugusiųjų švietimą ir mokymą. Jaunimo aukštosiose mokyklose apgalvotai panaikintas formalusis testavimas ir sertifikavimas, o vietoje jų akcentuotas mokymosi procesas kaip vertybė, svarbi kiekvienam asmeniui visais gyvenimo etapais.

Pagrindinė metodologijos, naudojamos įvairiuose Šiaurės šalių regionuose, paskirtis yra didinti asmenų lankstumą, taupyti laiką ir resursus. Suaugusieji neturėtų kartoti mokymosi sekos, mokyklos neturėtų naudoti resursų mokydamos suaugusiuosius to, ką jie jau žino. Norvegija, Suomija, Švedija, Danija pasirinko skirtingus kelius ir dirba pagal skirtingas nuorodas. Vis dėlto šie skirtumai nekeičia fakto, kad šioms šalims būdingi praktiniai veiksniai, kuriais stiprinamas ryšys tarp formaliojo ir neformaliojo mokymosi.

ES valstybių profesinio ugdymo turiniui turi didelę įtaką Vokietijos patirtis

Šios valstybės profesiniam rengimui būdingas aktyvus socialinių partnerių vaidmuo, nustatant mokymo standartus ir planuojant bei įgyvendinant profesinį mokymą. Vokietijoje atsakomybė už mokymą paskirstyta tarp valstybės ir darbdavių. Šis aspektas daugiausiai apima pirminį profesinį mokymą ir vadinamas *dualiniu (pameistrystės)* tipu - kai atsakomybę už teorinį mokymą prisiima valstybė, o praktinį mokymą vykdo darbdaviai, prisiimdami ir atitinkamą finansavimo našą. Toks tipas vyrauja taip pat Austrijoje bei Danijoje. Daugelis kitų Europos Sąjungos valstybių (Belgija, Prancūzija, Norvegija, Airija, Nyderlandai) yra įteisinę pameistrystę, nors šio mokymo tipas nėra vyraujantis. Lietuva taip pat naujuoju Profesinio rengimo įstatymu nuo 2008 m. sausio pirmos dienos įteisina dualinį mokymą kaip vieną iš mokymo metodų.

Nei pasaulyje, nei Europos Sąjungoje nėra nuostatos tarptautiniu mastu reguliuoti profesinį mokymą. *Kiekviena valstybė, atsižvelgdama į savo kultūros ir švietimo tradicijas, patirtį bei*

galimybes, prisitaikydama prie savo teisinės sistemos ypatumų, kuria savitą profesinio mokymo įstatyminę bazę.

Lietuvos neformalusis suaugusiųjų švietimas jau pradeda įgyti tam tikras tradicijas, ypač kultūrinio suaugusiųjų švietimo srityje. Šalia tradicinių neformalaus švietimo reiškimosi būdų kuriasi naujos, laisvos rinkos poreikius atitinkančios privačios institucijos, kurios organizuoja trumpalaikius ir ilgalaikius kursus. Lietuvoje vis svarbesnis vaidmuo tenka visuomeninėms organizacijoms. Tai klubai, draugijos, sąjungos, labdaros organizacijos, politiniai judėjimai, partijos ir kt.

TEORINĖS DALIES IŠVADOS

Mokinys be pedagogo pagalbos retai gali perimti patirtį, todėl profesinis ugdymas yra organizuotas. Jį vykdo įvairios profesinio ugdymo institucijos (Darbo rinkos mokymo centrai, profesinės, kolegijos, universitetai).

Dabartinį profesinio rengimo raidos periodą politikos prasme galima vadinti pereinamuoju. Lemiamą įtaką jam daro sudėtingi ekonominio gyvenimo principų kaitos procesai.

Profesinį rengimą sudaro trys nuoseklūs, tarpusavyje suderinti ir savarankiški etapai: ikiprofesinis ugdymas, pirminis profesinis ugdymas ir profesinės kvalifikacijos tobulinimas.

Sparčiai kintant darbo rinkai, žmonių turimos kvalifikacijos neatitinka jos poreikių. Lietuvoje suaugusiems žmonėms, norintiems įgyti paklausių profesiją arba tobulinti jau turimą kvalifikaciją, organizuojamas Darbo rinkos profesinis mokymas.

Nuo pat Lietuvos Darbo rinkos mokymo tarnybos įkūrimo 1997 metais veikla buvo organizuojama dviem kryptimis: suaugusiųjų, visų pirma bedarbių, profesinis rengimas ar kvalifikacijos tobulinimas ir suaugusiųjų bei moksleivių profesinis konsultavimas.

Darbdavių įtraukimas į profesinio rengimo sistemą, galimybė dirbantiems, bet neturintiems pripažintos kvalifikacijos asmenims gauti kvalifikacijos pažymėjimą neatsitraukiant nuo darbo, darbo rinkos prognozės, - visa tai profesinio rengimo sistemą padarytų lankstesne, adekvačiau susietą su darbo rinkos poreikiais.

Išanalizavus dokumentus galima daryti išvadą, kad Lietuvoje neformalus mokymas pripažįstamas, jo pripažinimą reglamentuoja įstatymai bei teisiniai aktai. Tačiau dokumentai išleidžiami fragmentiškai, neaprepiant mokymosi esmės. Labiau paanalizavus dokumentus, lieka neaiški universitetų ir nevyriausybinių organizacijų vieta suaugusiųjų profesiniame mokyme.

Daugiausia problemų yra darbininkų rengimo ir jų neformaliojo švietimo organizavimo srityje. Pagrindiniai sunkumai, organizuojant mokymus, susiję su lėšų trūkumu. Kitos priežastys:

- mokymo įstaiga toli nuo įmonės arba nemoderni;
- nešiuolaikiška mokymo bazė.

Europos šalių patirtis rodo, kad būtinas socialinių partnerių įtraukimas į diskusijas apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimą bei pripažinimą. Teigiamas požiūris į mokymąsi priklauso nuo įmonės dydžio, stadijos, kurioje šiuo metu ji yra (kūrimosi ar plėtros).

Jau keli dešimtmečiai vartojama sąvoka - mokymasis visą gyvenimą. Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001) toks mokymasis pateikiamas tarsi skėtis, po kuriuo turi vienytis įvairios mokymo ir mokymosi rūšys (Teresevičienė M., Gedvilienė G. ir kt., 2006). Skiriamos Mokymo visą gyvenimą dvi dimensijos: formalus mokymas ir neformalus mokymas.

Lietuvos valstybė, kurioje vyksta spartūs ekonominiai, socialiniai ir politiniai pokyčiai ir kuri 2004 metais tapo ES nare, aiškiai pabrėžia, kad mokymosi visą gyvenimą skatinimo politika yra prioritetas valstybės švietimo uždavinys. Nuolatinio mokymosi koncepcija tampa ir Lietuvos valstybės prioritetu, o suaugusiųjų švietimas – didžiausia nuolatinio mokymosi sistemos dalimi. Suaugusiųjų švietimas yra svarbiausia perėjimo nuo centralizuoto ir autoritarinio valstybės valdymo prie demokratinės piliečių visuomenės prielaida .

Nors teisinė bazė Lietuvoje pakankama, praktinis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo sistemos ir metodų kūrimas Lietuvoje dar tik prasidėjęs. Nebaigta kurti profesijos standartų sistema. **Suaugusieji, neįgiję pagrindinio išsilavinimo, bet turintys profesines kompetencijas, įgytas dirbant ar savarankiškai mokantis, yra vertinami pagal formalias jaunimui sukurtas taisykles.** Jų patirtis nėra formaliai vertinama ir pripažįstama. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi formalus pripažinimo sistemos mažina mokymosi prestižą, apsunkina darbuotojų santykius su darbdaviais, mažina konkurencingumą darbo rinkoje .

Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje numatyta parengti tiek formaliojo, tiek neformaliojo švietimo programų ir modulių akreditavimo tvarką. Tai sudarys sąlygas vyresnio amžiaus žmonėms, turintiems praktinių įgūdžių ir savišvietos būdu įgijusiems reikiamų žinių, laikyti kvalifikacijos egzaminus eksternu, aplenkiant mokymąsi profesinėje mokykloje, ir įgyti valstybės pripažintą profesinę kvalifikaciją. Už šių priemonių įgyvendinimą atsakingos ŠMM ir SADM .

Pagyvenusių piliečių mokymąsi visą gyvenimą apsunkina keletas objektyvių veiksnių: palyginti mažesnė jų paklausa darbo rinkoje, dažnai nedidelės pajamos, mažesnė mokymosi motyvacija. Tokiame kontekste veikia trečiojo amžiaus universitetas, nevyriausybinės organizacijos, valstybė, sudariusi sąlygas nemokamai įgyti bendrąjį vidurinį, profesinį, aukštesnįjį išsimokslinimą. Tačiau apskritai pagyvenusių žmonių mokymosi poreikių tenkinimas šiuo metu dar yra daugiau jų diagnozavimo ir planavimo etape .

Formaliojo suaugusiųjų išsilavinimo programos, prilygintos nuosekliojo bendrojo lavinimo programoms, nėra pakankamai lanksčios – neatsižvelgiama į suaugusiųjų poreikius ir patirtį, o neformaliojo švietimo programoms neteikia jokio valstybės pripažinto dokumento, neprilygsta kurios nors išsilavinimo pakopos ar reglamentuoto modulio baigimui arba kvalifikacijos įgijimui. Modulinis mokymas išplėtotas nepakankamai .

Pagrindinės kliūtys, įgyvendinant profesinio rengimo iniciatyvas yra šios:

- dermės tarp pirminio ir tęstinio profesinio mokymo stoka;
- nepakankamai išplėtotos sąsajos tarp švietimo sistemos grandžių;
- visuomenės nuostata profesinio mokymo atžvilgiu .

Norint įgyvendinti Lisabonos tikslus iki 2010 m., reikia sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų, pagerinti darbuotojų bei įmonių gebėjimą prisitaikyti ir padidinti darbo rinkų lankstumą, investuojant daugiau į žmogiškąjį kapitalą – gerinti švietimą ir mokymą. Atviras koordinavimo metodas turi būti pakeistas tiesioginiu ES Komisijos ir vyriausybių bendravimu .

ES valstybių profesinio ugdymo turiniui turi didelę įtaką Vokietijos patirtis. Šios valstybės profesiniam rengimui būdingas aktyvus socialinių partnerių vaidmuo, nustatant mokymo standartus ir planuojant bei įgyvendinant profesinį mokymą.

Kiekviena valstybė, atsižvelgdama į savo kultūros ir švietimo tradicijas, patirtį bei galimybes, prisitaikydama prie savo teisinės sistemos ypatumų, kuria savitą profesinio mokymo įstatyminę bazę.

Lietuvos neformalusis suaugusiųjų švietimas turi tam tikras tradicijas, ypač kultūrinio suaugusiųjų švietimo srityje. Šalia tradicinių neformalaus švietimo reiškimosi būdų kuriasi naujos, laisvos rinkos poreikius atitinkančios privačios institucijos, kurios organizuoja trumpalaikius ir ilgalaikius kursus.

Lietuvoje vis svarbesnis vaidmuo tenka visuomeninėms organizacijoms. Tai klubai, draugijos, sąjungos, labdaros organizacijos, politiniai judėjimai, partijos ir kt.

2. MAŽEIKIŲ RAJONO EKONOMIKOS STRUKTŪRA IR SUAUGUSIŲJŲ TĖSTINIS MOKYMAS

2.1. Mažeikių rajono ekonominė sankloda

Mažeikių rajono strategijos vizijoje numatyta, kad šis rajonas 2012-aisiais turėtų tapti Lietuvos Šiaurės Vakarų regiono verslo ir pramonės centru, saugiu bendruomenės nariams ir sudarančiu sąlygas visapusiškai tobulėti asmenybei.

Geografinė padėtis. Mažeikių rajonas yra Lietuvos šiaurės vakaruose, Telšių apskrityje. Jis užima 122 tūkst. ha žemės, iš jų - 27 tūkst. ha miško, 61 tūkst. ha žemės ūkyje naudojami plotai. Rajonas suskirstytas į 9 seniūnijas: Mažeikių miesto; Laižuvos, Mažeikių apylinkės, Reivyčių, Sedos, Šerkšnėnų, Tirkšlių, Vieکشnių, Židikų. Atstumai nuo Mažeikių iki:

- Vilniaus tarptautinio oro uosto – 330 km;
- Klaipėdos tarptautinio jūrų uosto – 120 km;
- Palangos tarptautinio oro uosto – 100 km;
- Rygos (Latvijos Respublika) oro uosto – 150 km.

Rajoną kerta svarbūs keliai: Tauragė – Plungė – Mažeikiai – Ventspilis; Vieکشniai – Mažeikiai – Skuodas bei tankus vietinės reikšmės kelių tinklas. Mažeikių miestą ir rajoną kerta geležinkelio linijos Mažeikiai – Vilnius, Mažeikiai – Laižuva – Rengė, Mažeikiai – Priekulė – Klaipėda. Beveik visos stambiosios pramonės įmonės turi savo geležinkelio atšakas. Visi keliai, vedantys į didžiausias gyvenvietes, asfaltuoti.

Gyventojai

Mažeikių rajone gyvena: 63,7 tūkst. žmonių, iš jų mieste 42,7 tūkst., kaime – 21 tūkst.

Pramonės ir verslas

Mažeikių rajone veikia apie 2500 ūkio subjektų: iš jų – individualios įmonės – 1506; uždarnosios akcinės bendrovės – 475; visuomeninės organizacijos – 107; valstybinės biudžetinės įstaigos – 15; savivaldybės biudžetinės įstaigos – 75; viešosios įstaigos – 31; kooperatinės bendrovės – 4; asociacijos – 7; akcinės bendrovės – 4; valstybinės įmonės – 15.

Rajono šiaurinėje dalyje įsikūrusi naftos perdirbimo įmonė, naftotiekio linijomis sujungta su Rytai (Rusijos naftos bendrovėmis) ir Vakarais (Būtingės terminalu), kuri pagal apyvartą ir dirbančiųjų skaičių yra didžiausia įmonė rajone. Rajone nemažai ir kitų modernių, pelningai dirbančių įmonių: „Rudesta“, „Statversas“, Mažeikių pieninė, akcinės bendrovės „Pieno žvaigždės“ filialas (pieno produktų gamyba), UAB „Vigesta“ (mėsos produktų gamyba), UAB „Mažeikių

Varduva“ (statyba, statybinių medžiagų pardavimas), UAB „Mažeikių rugelis“ (žemės ūkio produkcijos gamyba), IĮ „Stepono baldai“ (baldų gamyba), bendra Lietuvos ir Suomijos įmonė „INGMAN“ (ledų gamyba, apimanti per 20 % Lietuvos rinkos), UAB „Šerkšnėnų agrofirma“ (konteinerių gamyba, žemės ūkio technikos pardavimas) ir kt (www.mazeikiai.lt).

Mažeikių rajono ūkis: dinamiškas ir konkurencingas, užtikrinantis aukštą lygį tiek mieste, tiek kaime. Rajono verslas, pramonė, žemės ūkis pagrįsti šiuolaikinėmis technologijomis, inovacijomis ir aukštos kvalifikacijos darbo jėga. Ūkio plėtrą bei naujas investicijas skatina moderni infrastruktūra. Prioritetas teikiamas gamybinį potencialą gerinančiai ir aplinką tausojančiai plėtrai.

Mažeikių rajono žmonės: išsilavinę ir tolerantiški. Švietimo sistema rajone užtikrina aukštą išsilavinimo ir kultūros lygį, atvirumą naujoms idėjoms, tęstinio profesinio mokymosi bei nuolatinio kvalifikacijos kėlimo galimybę. Didelis dėmesys skiriamas ligų prevencijai, efektyviai funkcionuojančiai ir socialinį saugumą užtikrinančiai sveikatos apsaugos ir socialinio aprūpinimo sistemai.

Mažeikių rajono gyvenamoji aplinka: švari ir saugi. Rajono būsto fondas renovuotas ir efektyvus energetiniu požiūriu. Modernizuota gyvenamųjų rajonų viešoji infrastruktūra, išplėtos žaliosios zonos ir pėsčiųjų bei dviračių takų tinklas, patogus tiek aktyviam, tiek pasyviam poilsiui. Didelis dėmesys skiriamas viešajai tvarkai palaikyti ir nusikaltimų prevencijai (www.mazeikiai.lt).

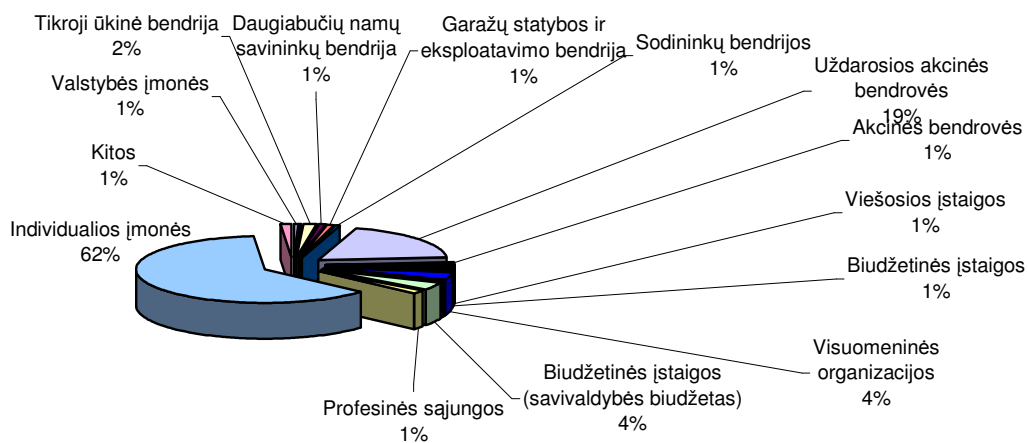
Valstybės įmonių privatizavimas ir restruktūrizavimas, aktyvi verslininkų veikla lėmė privačių įmonių sektoriaus plėtrą Mažeikių rajone nuo 1990 metų. Bankrutavus stambioms pramonės įmonėms (tai susiję su paveldėta pramonine struktūra, kuri nėra efektyvi dabartinėmis ekonomikos rinkos sąlygomis), atsirado galimybė verstis individualia veikla. Vienoms įmonėms sėkmingai plėtojant verslą ir augant, kitos, susidūrusios su sunkumais ir vystymosi kliūtimis, nematydavo aiškių perspektyvų ir dažnai nutraukdavo savo veiklą. 2001-2004 metais Mažeikių rajone buvo pats didžiausias nedarbingumo lygis ir didžiausia bedarbystė. Bedarbystė siekė net 11%.

Daug įmonių išregistruota buvo ir 2003 m., anot ekspertų, dėl tuometinių Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimų, pagal kuriuos gyventojams buvo suteikta galimybė verstis individualia veikla neįregistravus įmonės.

Šiuo metu rajone savo veiklą vykdo apie 2500 ūkio subjektai. „Verslo žinios“ išskiria šias įmones, kurios 2005 metais sparčiai augo:

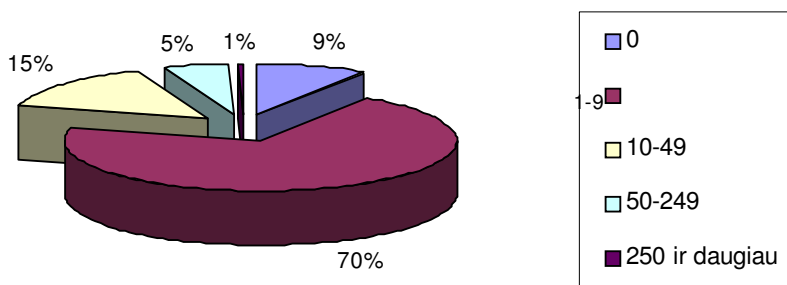
- UAB „Impeka“ (statybinių medžiagų prekyba);
- UAB „Juodasis gintaras“ (pastatų šiltinimas bei kitos statybinės medžiagos);
- UAB „Mažeikių strėlė“ (kėlimo kranų nuoma, kėlimo įrenginių gamyba);
- UAB „Rudesta“ (statyba);
- UAB „Mažeikių rugelis“ (paukštininkystė).

Mažeikių rajone net 65 % visų įmonių sudaro mažos įmonės, t.y. įmonės, kur dirba ne daugiau kaip 9 darbuotojai. Pažymėtina, kad kas dešimta įmonė Mažeikių rajone dirba šeimyninės rangos principu, nesamdydama kitų darbuotojų. Daugiausia verslo įmonių yra Mažeikių mieste ir aplinkinėse gyvenvietėse. Mažeikių rajone įmonės pagal seniūnijas išsidėsčiusios labai netolygiai. Seniūnijose, esančiose arčiau miesto, įmonių skaičius yra žymiai didesnis negu rajono pakraštyje.

7 pav. Įmonių pasiskirstymas rajone pagal įmonių rūšis 2002 m.
Šaltinis. Mažeikių rajono gyventojų nuomonės tyrimas. Kaunas, 2002 m.

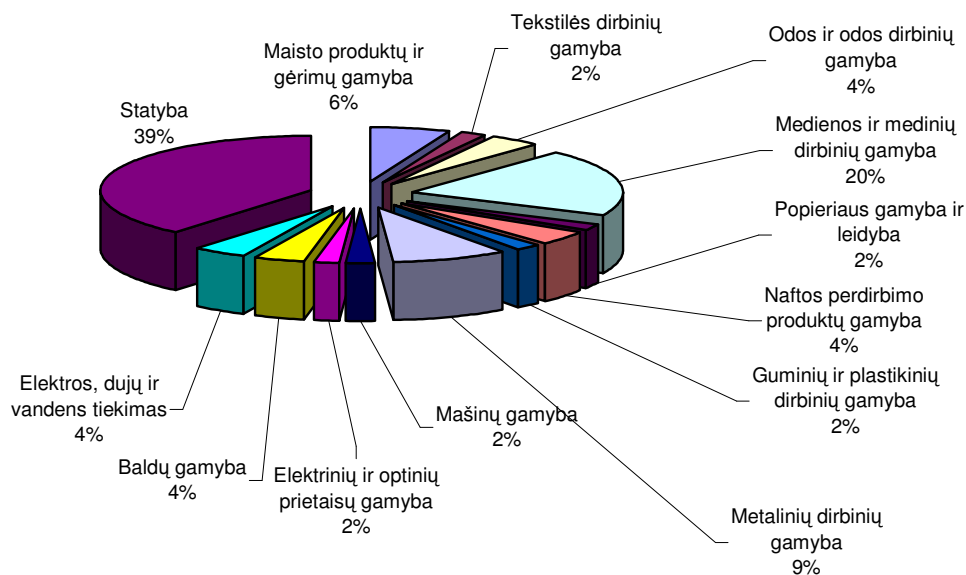
Kitame paveikslėlyje matome, kaip pasiskirstė smulkas ir vidutinio verslo įmonės rajone pagal samdomų darbuotojų skaičių 2002 m.

8 pav. Smulkas ir vidutinio verslo įmonės (SVV) rajone pagal samdomų darbuotojų skaičių 2002 m.

Šaltinis. Mažeikių rajono gyventojų nuomonės tyrimas. Kaunas, 2002 m.

Šie abu paveikslėliai rodo, kad egzistuoja verslo plėtros potencialas, gebantis prisitaikyti prie rinkos poreikių. Iš rinkos traukiasi neefektyvios verslo šakos. Pagrindinės ekonominės veiklos sritys rajone yra paslaugos, statyba, pramonė, žemės ūkis, medžioklė bei miškininkystė .

9 pav. Rajono pramonės struktūrinė analizė rajone pagal įmonių skaičių 2002 m.
Šaltinis. Mažeikių rajono gyventojų nuomonės tyrimas. Kaunas, KTU, 2002 m.

Analizuojant Mažeikių rajono pramonės struktūrą pagal ūkio sektoriuose dirbančių įmonių skaičių, matyti, kad rajone didžiąją daugumą įmonių sudaro statybinės bei medienos apdirbimo įmonės. Įmonių metinė apyvarta rodo, kad rajone dominuoja naftos produktų gamyba ir pardavimas. Nepakankamai plėtojama cheminių medžiagų gamybos pramonė, antrinių žaliavų apdirbimo pramonė.

Mažeikių rajone vienam gyventojui suteikiama daugiau paslaugų, nei kituose apskrities rajonuose. Tačiau rajone vyrauja tik vietinius būtiniausius poreikius tenkinančios paslaugos: kirpyklos, gydytojų praktika, pramoginė ar sportinė veikla, transporto paslaugos ir buitinės paslaugos.

Nepakankamai išplėtotas nekilnojamo turto operacijų sektorius. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Mažeikių verslininkai didelį dėmesį skiria nelygioms rinkos sąlygoms su stambiomis įmonėmis. Ši problema yra susijusi su AB „Mažeikių naftos“ veikla: tiek rajono, tiek respublikos didelė dalis įmonių pajamas gauna vykdydamos naftos perdirbimo gamyklos užsakymus. Daugiau kaip 1000 ha gamyklos teritorijoje ne tik perdirbama nafta, bet ir vykdoma įvairaus profilio gamyba bei teikiamos paslaugos. Didelę dalį buitinių paslaugų darbuotojams teikia bendrovės ūkio skyrius

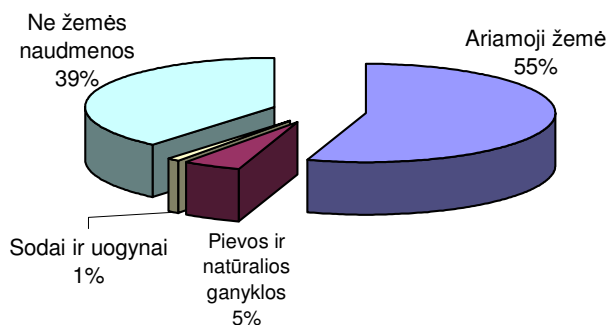
bei pagalbiniai cechai. Buitines paslaugas bendrovė perka daugiau kaip iš 100 Lietuvos įmonių, kurių pusė veikia Telšių apskrityje. Bendrovei reikalingos įvairaus pobūdžio paslaugos, kurias teikia AB “Lietuvos Energija”, “Lietuvos Geležinkeliai”, “TEO”, “Lietuvos Draudimas”, komerciniai bankai. Atskirus aptarnaujančius padalinius atskirti nuo bendrovės, jie tapo rinkos dalyviai, padidindami vietinę konkurenciją ir sumažindami užsakymų vykdymus bendrovei samdant ne vietos verslus. AB “Mažeikių naftoje” dirba 47 % rajono pramonės dirbančiųjų, bei kitoms su gyventojų aptarnavimu susijusioms verslo rūšims.

Lietuvai tapus Pasaulio Prekybos Organizacijos (PPO) nare bei spartėjant integruojantis į ES, šalies žemės ir maisto ūkio konkurencingumo problema tampa vis aktualesnė. Šio sektoriaus gaminami produktai sėkmingai konkuruoja su įvežtiniais vidaus rinkoje. Tačiau gerokai stipresnė konkurencija jų laukia užsienio rinkose – tiek Vakarų, tiek Rytų.

Dėl susiklosčiusių istorinių ir geopolitinių sąlygų žemės ūkis Lietuvoje turi didesnę ekonominę ir socialinę reikšmę negu šalyse kaimynėse bei ES valstybėse. Todėl šalyje minėtas sektorius atlieka svarbią ekonominę, socialinę, gamtosauginę ir etnokultūrinę funkciją bei yra vienas iš prioritetinių ūkio šakų.

Lietuvos žemės ūkyje 2000 metų duomenimis buvo keturis kartus daugiau dirbančiųjų, nei ES šalyse. Tokį dirbančiųjų žemės ūkyje skaičių lėmė ne tik istoriškai susiklosčiusi agrarinė ūkio kryptis ir didelis skaičius kaimo gyventojų, bet ir reformos metu susiformavę smulkūs ūkiai, bedarbystė, menkas darbo našumas. Trūkstant darbo jėgos mieste, dalis jaunų kaimo gyventojų ateina dirbti į miesto įmones. Miestiečiai susigrąžina paveldėtą žemę ir persikelia gyventi į kaimą. Dėl to kaimo problemos tampa labai reikšmingos ir socialiniu požiūriu.

Visos šios šalies žemės ūkio problemos būdingos ir Mažeikių rajonui. Telšių apskrityje žymiai prastesni dirvožemiai, blogesnės kitos gamtinės sąlygos plėtoti intensyvią žemės ūkį. Žemės ūkio naudmenų kokybė vidutiniškai vertinama 40 našumo balais (100 balų sistemoje), tai yra 2 našumo balais mažiau negu vidutiniškai šalyje. Mažeikių rajonas pasižymi geresnėmis žemėmis nei Telšių apskritis. Čia mažo našumo žemių yra tik 5 %. Telšių apskrityje intensyviau plėtojama gyvulininkystė. Mažeikių rajone gyvulininkystės produktų gamybos lygis yra 28 %. mažesnis už vidutinį šalyje, nors čia yra itin geros sąlygos šios ūkio šakos plėtrai. Pienas gaminamas visų kategorijų ūkiuose. Sparčiai daugėja ES reikalavimus atitinkančių specializuotų pieno ūkių. Pieno gamybos galimybes didina stipri regione pieno perdirbimo pramonė. AB “Žemaitijos pienas” ir “Pieno žvaigždės” turi ES sertifikatus eksportuoti produkciją į ES nares.

10 pav. Žemės ūkio fondo struktūra rajone.

Šaltinis. Mažeikių rajono gyventojų nuomonės tyrimas. Kaunas, KTU, 2002 m.

Mažeikių rajone žemės naudmenų struktūroje dominuoja ariamoji žemė ir pievos (10 pav.). Rajone didžioji dauguma ūkininkų dirba tradicinėse žemės ūkio šakose. Stiprėjančiai konkurencijai, ūkių diversifikacijai ir specializacijai, kartu išlaikant gamybos pelningumą, reikalinga ūkių kooperacija laisvais asociatyviais ryšiais.

Rajono seniūnijose veikia nemažai įvairių įmonių arba dirbama pagal patentus. Sedos seniūnijoje veikia 16 įmonių, kuriose dirba 55 vietos gyventojai; Šerkšnių – 16, dirba 90; Reivyčių – 7, dirba 90; Mažeikių – 13, dirba 86. Židikų seniūnijoje veikia 7 įmonės, kuriose dirba tik 11 vietos gyventojų. Tai daugiausia yra prekybos, viešojo maitinimo įmonėse, nors yra ir pramonės, dailiųjų amatų ir miško perdirbimo įmonių. Čia neminimos švietimo ir kultūros įstaigos, kurių yra kiekvienoje seniūnijoje. Šerkšnėnų ir Reivyčių seniūnijose veikia po vieną žemės ūkio perdirbimo įmonę, kuriose atitinkamai užimti 8 ir 21 gyventojas.

Dirbantys pagal patentus pamini medžio apdirbimo, baldų gamybos, stalių, metalo dirbinių, automašinių remonto, siuvimo teikiamas paslaugas. Tarp jų yra ir gėlininkai, ir grybų augintojai. Dalis jų dirbinių eksportuojama į užsienį. Ypač paminėtinas Renavo durpynas ir kitos eksportuojančios įmonės. Nusiskundžiama tomis pačiomis kliūtimis: per dideli mokesčiai, per aukšti gamybos kaštai, lėšų trūkumas ir per didelės bankų palūkanos. Bet kartu respondentai pažymi, kad entuziazmas pradėti nors šioki tokį verslą dar neišblėšęs. Sedos seniūnijoje yra Varduvos ir Plinkšių landšaftiniai draustiniai ir Užpilių objektas. Daugiau kaimo turizmo objektų rajone neminama.

Savininkai kaimo vietovėse susiduria su stipria išorine konkurencija. Vietinių verslų subjektai konkuruoja ne tik tarp savęs, bet ir su miesto verslininkais. Dėl mažų apimčių, didesnių transporto kaštų, kaimo verslininkai negali aktyviau taikyti kainų nuolaidų, kaip tai daro stambios įmonės miestuose. Kita vertus, kaimo gyventojai, lankydami miestuose, naudojami proga pigiau pirkti ir taip didina miesto verslininkų apyvartą.

Komerciniai bankai dėl padidinto smulkaus ir vidutinio verslo nestabilumo kaimo vietovėse ir mažų apimčių, vengia kredituoti kaimo verslininkus arba tai daro, taikydami didesnes palūkanas, reikalaudami papildomų garantijų. Todėl kaimo verslo objektuose itin retai naudojami šiuolaikiniai įrengimai. O tai sąlygoja didesnes gamybos išlaidas, nepakankamą produktų kokybę, mažą konkurencingumą rinkose.

Kaimo vietovėse smulkių ir vidutinių įmonių plėtrą lemia žmonių, besiuimančių šios veiklos, nepakankami versliniai ir vadybiniai sugebėjimai. Didžioji dauguma kaimo verslininkų ėmėsi verslo, praradę turėtą darbą ir spiriami būtinumo susikurti darbo vietą. Tai asmenys, apibūdinami verslininkais „ne iš pašaukimo“ o „iš būtinumo“. Dauguma iš jų yra geri savo profesijos žinovai, tačiau jie neturi gilesnio supratimo apie konkurenciją, marketingą, finansų apskaitą ir kitas kasdieniame versle reikalingas žinias. Tai didina jų verslo riziką.

Darbingi kaimo žmonės pagal dabar turimą profesiją ir kvalifikaciją mažai tinkami dirbti šiuolaikiniuose versluose, ypač kur keliami aukštesni kvalifikaciniai reikalavimai. Taip pat įtakos turi ir didesnė šios darbo jėgos priklausomybė nuo savo priesodybinio ūkio. Darbo išteklių ypatumai kaime lemia, kad nemažą dalį darbo vietų, sukurtų kaimo vietovėse, užima miestiečiai. Ūkių stambinimo, specializavimo ir jų veiklos įvairinimo tempus rajone riboja vietos ūkininkų motyvacijos, verslumo ir investicijų stoka.

Gyventojų vartojimo rinkai kaimo vietovėse būdingi tokie ypatumai:

- Žymiai mažesnė negu miestų gyventojų perkamoji galia. Žemės ūkio darbuotojų darbo užmokestis yra pats mažiausias tarp visų veiklos sričių.
- Natūrinis namų biudžeto išlaidų pobūdis. Kaimo žmonės vartoja nemažai savo gamybos maisto produktų, patys pasigamina dalį inventoriaus, pasirūpina savo buitimi.

Savivaldybės vaidmuo, remiant kaimo verslą, turėtų būti stipresnis. Ji galėtų mažinti jos jurisdikcijoje esančius mokesčius, neimti pastato nuomos, taikyti kitas lengvatas. Miesteliuose ir kitose didesnėse gyvenvietėse atsirastų reikalingos paslaugos, naujos darbo vietos, būtų tvarkingai mokami mokesčiai. Labai svarbūs yra viešieji pirkimai, užsakymai. Jie turėtų būti pirmiausiai taikomi saviems ūkininkams ar verslininkams.

Rajono įmonės palaiptai prisitaiko prie sudėtingų ekonominės veiklos tiek šalyje, tiek tarptautinėje rinkoje sąlygų, gerina produkcijos kokybę, perorientuoja savo strategijas į pozicijas vidaus ir tarptautinėje rinkoje stiprinimą, į gebėjimų prisitaikyti prie jose vykstančių pokyčių ugdymą, į lyginamųjų pranašumų išlaikymą ir didinimą, t.y. į visa, kas nulemia įmonės konkurencingumą ir perspektyvumą. Šiuo požiūriu rajono įmonės turi rezervų gerinti savo konkurencinius pranašumus – jose investicinę produkciją gaminančių ir mokslui bei aukštos kvalifikacijos darbui imlių įmonių skaičius dar sudaro labai nedidelę bendrosios produkcijos dalį,

todėl vietinių išteklių geresnio panaudojimo galimybės jau yra išsemtos. Todėl pagrindinę vietą šiame procese užima kvalifikacijos kėlimas, mokymai ir spartesnis technologinių inovacijų diegimas vietos įmonėse.

Vietos verslininkai visiškai abejingi naujoms technologijoms. Tačiau jų neįdiegus neįmanoma įsitvirtinti tarptautinėse rinkose. Nemaža dalis verslininkų pažymi gana trumpą jų produkto ar paslaugos gyvavimo ciklą – vos kelis mėnesius.

Diskutuojant įvairiose verslininkų auditorijose apie mokymus, dažnai siūloma, kad visos verslumo mokymo programos pirmiausiai turi koncentruotis būtent mažose įmonėse, joms perteikiant modernias technologijas tiek įrangos, tiek vadybos, tiek informacinėje srityse, o tokių mokymų, kursų metu išduodami diplomai bei pažymėjimai turi būti pripažįstami ir kitose šalyse. Tai labiau skatintų žmones mokytis.

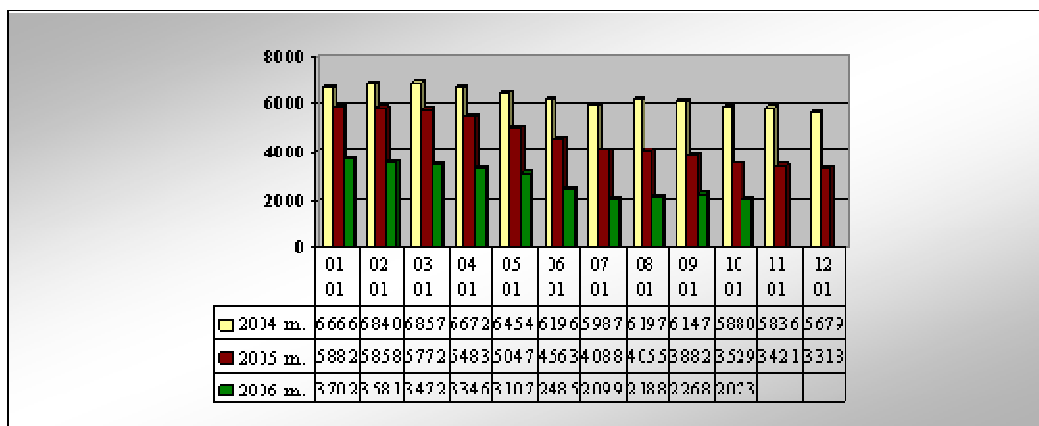
Mažeikių verslininkai nemini darbuotojų pasirinkimo problemos. Net 62% teigia, kad visiškai nėra problemos, pasirenkant darbuotojus. Likusieji pamini, kad dažnai sunku rasti aktyvius ir iniciatyvinius, nors ir be aukštesnio išsilavinimo darbuotojus. Tikra problema rasti kvalifikuotus su aukštuoju išsilavinimu darbuotojus.

Darbuotojų problema tik dar kartą iliustruoja jau minėtą verslo pagrindinį ypatumą – įmonių veikla daugiausiai orientuota į vietinę rinką. Tada labiausiai reikia gerų, iniciatyvinių pardavėjų, meistrų, tiekėjų ir kitų vidurinėsios bei žemosios grandžių darbuotojų. Tačiau nereikia naujų technologijų, modernios rinkodaros ir kitų šiuolaikinių geriausiuose universitetuose įgyjamų specialybių atstovų, nes pastarieji reikalingi tik konkurencingose, savo produkciją realizuojančiose tarptautinėse rinkose įmonėse ir nebūtinai tik didelėse įmonėse.

2.2. Užimtumo ir nedarbo pokyčiai 2004 - 2006 metais

2005 m. Mažeikių rajono savivaldybėje gyventojų skaičius siekė 66 370, iš jų 66,5 % - darbingo amžiaus, 15,9 % - pensinio amžiaus ir 21,6 % gyventojų - iki 15 metų amžiaus. 2005 m. Mažeikių rajono savivaldybėje registruotas vidutinis metinis nedarbo lygis siekė 8,92 %. Nedarbo kitimo dinamika 2004-2006 metais parodyta 11 pav.. 2006 m. Mažeikių rajono savivaldybėje gyventojų skaičius siekia 65 828, iš jų 63,4 proc. - darbingo amžiaus, 15,8 proc. - pensinio amžiaus ir 20,8 proc. gyventojų - iki 15 metų amžiaus.

2006 m. lapkričio 1 d. Mažeikių darbo biržoje buvo registruoti 2005 bedarbiai, iš jų 1451 (72,6%) – moterų.

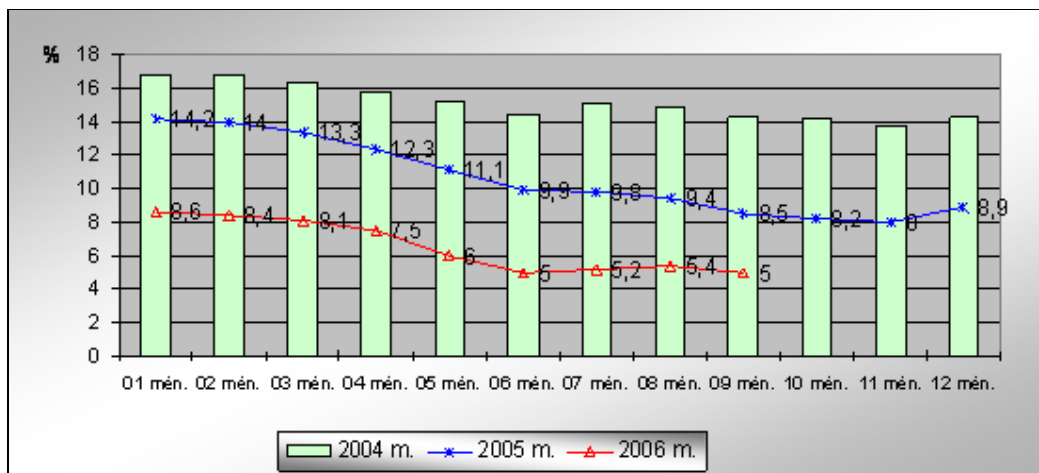

11 pav. Bedarbių skaičiaus dinamika 2004 m., 2005 m., 2006 m. Mažeikių rajone

Šaltinis: Lietuvos Darbo birža/ Mažeikiai, 2006

Pastaruoju metu darbo biržoje daugiausia registruojasi žmonės, kurie gyvena kaimo vietovėse ir turi daugiau kaip 40 metų amžiaus. Gyventojų skaičius rajone mažėja. Nagrinėjant gyventojų mažėjimo priežastis reikia atsižvelgti ne tik į natūralias priežastis (gyventojų senėjimas ir to sąlygotas mirtingumas bei menkesnis gimstamumas), bet ir į didelę migraciją (ne tik į užsienį, bet ir į didesnius urbanizuotus centrus (Vilnių, Klaipėdą).

Mažeikių rajone visada migracija buvo didelė. Dėl didelio gyventojų mažėjimo, kurio, deja, nesimato oficialioje statistikoje, įmonės nesugeba surinkti reikiamo personalo ir yra priverstos savo veiklą organizuoti su mažesniais žmogiškaisiais ištekliais. **Todėl šiuo atveju galvoti apie darbuotojų mokymus nėra kada.**

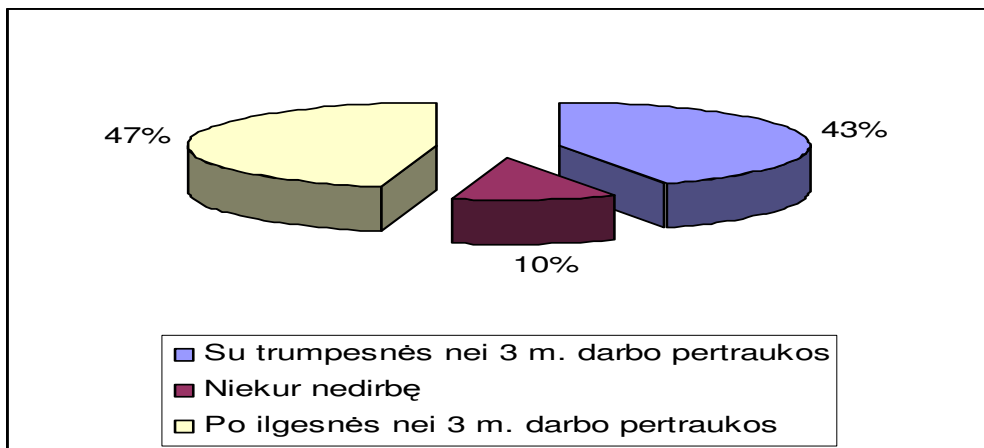

12 pav. Bedarbių procento nuo darbingo amžiaus gyventojų kitimo dinamika

2004 m., 2005 m., 2006 m.

Šaltinis: Lietuvos Darbo birža/ Mažeikiai, 2006

Per 2006 m. spalio mėn. užsiregistravo su ilgesne nei 3 metų darbo pertrauka 57 (21,4 %) asmenys, niekur nedirbę - 38 (14,3 %.), o su trumpesne nei 3 metai darbo pertrauka – 171 (64,3 proc.) bedarbių. Po ilgesnės nei 3 metų darbo pertraukos užsiregistravę bedarbiai sudaro 47 %, su trumpesne nei 3 metai darbo pertrauka - 43 %, niekur nedirbę – 10 . bedarbių (žr. 13 pav.)

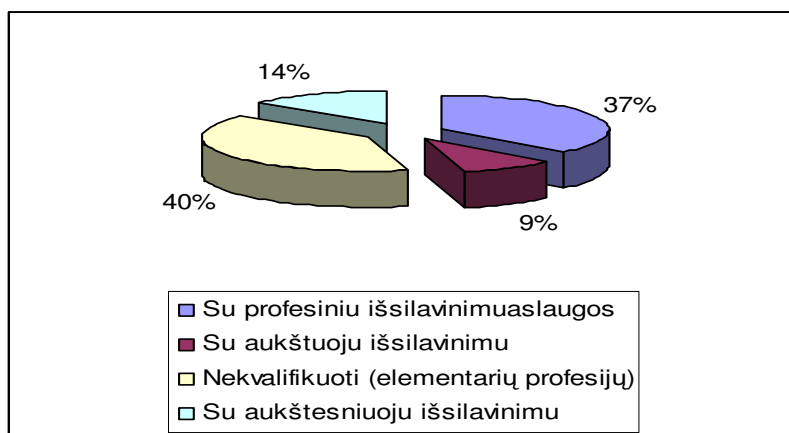
13 pav. Bedarbiai, šiuo metu esantys darbo biržos sąrašuose

Šaltinis: Lietuvos Darbo birža/ Mažeikiai, 2006

Organizuojant formalųjį mokymą, Darbo biržos tarnautojams dažnai tenka susidurti su vyresnio amžiaus žmonėmis, kuriems atėjimas į mokymus yra tik tarsi kokia nors pramoga. Jie jau senai būna užmiršę elementarius kultūringo elgesio įpročius, o ką jau bekalbėti apie patį mokymąsi. Dažnai tai būna kaimo gyventojai, kuriems įgytų žinių pritaikymo, baigus kursus, dar reikia paieškoti, nes reikalingų specialistų poreikis būna žinomas tik mieste.

Iš 2006 m. spalio mėn. užsiregistravusių bedarbių net 121 yra nekvalifikuoti. Šiuo metu Mažeikių darbo biržoje nekvalifikuoti bedarbiai sudaro 40 % visų registruotų bedarbių. Kiti registruoti bedarbiai pagal išsilavinimą pasiskirstę sekančiai (žr. 14 pav.):

- Su profesiniu išsilavinimu – 37 proc.;
- Su aukštuoju išsilavinimu – 9 proc.;
- Su aukštesniuoju išsilavinimu – 14 proc.

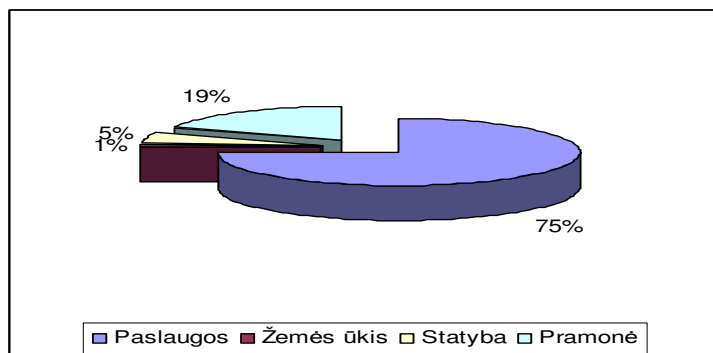
14 pav. Mažeikių rajono bedarbių skirstymas pagal išsilavinimą

Šaltinis: Lietuvos Darbo birža/ Mažeikiai, 2006

Per 2006 m. spalio mėn. Mažeikių darbo biržoje 171 (64,3 proc.) bedarbis užsiregistravo po trumpesnės nei 3 metų darbo pertraukos. Iš jų daugiausia užsiregistravusių bedarbių buvo iš paslaugų sektoriaus – 62,6 %, pramonės – 21,6 %, iš statybų – 12,9 %. Šiuo metu darbo biržoje registruoti bedarbiai pagal veiklos sritį pasiskirstė sekančiai (žr. 15 pav.):

- Paslaugos sektorius - 75 %;
- Žemės ūkio sektorius - 1 %;
- Statybų sektorius - 5 %;
- Pramonės sektorius - 19 %.

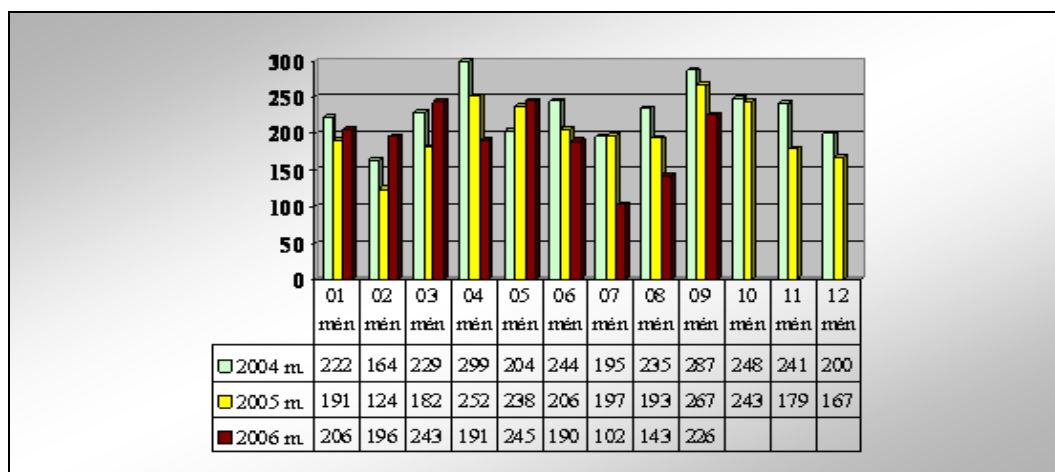
Mažeikiuose sparčiai plečiasi paslaugų sektorius. Stosi didelės parduotuvės, kuriose dėl sudėtingų darbo sąlygų dažnai keičiasi darbuotojai. Deja, norinčių dirbti, gaminti produkciją jau atsiranda vis mažiau. Didesnė dalis verslininkų, kaip jau minėta, neinvestuoja į naujas technologijas, nes jų produkciją perka beveik tik vietiniai gyventojai..

15 pav. Užregistruota bedarbių skaičius pagal veiklos sritį

Šaltinis: Lietuvos Darbo birža/ Mažeikiai, 2006

Per 2005 m. nuolatiniam darbui buvo įdarbinti 63,7 proc. darbo biržoje registruotų bedarbių, o nuo metų pradžios iki lapkričio 1 d. – 1531 bedarbiai.

16 pav. Bedarbių įdarbinimas

Šaltinis: Lietuvos Darbo birža/ Mažeikiai, 2006

Situacija Mažeikių rajono darbo rinkoje gerėja: per pastaruosius trejus metus bedarbių skaičius sumažėjo beveik trigubai. 2004 m. lapkričio 1 d. Mažeikių darbo biržoje registruotų bedarbių skaičius siekė 5 880, o 2006 m. tuo pačiu laikotarpiu – 2 073 bedarbiai. Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų 2007 metų rugsėjo mėn. siekė 5%, o 2005 m. tuo pačiu laikotarpiu šis rodiklis siekė 8,5%. Per pastaruosius 10 mėn. nuolatiniam darbui buvo įdarbinti 54 % darbo biržoje registruotų bedarbių.

Mažeikių darbo biržoje daugiausiai užsiregistravusių bedarbių yra nekvalifikuoti arba labai mažai kvalifikuoti (elementarių profesijų) bei po ilgesnės nei 3 metų darbo pertraukos ir su trumpesne nei 3 metai darbo pertrauka. Iš jų daugiausia užsiregistravusių bedarbių buvo iš paslaugų, mažiausiai – iš žemės ūkio sektoriaus. Didžiąją dalį bedarbių sudaro moterys.

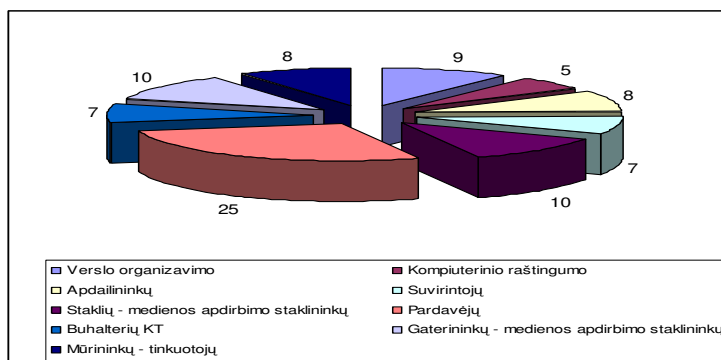
Šiuo metu Mažeikių darbo birža įgyvendina 2 Europos socialinio fondo finansuojamus projektus pagal Bendrojo programavimo dokumento (BPD) priemonę „Įsidarbinimo gebėjimų ugdymas“:

Projekto įgyvendinimo laikotarpiui planuojama parengti:

- Statybos sektoriui – apdailininkus, mūrininkus – tinkuotojus;
- Gamybos sektoriui – gaterininkus, medienos apdirbimo staklininkų ir stalių, suvirintojus;
- Paslaugų sektoriui – pardavėjus;
- Kitiems sektoriams – buhalterius, verslo organizatorius ir kompiuterinio raštingumo specialistus.

Iki 2006 metų lapkričio 1 dienos profesinio mokymo kursus baigė 94 bedarbiai. Daugiausiai projekto dalyvių pasirinko paklausiają pardavėjų profesiją, nemažai pageidavo mokytis gaterininko – medienos apdirbimo staklininko bei staliaus – medienos apdirbimo staklininko ar kitą

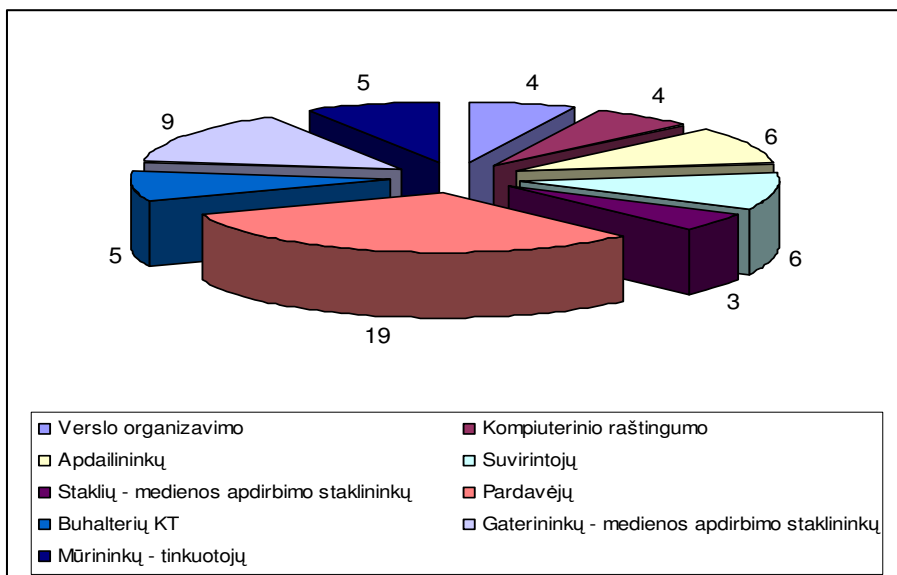
statybinio sektoriaus profesiją, kuri šiandien taip pat labai paklausi. Nemaža dalis pasirinko buhalterinės apskaitos, verslo organizavimo ar kompiuterinio raštingumo programą (žr. 15 pav.).

17 pav. Programos, kuriose dalyvavo bedarbiai 2006 m.

Šaltinis: Lietuvos Darbo birža/ Mažeikiai, 2006

Iš 94 profesinį mokymą baigusiu asmenų - 61 buvo įdarbinti (žr. 16 pav.).

18 pav. Bedarbių įsidarbinimas, baigus profesinį mokymą, rengtą pagal projektus

Šaltinis: Lietuvos Darbo birža/ Mažeikiai, 2006

Šis projektas padeda į darbo rinką integruotis ir moterims, kurios renkasi jau minėtas pardavėjos, buhalterinės apskaitos, verslo organizatoriaus ar kompiuterinio raštingumo programas. Nemaža dalis baigusiu pasirinktą profesinį mokymą jau įdarbinti gamybos bei statybos sektoriuose.

Žmonės, jų intelekto išteklių yra bene didžiausias Mažeikių rajono turtas. Profesinio mokymo paklausą stipriai veikia pokyčiai rajono ekonomikoje ir darbo rinkoje. Rajone nuolat mažėja nekvalifikuoto darbo paklausa, tačiau vis labiau auga specialistų su profesiniu ir aukštesniu

išsilavinimu poreikis. Mažeikių darbo biržoje laisvos darbo vietos specialistams su aukštuoju išsilavinimu sudarė 7 % laisvų darbo vietų. Darbo biržos duomenimis verslo administravimo specialistų paklausa viršijo pasiūlą apie 2 kartus. Didžioji dalis žmonių su aukštuoju išsilavinimu niekada net nesikreipė į darbo biržą ir patys sėkmingai susirasdavo darbo vietas arba užsiėmė savo verslu: kūrė darbo vietas sau ir kitiems. 3 kartus paklausa viršijo prekybos ir verslo specialistų su aukštesniuoju išsilavinimu pasiūlą, 1,9 karto – prekybos ir verslo vadybos specialistų su profesiniu išsilavinimu ir 1,5 karto – įvairių aptarnavimo paslaugų specialistų su profesiniu išsilavinimu.

Kiekvienais metais Mažeikių darbo birža informuoja rajono bendruomenę apie įsidarbinimo galimybes. 2007 metais rajone reikalingi techninių profesijų specialistai, kirpėjos, vadybininkai ir kt. (žiūrėti 2 priedą).

Mažeikių Darbo biržoje yra sudaromi preliminarūs sąrašai suaugusiųjų persikvalifikavimui. Populiariausios šiuose sąrašuose šios specialybės: betonuotojai, kompiuterinio vartojimo pagrindai, krovinių kabinėtojai, suvirintojai elektra, autotransporto priemonių elektros įrenginių taisytojai, variklių taisytojai, administracijos darbuotojai, virėjai, baldžiai, floristai – gėlių pardavėjai, lengvų rūbų siuvėjai, konditeriai, mūrininkai, staliai, metalų suvirintojai bei pjaustytojai elektra ir dujomis, pardavėjai, dažytojai ir kt. Naudojantis gautais duomenimis, sudariau lentelę, kurioje pateikiau programų pavadinimus ir mokymo įstaigas.

Preliminarūs Mažeikių Darbo biržos suaugusiųjų tęstinio mokymo pasiūlymai

6 lentelė

Eil. Nr.	Mokymo programos pavadinimas	Mokymo paslaugų teikimo vieta	Mokymo paslaugos teikėjo pavadinimas	Orientacinis skaičius
1.	Betonuotojas	Šiauliai	Šiaulių DRMC	10
2.	Kompiuterio vartojimo pagrindai	Mažeikiai	Mažeikių politechnikos mokykla	20
3.	Suvirintojas elektra	Klaipėda	VŠĮ „Klaipėdos darbo rinkos mokymo centras“	6
4.	Autotransporto priemonių remonto šaltkalvio	Klaipėda	VŠĮ „Klaipėdos darbo rinkos mokymo centras	8
5.	Autotransporto priemonių elektros įrengimų taisytojas	Klaipėda	VŠĮ „Klaipėdos darbo rinkos mokymo centras	5
6.	Autotransporto variklių taisytojo	Klaipėda	VŠĮ „Klaipėdos darbo rinkos mokymo centras	5
7.	Administracijos darbuotojas	Klaipėda	VŠĮ „Klaipėdos darbo rinkos mokymo centras	15

8.	Baldžius	Klaipėda	Klaipėdos statybininkų mokykla	10
9.	Elektros įrengimų priežiūros ir taisymo elektromonteris	Klaipėda	Klaipėdos verslo ir technologijų kolegija	5
10.	Mūrininko	Mažeikiai	Mažeikių politechnikos mokykla	25
11.	Staliaus	Mažeikiai	Mažeikių politechnikos mokykla	20
12.	Plytelių klojėjas	Šiauliai	UAB „YVAS“	8
13.	Dažytojas	Šiauliai	UAB „YVAS“	10
14.	Tinkuotojas	Šiauliai	UAB „YVAS“	8

Šaltinis: Mažeikių Darbo biržos duomenys, 2007 m.

Apžvelgiant pateiktus duomenis matome, kad Mažeikių rajono gyventojai persikvalifikuoja ne Mažeikiuose, o Klaipėdoje ir Šiauliuose. Tai sudaro nepatogumų ir sąlygoja papildomas išlaidas besimokantiems. Tuo labiau tokia padėtis yra nepateisinama, nes šių specialybių galėtų mokyti ir mūsų rajone esančios įstaigos.

2.3. Suaugusiųjų švietimo situacija Mažeikių rajone

Augančius kvalifikuotos darbo jėgos poreikius iš dalies tenkina veikiančios formalaus mokymo institucijos. Mieste pradėjo savo darbą Mažeikių darbo rinkos mokymo tarnyba.

Be Mažeikių politechnikos mokyklos veikia kvalifikacijos kėlimo paslaugas teikiantis Savivaldybės švietimo centras. Jo misija – suteikti daugiau žinių ir perkvalifikuoti pedagogus. Kartais centras ruošia seminarus ir gyventojams, bendruomenėms. Mažeikių turizmo ir verslo centras vykdo mokymus norintiems pradėti savo verslą, organizuoja įvairius mokymus, seminarus, konsultacijas įmonių vadovaujantiems darbuotojams.

Mažeikių mokslo ir technologijų centras įkurtas neseniai, todėl didelės patirties vykdant veiklą rajone dar neturi. Šios organizacijos tiksluose yra numatomos informacinės, mokymo ir konsultavimo paslaugos. Praėjusių metų pabaigoje viešoji įstaiga Mažeikių mokslo ir technologijų centras (MMTC) surengė projekto „Smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) paramos sistema, diegiant naujas technologijas Mažeikiuose“ baigiamąją konferenciją. Konferencijoje buvo pažymėta, kad per metus surengti 3 mokymų ciklai ir 2 konsultacinės sesijos pagal 4 ekonomines įmonių veiklos sritis: metalo, statybos, medienos ir naujų verslų vystymo. Parengta įvairi medžiaga. Vienas iš bendro projekto tikslų buvo paruošti technologinių inovacijų poreikių Mažeikiuose galimybių studiją. Ši studija jau paruošta.

Mažeikiuose 2003 metais įkurtas Žemaitijos kolegijos fakultetas. Nuo 2006 m. fakultetas pervadintas Žemaitijos kolegijos Mažeikių studijų centru. Šiame centre mokomasi pagal formalią

verslo vadybos programą. Organizuojamos dienos ir neakivaizdinės studijos. Centre suaugusiųjų mokymas nevykdomas.

Žemaitijos kolegijoje jau keletą metų intensyviai vyksta suaugusių žmonių, taip pat ir žemdirbių tęstinis profesinis mokymas bei švietimas. Įkurtas suaugusiųjų žmonių tęstinio mokymo centras. Centro tikslas – plėtoti suaugusiųjų švietimą Žemaitijos regione, sudaryti sąlygas dirbantiems įgyti trūkstamų žinių, tobulinti ar keisti turimą profesinę kvalifikaciją. Užsiimama ir suaugusiųjų kvalifikacijos kėlimo bei profesinio mokymo poreikių tyrimu, organizuojami formalūs ir neformalūs mokymo kursai pagal darbo rinkos dalyvių pageidavimus, palaikomi ryšiai su darbdaviais, įmonėmis, organizacijomis, švietimo ir mokslo įstaigomis, rengiamos naujos, darbo rinkai reikalingos programos ir kt.

Mažeikiuose šiais metais pradėjo veikti Darbo rinkos mokymo tarnybos Mažeikių filialas. Miesto Darbo birža jau siunčia bedarbius mokytis apdailininko specialybės į šį besikuriantį centrą.

2.4. Mažeikių rajono švietimo sistemos SSGG analizė

Mažeikių rajono švietimo SSGG analizė buvo atlikta rengiant „Mažeikių rajono plėtros 2002-2007 metų rajono plėtros strateginį planą“. 2005 m. gruodžio 19 d. Sprendimu Mažeikių rajono savivaldybės taryba nusprendžia pakeisti ir papildyti planą. Papildyme jau numatoma toliau vykdyti ir administruoti Mokyklų tobulinimo programą, renovuoti pastatus, parengti „Suaugusiųjų užsienio kalbų mokymą“, parengti projektus rajono suaugusiųjų švietimo būklės gerinimui ir kt. Remiantis rajono strateginiu planu, buvo atlikta SSGG analizė.

7 lentelė

STIPRYBĖS	Įtaka
1. Išplėtotas ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo įstaigų tinklas	Neturi įtakos
2. Rajono vidurinės mokyklos ir gimnazijos yra profiliuotos, įvedamos naujos pakraipos	
3. Patvirtinta Rajono švietimo įstaigų tinklo 2001 – 2010 m. pertvarkymo programa (numatytas aiškus bendrojo lavinimo įstaigų tinklo optimizavimo planas: gimnazijų gryninimas, pradinių, pagrindinių ir vidurinių mokyklų tinklo pertvarkymas)	Neturi įtakos
4. Patogus moksleiviams mokyklų teritorinis išsidėstymas	Neturi įtakos
5. Aktyviai veikianti vietinė pedagogų kvalifikacijos kėlimo sistema, Švietimo centre veikia kompiuterizuota mokymo klasė	Suaugusiųjų mokymas
6. Kvalifikuoti ikimokyklinio ugdymo ir daugelio bendro lavinimo dalykų mokymo specialistai	Neturi įtakos
7. Gabūs ir motyvuoti moksleiviai, siekiantys žinių, ypač žinių pritaikomų rinkos ekonomikoje, norintys įvaldyti užsienio kalbas, informacijos ir komunikacijos technologijas	Neturi įtakos
8. Išplėtotą specialiųjų poreikių vaikų ugdymo sistema, didelė dalis specialiųjų poreikių mokyklinio amžiaus vaikų integruota į bendrojo lavinimo mokyklas	Neturi įtakos

9. Mažeikių mieste prieinamos įvairiapusiškos papildomo (kultūrinio, sportinio, ekologinio, techninio) ugdymo galimybės	Suaugusiųjų mokymas
10. Gera Mažeikių politechnikos mokyklos bazė, mokyklos patalpose kuriama distancinio mokymo klasė, prie Mažeikių politechnikos mokyklos prijungta Vieکشنیų žemės ūkio mokykla	Suaugusiųjų mokymas
11. Teritoriškai patogiai išdėstytas bibliotekų tinklas	Suaugusiųjų mokymas

Silpnybės	Įtaka
1. Ikimokyklinio ugdymo įstaigas lanko maža ikimokyklinio amžiaus vaikų dalis (įstaigų paslaugos neprieinamos probleminių šeimų vaikams)	Neturi įtakos
2. Nėra rezervų patenkinti augančią ikimokyklinio ugdymo paklausą (jau dabar trūksta lėšų ugdymo reikmėms, sanitarinių – higieninių reikalavimų vykdymui, patalpų remontui, personalo samdymui)	Neturi įtakos
3. Bendrojo lavinimo įstaigų tinklas nėra tinkamai išbalansuotas (perpildytos mieste veikiančios bendro lavinimo mokyklos, didėjantis pamainingumas, mažakomplektės mokyklos)	Neturi įtakos
4. Dalis pagrindinės ar vidurinės mokyklos nebaigusių suaugusių negali mokytis mokykloje dėl vietų stokos suaugusiųjų klasėse (nėra atskiros suaugusiųjų mokyklos), suaugusiųjų mokymas vyksta tik nuo 8 klasės	Suaugusiųjų mokymas
5. Fragmentiškai diegiamas ekonominis ugdymas bendrojo lavinimo įstaigose	Neturi įtakos
6. Trūksta kvalifikuotų specialistų ir pedagogų (ekonomikos mokymo, informatikos mokymo, informacinių technologijų panaudojimo kitų bendrojo lavinimo dalykų mokyme specialistų (informacinių technologijų koordinatorių),)	Suaugusiųjų mokymas
7. Visiškai nepakankamas bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo įstaigų kompiuterizavimas, didesnė dalis turimų kompiuterių yra pasenusių modelių, žemos galimybės ugdymo procese naudotis interneto informacijos šaltiniais, trūksta kompiuterinių mokymo priemonių kitų bendrojo lavinimo dalykų mokymui, nepakankamai efektyviai naudojami jau turimi išteklių	Suaugusiųjų mokymas
8. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymui trūksta socialinių pedagogų, mokytojai stokoja specialiosios pedagogikos žinių, bendrojo lavinimo mokyklų patalpos nepritaikytos vaikų su fizine negalia ugdymui.	Neturi įtakos
9. Papildomo ugdymo įstaigose lavinasi tik ketvirtadalis – penktadalis moksleivių	Neturi įtakos
10. Neaukštas bibliotekų skaitytojų sutelkimo laipsnis, bibliotekos nepakankamai kompiuterizuotos.	Suaugusiųjų mokymas
11. Profesinio mokymo priemonės ir įranga pasenusios ir neatitinka praktinio mokymo poreikių, mokymas mažai kompiuterizuotas, trūksta kompiuterinių mokymo priemonių	Suaugusiųjų mokymas
12. Mažai rajone teikiamų suaugusių mokymo ir kvalifikacijos kėlimo paslaugų (maža jų įvairovė ir gana žema kokybė)	Suaugusiųjų mokymas
13. Bendrojo lavinimo mokyklos nepritaikytos neįgaliųjų mokymui	Neturi įtakos
14. Dalies ugdymo įstaigų pastatai susidėvėję	Suaugusiųjų mokymas

Galimybės	Įtaka
1. Aukštojo mokslo reforma, sudaranti galimybes profesinėms mokykloms siekti aukštųjų mokyklų statuso	Suaugusiųjų mokymas
2. Didėjanti vietos ir aplinkinių rajonų pramonės paklausa mokslo, žinių ir technologijų centrui, kuris ruošų aukštos kvalifikacijos specialistus	Suaugusiųjų mokymas
3. Rajono ekonomikos restruktūrizacija, gyventojų pajamų augimas, pagrindinių rajono produkcijos eksporto rinkų augimas	Suaugusiųjų mokymas
4. Didėjantis rajono socialinis ir kultūrinis patrauklumas	Suaugusiųjų mokymas
5. Didėjanti paklausa kvalifikuotai darbo jėgai ir profesinio mokymo bei kvalifikacijos kėlimo paslaugoms	Suaugusiųjų mokymas

Grėsmės	Įtaka
1. Mažėjantis gimstamumas, natūralus gyventojų prieaugis, gyventojų migracija iš rajono	Suaugusiųjų mokymas
2. Didėjantis asocialiose šeimose augančių vaikų skaičius	Neturi įtakos
3. Mažėjantis rajono ekologinis ir socialinis patrauklumas	Suaugusiųjų mokymas
4. Aktyvaus, išsilavinusio jaunimo, kultūrinio, sporto, kito visuomenės elito, kvalifikuotos darbo jėgos nutekėjimas	Suaugusiųjų mokymas
5. Šalies ir rajono atsilikimas kuriant informacinę visuomenę ir žinių ekonomiką, bendrojo išsilavinimo atotrūkis nuo tradicinių ir kultūrinių vertybių, žemas dėmesys gimtosios kalbos puoselėjimui kompiuterinėje erdvėje	Suaugusiųjų mokymas

Saltinis: Mažeikių rajono ekonominių – socialinių faktorių analizė. 2002-2007 m.

Mažeikių rajonui, kaip ir kitiems šalies rajonams, daugiau ar mažiau būdingas bendrojo lavinimo, įvairių profesinės kvalifikacijos kėlimo formų ir neformalių savišvietos kursų pasiskirstymas, kurių veikla nekoordinuojama arba menkai koordinuojama. Savivaldybės atstovai, Švietimo, kultūros ir sporto komiteto atstovai suaugusiųjų švietimą supranta kaip formalųjį bendrąjį lavinimą, teikiantį vidurinį išsilavinimą, o kvalifikacijos kėlimą – visų pirma kaip pedagogų kvalifikacijos kėlimą.

Siekdamas pateikti naujausią informaciją apie suaugusiųjų gyventojų mokymąsi ir vykdydamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 m. programos įgyvendinimo priemones, Statistikos departamentas atliko statistinį tyrimą apie suaugusiųjų švietimą. Peržvelgus tyrimo rezultatus, galima pažymėti, kad formalusis ir neformalusis švietimas 1000 gyventojų, palyginti su šalies vidurkiu, Telšių apskrityje rodiklis buvo vienas iš mažesnių.

II DALIES IŠVADOS

Atlikus Mažeikių rajono švietimo įstaigų, užsiimančių suaugusiųjų mokymu analizę ir Mažeikių rajono plėtros 2002-2007 metų strateginio plano analizę švietimo srityje, galima daryti tokias išvadas:

- Mažeikių rajonas 2012 metais turėtų tapti Lietuvos vakarų regiono verslo ir pramonės centru, saugiu bendruomenės nariams ir sudarančiu sąlygas visapusiškai tobulėti asmenybei. Šiam uždaviniui įvykdyti reikia plėsti Mažeikiuose esančių suaugusiųjų mokymo organizacijų veiklą.
- Statistikos departamentas atliko statistinį suaugusiųjų švietimo tyrimą. Tyrimo rezultatai rodo, kad formalusis ir neformalusis švietimas 1000 gyventojų, palyginti su šalies vidurkiu, Telšių apskrityje rodiklis buvo vienas iš blogesnių.
- Mažeikių rajonui, kaip ir kitiems šalies rajonams, daugiau ar mažiau būdingas bendrojo lavinimo, įvairių profesinės kvalifikacijos kėlimo formų ir neformalių savišvietos kursų pasiskirstymas, kurių veikla nekoordinuojama arba menkai koordinuojama.
- Pastaruju metu darbo biržoje registruojasi žmonės, kurie gyvena kaimo vietovėje ir turi daugiau kaip 40 metų amžiaus.
- Mažeikių rajone migracija visada buvo didelė. Dėl didelio gyventojų mažėjimo, kurio nesimato oficialiose statistikose, įmonės nesugeba surinkti reikiamo personalo kiekio, todėl veiklą organizuoja su mažesniais žmogiškaisiais ištekliais.
- Pateikti duomenys rodo, kad didesnė dalis Mažeikių rajono gyventojų persikvalifikuoja ne Mažeikiuose, o Klaipėdoje ir Šiauliuose. Tai sudaro nepatogumų ir sąlygoja didesnes besimokančiųjų išlaidas. Šių specialybių galėtų mokytis ir mūsų rajone esančios formalus mokymo įstaigos.
- **Viena iš priežasčių, stabdančių suaugusiųjų profesinį mokymą – strateginės plėtros nebuvimas, suaugusiųjų tęstinio mokymo vaidmens neįvertinimas.** Rajono strateginiame plane suaugusiųjų mokymas neįtrauktas kaip atskiras strategijos elementas.
- Šalia formalus suaugusiųjų mokymo Darbo rinkos mokymo tarnyba vykdo neformalaus mokymo programas. Tačiau baigusieji kursus negauna valstybės pripažinto dokumento.
- Suaugusiųjų švietimas dažnai suprantamas siaurai, todėl Savivaldybių tarybų veikloje jam skiriamas mažai dėmesio ir lėšų.
- Nemaža dalis vadovų ir rajono specialistų persikvalifikavimo, kvalifikacijos kėlimo mokymų nesieja su savo institucijų veikla. Apie rajono suaugusiųjų švietimo būklę jie žino gana menkai, galvodami tik apie visada besimokančius pedagogus.

- Apie teikiamas švietimo paslaugas menkai informuoja verslo įmonės, ypač smulkiosios ir vidutinės.
- Mažeikių rajone apie 21 proc. gyventojų gyvena kaime arba miesteliuose. Apie mokymo kursus kaimo gyventojus informuoja Mažeikių darbo biržoje dirbantys inspektoriai arba vietinės televizija ir laikraščiai. Šiuo atveju reikėtų suaktyvinti darbą seniūnijose.
- Mažeikių rajone ne visi norintys mokytis dėl švietimo neprieinamumo gali tapti rinkoje populiarių profesijų atstovais, todėl negali pagerinti ir savo gyvenimo kokybės.
- Suaugusiųjų švietimas Mažeikių rajone yra reformų stadijoje, bet neatlikus išsamaus tyrimo negalima įvertinti padėties ir formuoti suaugusiųjų mokymo strategijos.
- Kaimo vietovėse svarbų vaidmenį vaidina seniūnijos, kaimo bendruomenės, mokyklos, bibliotekos, kultūros centrai.

III DALIS. SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI GALIMYBIŲ TYRIMAS

3.1 Mažeikių politechnikos mokyklos veiklos apibūdinimas

1976 vasario 19 d. Valstybinio profesinio techninio mokymo komiteto pirmininko V. Morkūno įsakymu Nr.22 Mažeikių mieste įkurta profesinė technikos mokykla Nr. 50. Pirmuoju direktoriumi paskirtas Petras Vasiliauskas. Pirminė mokyklos paskirtis buvo ruošti jaunuosius darbininkus Naftos perdirbimo gamyklai ir Statybos trestui. Jos pagrindinis užsakovas buvo besikurianti Mažeikių naftos perdirbimo gamykla. Gamykla pradėjo veikti 1980 m. Tai buvo mokyklos bazinė įmonė. Pirmaisiais metais buvo priimta 240 moksleivių.

Laikui bėgant daug kartų keitėsi mokyklos pavadinimas ir joje teikiamos specialybės. Šalia naftininkų pradėti ruošti statybininkai, suvirintojai, staliai ir siuvėjos.

1985 m. Mažeikių vakarinį politechnikumą prijungė prie Mažeikių profesinės technikos mokyklos. Buvo įsteigti dieninis ir vakarinis skyriai. Vakariniam skyriuje moksleiviai mokėsi pagal dvi programas, o dieniniame - pagal penkias. 1992 m. išleistas Švietimo ir mokslo ministro įsakymas, kuris sustabdė priėmimą į technikumą. Todėl 1995 m. išleista paskutinė technikumų laida.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr.472 2000 m.balandžio 21 d. prie Mažeikių politechnikos mokyklos prijungta Vieکشنیų žemės ūkio mokykla. Nuo 2001 mokslo metų įsteigtos aukštesniosios studijos, kur galima mokytis pagal verslo vadybos ir įstaigų administravimo programas. Nuo 2002 mokslo metų buvo galima studijuoti ir pagal elektros energetikos programą. Tačiau nuo 2003 m. sustabdytas priėmimas į aukštesniąsias studijas.

2003 m. Mažeikių politechnikos mokykloje atsidaro Žemaitijos kolegija, kuri pereinamuoju laikotarpiu Mažeikių politechnikos mokyklos bazėje įkūrė Žemaitijos kolegijos Rietavo vadybos fakulteto studijų skyrių. Jame galima mokytis verslo vadybos pagal neuniversitetinių studijų programą.

Politechnikos mokyklai 2008 metais bus vykdoma akreditacija. Šiam svarbiam įvykiui ruošiasi visas mokykloje dirbantis kolektyvas. **Be įvairių formaliam švietimui būdingų renginių, mokykloje sudaryta mokyklos strategijos grupė, kurioje dirbo ir magistrantė Vilma Šiaulienė.** Grupė jau atliko ir strateginę mokyklos veiklos analizę.

Rengiant strategiją, kaip ir nurodoma strateginio valdymo teorijoje, buvo atlikta aplinkos ir išteklių analizė. Kiekvienoje iš jų išsamiai išanalizuota daugybė Mažeikių politechnikos mokyklos išorinių ir vidinių aspektų. Apibendrintai išorinės ir vidinės aplinkos veiksnius leidžia įvertinti mokyklos SSSG analizė.

Mažeikių politechnikos mokyklos SSGG analizė

8 lentelė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> • gera geografinė padėtis • geras bendrojo mokymo mokytojų potencialas, gebantis kūrybingai, kompetetingai dirbti • patyrę specialybės dalykų mokytojai • nuoseklus darbo planavimas, perspektyvų numatymas ateičiai • glaudūs ryšiai su darbo birža, vietine bei apskrities valdžia, su Švietimo ir mokslo ministerija, PPRC • ugdymo procese naudojami įvairūs aktyvieji ir netradiciniai mokymo ir mokymosi metodai • aktyvus dalyvavimas kvalifikacijos kėlimo užsiėmimuose • mokyklos bendruomenės noras keistis • materialinės bazės gerėjimas • mokiniai gauna brandos atestatą ir specialybės diplomą • pažangūs mokiniai gauna stipendiją • kuriamos naujos ir tobulinamos esamos mokymo programos 	<ul style="list-style-type: none"> • nepakankamas finansavimas • specialybės vadovėlių trūkumas • mokymo priemonių ir įrangos neatitikimas keliamiems mokymo kokybės reikalavimams • silpna mokinių motyvacija • menkas dalyvavimas įvairiuose respublikiniuose ir tarptautiniuose projektuose • silpni išoriniai ryšiai (tėvai, socialiniai partneriai, vietos bendruomenė) • į mokyklą ateina mokiniai labai žemais vidurkiais
Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> • gerai komplektuojamas moksleivių kontingentas • palankios demografinės sąlygos • mokykla neturi konkurentų rajone • pakankamas ekonominis ir 	<ul style="list-style-type: none"> • didelė jaunimo emigracija į užsienio šalis • moksleivių darbo patirties neturėjimas • nepalankūs demografiniai pokyčiai Lietuvoje

<p>intelektualinis potencialas</p> <ul style="list-style-type: none"> • galimybė tapti gimnazija • didėjantis kvalifikuotos darbo jėgos poveikis • dalyvavimas tęstiniame mokyme 	<ul style="list-style-type: none"> • neigiamas profesinių mokyklų įvaizdis valstybėje • tapti amatų mokykla • nelanksti įstatyminė bazė, reguliuojanti profesinį mokymą (darbininkų rengimas verslininkams)
---	--

Šaltinis : Mažeikių politechnikos mokyklos strateginis 2006 – 2009 m.m planas

Mokyklos stipriausia sritis yra gera geografinė padėtis. Mažeikių mieste yra tik tokio profilio mokymo įstaigos: politechnikos mokykla ir Žemaitijos kolegijos Mažeikių studijų skyrius. Aplinkiniuose rajonuose situacija tokia: Plungėje ir Skuode veikia profesinio profilio mokyklos, Akmenėje – Suaugusiųjų mokymo centras. Politechnikos mokykla vienintelė šalyje ruošia naftos produktų operatorius. Mokykloje ruošiami apdailininkai, elektromontuotojai, staliai, siuvėjos, suvirintojai, statybininkai, elektros įrenginių montuotojai. Suaugusiųjų mokymas vykdomas pagal mūrininkų, stalių, siuvėjų, kompiuterinio raštingumo programas.

Mokyklos Viešnių skyriuje rengiami automobilių remontininkai, biuro veiklos tvarkytojai, virėjai ir barmenai, technikos priežiūros verslo darbuotojai, agroserviso darbuotojai, dekoratyvinio apželdinimo verslo darbuotojai, kaimo verslų darbininkai.

Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija yra susijusi su žmogiškųjų išteklių ugdymu ir jų kokybine kaita. Kaimo gyventojų tęstinis profesinis mokymas vykdomas ir Viešnių skyriuje. Skyrius organizuoja žemdirbystės ir kitų verslų nuolatinis kursas, kuriuose išduodami neformalaus mokymo pažymėjimai ūkininkams.

Mažeikių politechnikos mokykloje dirba aukštos kvalifikacijos pedagogai: yra 18 baigusių magistratūrą, daugiau kaip 56 pedagogai turi vyr. mokytojo vardą, dar 3 studijuoja magistratūroje. Pedagogų kvalifikacija (Mažeikiai be Viešnių skyriaus): 9 – edukologijos magistrai; 1 – kalbotyros magistrė; 1 – kūno kultūros magistrė; 2 – švietimo vadybos magistrės; 1 – valdymo inžinerijos magistras. 24 pedagogų kvalifikacija yra laikoma lygiaverte kvalifikacijoms, įgyjamoms baigus universitetines antrosios pakopos arba vientisąsias studijas (prilyginta magistro kvalifikaciniam laipsniui), remiantis LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymu “ Dėl studijų, baigtų pagal vienpakopę aukštojo mokslo sistemą, prilyginimo atitinkamų pakopų nuoseklioms studijoms” 2002-06-26 Nr. 754. Kolektyvas brandaus amžiaus (vidurkis – 50 metų).

Institucijos vizija

Moderni šiuolaikinė mokykla. Kokybiškas vidurinio ugdymo programos įgyvendinimas per gimnazijos skyrių. Mokykla rengia savarankiškas, pasižyminčias šiuolaikinėmis profesinėmis kompetencijomis asmenybes, besivadovaujančias aukštomis bendražmogiškosiomis vertybėmis, t.y. aukštos kvalifikacijos specialistus, orientuotus į Mažeikių regiono ir šalies poreikius.

Mokykla siekia tapti europinius standartus atitinkančia ugdymo institucija. Numatyta kryptingomis pastangomis siekti aukštos ugdymo kokybės, teikti profesinį ir bendrąjį išsilavinimą prieinamą kuo platesniam jaunuolių ratui, išplėsti galimybes jiems toliau mokytis. Suteikti suaugusiems galimybes mokytis visą gyvenimą, siūlant įgyti naujas, rinkos poreikius atitinkančias profesines kompetencijas.

Institucijos misija

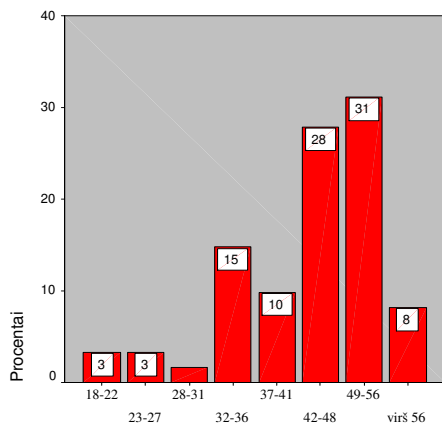
Sudaryti sąlygas kiekvienam, neturinčiam profesinio išsilavinimo įgyti profesiją ir bendrąjį išsilavinimą, naudojant naujas technologijas, modernizuojant mokomąją bazę, tobulinant mokymo programas.

Mažeikių politechnikos absolventai studijas tęsia Žemaitijos ir kt. kolegijose, Šiaulių, Klaipėdos, Vilniaus, Kauno universitetuose. Didesnė dalis absolventų įsidarbina arba plėtoja savo smulkų verslą.

3.2. Suaugusiųjų mokymosi galimybių tyrimas

Tyrimo dalyvavo dvi grupės po 30 respondentų, atėjusių 2006–2007 m. į Mažeikių politechnikos mokyklą persikvalifikuoti. Jiems buvo pasiūlyta mokytis staliaus ir mūrininko profesijų. Šių specialybių mokytis atvyko tik vyrai.

Pagal amžių respondentai pasiskirstė į grupes:

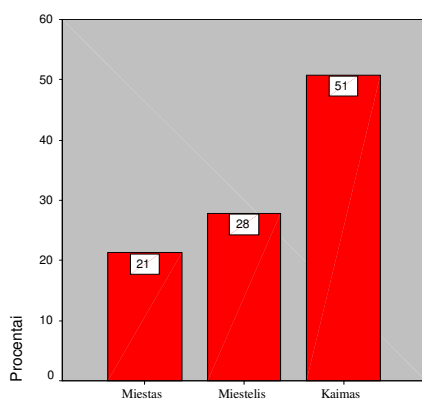

19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Mažiausia apklaustųjų dalis - vyrai iki 31 metų, didžiausios grupės – 49-56 metų (31 proc.) bei 42-48 metų (28 proc.) amžiaus vyrai. Galima teigti, kad tai pakankamai sudėtingas amžiaus tarpsnis, kai keisti kvalifikaciją arba mokytis jau nebeįdomu. Pakankamai mažas jaunesnių žmonių skaičius rodo, kad jaunimas turi galimybių susirasti darbą. Kitose dviejose grupėse apklaustųjų mokinių skaičius vienodas: 15-16 metų - 28 proc., 17-18 metų – 28 proc.

Amžiaus įvairovė leidžia daryti prielaidą, kad tyrime dalyvaujančių nuomonė atspindės tam tikrų grupių interesus.

Pagal gyvenamąją vietovę respondentai pasiskirstė į miesto, miestelio, kaimo gyventojus.

20. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

51 proc. apklaustųjų gyvena kaimiškoje vietovėje, 28 proc.- miestelyje, 21 proc. apklaustųjų - mieste.

Kaimo vietovė – tai teritorija, kurioje dominuoja natūrali gamtinė aplinka, o gyventojų koncentracija - nedidelė. Gyvenamųjų vietovių įvairovė, savita socialinė ir kultūrinė infrastruktūra lemia joms būdingą gyvenimą, santykius, regioninę kultūrą. Pagal Lietuvos administracinę – teritorinę susiskirstymą kaimo vietovėms priklauso įvairaus tipo kaimai ir miesteliai.

Analizuojant gyventojų struktūrą pagal gyvenamąją vietą (miestas, miestelis, kaimas), 2006 m. Mažeikių rajono gyventojai pasiskirstė taip: mieste – 67,4 proc., kaime – 32,6 proc. Mažeikių rajonas Telšių apskrityje pirmauja ne tik gyventojų skaičiumi, bet ir gyventojų tankiu.

Nagrinėjant gyventojų dalyvavimo mokymuose priežastis, reikėtų atsižvelgti ne tik į natūralias priežastis (gyventojų senėjimą ir jo sąlygotą didesnę mirtingumą), bet ir į tokį rodiklį, kaip gyventojų migracija ir migracijos saldo. Remiantis turimais duomenimis Mažeikių rajono gyventojų migracija visais metais buvo neigiama: didžiausias neigiamas rodiklis buvo 2005 metais (- 425), mažiausias - 2003 m. (- 267). Neigiamas migracijos saldo yra susijęs su gyventojų išvykimu į didesnius urbanizuotus centrus (Kaunas, Vilnius, Klaipėda) bei su gyventojų emigracija - išvykimu iš Lietuvos.

Apibendrinant tenka pripažinti, kad kaimo gyventojų socialinė situacija yra labai sudėtinga. Kaime - nedarbas, o dirbančiųjų laikas išnaudojamas neefektyviai. Kaime gyvenantiems respondentams sunkiau susirasti darbo nei miestelio ar miesto gyventojams. Žemesnis išsilavinimas bei profesinis pasirengimas turi įtakos nedarbo lygiui kaime.

Respondentų išsilavinimas

9 lentelė

		Skaičius	Procentai
Išsilavinimas	Pradinis	1	1,6
	Pagrindinis	31	50,8
	Spec.vidurinis	26	42,6
	Aukštesnysis	2	3,3
	Aukštasis	1	1,6
	Viso	61	100,0

Daugiau kaip pusė respondentų (50,8 proc.) neturi profesinio pasirengimo, o tik pagrindinį išsilavinimą. Tokį išsilavinimą turi tie respondentai, kuriems 42 – 56 metai. Kas sąlygoja šią tendenciją? Reikėtų atsižvelgti į buvusią tuometinę ekonominę padėtį, kai Lietuvos ūkis buvo kolektyvizuotas ir išsilavinimas, dirbant ūkiuose, nebuvo reikalingas. Tuo metu reikėjo daugiau fizinės jėgos darbams atlikti. Didesnė dalis tuometinio kaimo jaunimo ir nesiekė įgyti gilesnį išsimokslinimą. 42,6 proc. respondentų turi spec. vidurinį arba aukštesnį išsilavinimą. Tai 18 – 37 metų respondentai, gyvenantys mieste ir miesteliuose. Respondentai įgijo profesinį išsilavinimą, gyvendami arčiau mokymo įstaigų, turėdami didesnę motyvaciją.

Aukštąjį išsilavinimą kaip ir pradinį turi po 1 respondentą. Taigi daugiau kaip pusė respondentų - neįgiję jokios specialybės.

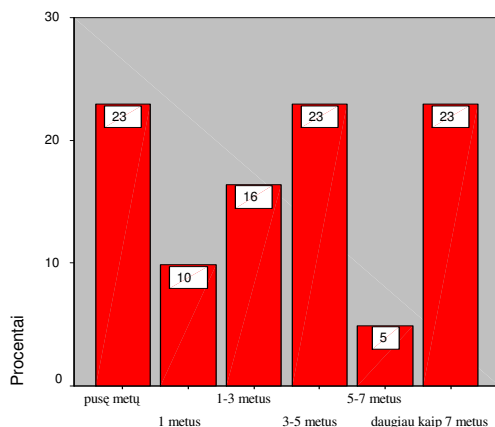
Apibendrinant gautus rezultatus tenka įvertinti išsilavinimo reikšmę rinkos ekonomikos sąlygomis. Dabartinėje situacijoje, kai yra galimybė pradėti savo verslą, pakeisti profesiją ir sėkmingai pritaikyti naujas žinias savo socialinės gerovės užtikrinimui, vyresnio amžiaus respondentų motyvacijos lygis to neleidžia padaryti.

Suaugusiųjų registracija Darbo biržoje

Iki 2003 m. kaime gyvenantis kas antras dirbantysis buvo užimtas žemės ūkyje. Žemės ūkis kaimo vietovėje tada absorbuodavo darbo jėgos perteklių, atsiradusį dėl darbo jėgos trūkumo kitose ūkio sektoriuose. Taip susidarė prielaidos smulkiam natūriniam ūkiui, kuris daugeliui respondentų

yra vienintelis pragyvenimo šaltinis. Iš tradicinio žemės ūkio pasitraukiantys žmonės beveik neturėjo kitų įsidarbinimo galimybių ir pajamų alternatyvų, todėl papildė bedarbių gretas.

Miestuose tuo metu bankrutavo didelės įmonės ir daug žmonių iš dalies liko be pagrindinio pragyvenimo šaltinio. Mūsų atliktos apklausos metu respondentai nurodė, kiek laiko jie registruojasi darbo biržoje. Registravosi žmonės bet kuriuo metų laiku, bet daugiausiai jų būdavo užregistruota rudenį arba žiemą, kai kaime, miesteliuose jau nereikėdavo rūpintis savo sodybiniais sklypais.

21 pav. Registracija darbo biržoje

Skiriasi respondentų laikas, per kurį jie yra registruoti darbo biržoje. 23 proc. respondentų nurodė pusę metų registracijos, 3-5 metus registruoti darbo biržoje - tai pat 23 proc. respondentai. Mažiausiai respondentų yra grupėje, kuri registruota 5-7 metus. 6 respondentai registruoti darbo biržoje 1 metus. *Galima teigti, kad imtis atitinka dabartinę demografinę padėtį, susidariusią rajone.*

Nedarbo lygis kaime ir miesteliuose pastaraisiais metais mažėja. **Kaime didelis struktūrinis ir ilgalaikis nedarbas, kurį lemia menkas darbo jėgos mobilumas ir neatitikimas tarp darbuotojų kvalifikacijos ir rinkos poreikių.** Daugėja ilgalaikių bedarbių.

Kreipimosi į darbo biržą priežastys

10 lentelė

		N	%
Priežastys	Noras susirasti darbą	30	49,1
	Noras įgyti profesiją	7	11,5
	Dėl pažymos pašalpai	14	23,0
	Noras susirasti laikiną darbą	3	4,9
	Noras pakeisti profesiją	7	11,5
	Viso	61	100,0

Nagrinėjant respondentų kreipimosi į Darbo biržą priežastis paaiškėjo, kad 49 proc. besikreipiančių nori susirasti nuolatinį darbą. Pokalbiuose su respondentais pastarieji nurodė, kad tai lėmė natūrinių disponuojamų pajamų dydis, nebeleidžiantis tenkinti padidėjusių poreikių. Kaimo ir miestelių žmonių gaunamos pajamos yra, kaip rodo statistiniai duomenys, mažesnės negu miesto namų ūkio piniginės pajamos. Natūrinės pajamos (kaip, pvz., apsirūpinimas būtiniaisiais maisto produktais) nesuteikia tokių pasirinkimo galimybių kaip piniginės.

Žymi dalis respondentų – 23 proc. vieną iš priežasčių, lėmusių kreipimąsi į Darbo biržą, nurodo pažymos reikalingumą. Socialinių išmokų augimas padidino pinigines šeimos pajamas. Esant mažesniems poreikiams jos užtikrina pragyvenimo minimumą. Todėl didesnė kaimo žmonių dalis, ypač jaunos šeimos arba vyresnio amžiaus žmonės (apie 48-56 m.) tuo naudojasi ir nesistengia taikytis prie pasikeitusių gyvenimo sąlygų.

Likusi dalis respondentų kaip vieną iš priežasčių kreipimosi į darbo biržą nurodė norą įsigyti profesiją (11,5 proc.), kiti – kaip norą pakeisti profesiją (11,5 proc.).

Apibendrinant reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurie respondentai rodo norą dirbti ir didinti savo disponuojamas pajamas. Kiti gi apsiriboja valstybės garantuojama socialine, teisine apsauga tuo pasmerkdami save ir kitus šeimos narius balansuoti ant skurdo ribos.

Darbo netekimo priežastys

Darbo netekimo priežastis respondentai nurodė įvairias. 26,2 proc. respondentų neteko darbo įmonės veiklos nutraukimo metu ir 26,2 proc. neteko darbo, kai įmonėse buvo vykdomas etatų mažinimas. 14,8 proc. respondentų turima kvalifikacija netenkino darbdavių, 6,6 proc. – netenkino sunkios darbo sąlygos ir 6,6 proc. pažeidė darbo drausmę ir buvo atleisti iš darbo.

Lietuvos kelias posovietiniu laikotarpiu - sunkus, „duobėtas ir vingiuotas“. Nepriklausoma valstybė paveldėjo kolūkių ir tarybinių ūkių kaimą, visiškai neatitinkantį rinkos ekonomikos sąlygų. Teko iš esmės pertvarkyti ir gamybinę bazę, ir ekonominius bei socialinius santykius.

Vykstant ūkio reorganizacijai nukentėjo žmonės. Jauni ir iniciatyvesni greitai prisitaikė prie naujų sąlygų: atsirado privatus verslas, o dalis išvyko į užsienį. Vienu ekonominei padėčiai pagerėjo, kitų pablogėjo.

Analizuojant tuometinių profesijų, kuriose buvo užimti kaimo ir miesto gyventojai grupes, akivaizdu, kad didžioji dalis dirbančiųjų buvo kvalifikuoti žemės ūkio, pramonės darbuotojai. Apie persikvalifikavimą pradėta kalbėti 1998 m., kai įsikūrė Respublikinė Darbo birža.

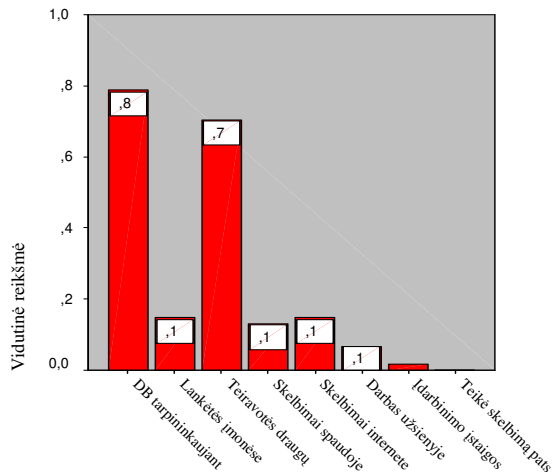
Priežastys, dėl kurių respondentai neteko darbo

		N	%
Priežastys	Etatų mažinimas	16	26,2
	Įmonės veiklos nutraukimas	16	26,2
	Sunkios darbo sąlygos	4	6,6
	Nedirbau	6	9,8
	Turima kvalifikacija	9	14,8
	Atlyginimas	4	6,6
	Darbo drausmės pažeidimas	4	6,6
	Kita	2	3,3
	Viso	61	100,0

11 lentelė

Mažeikių rajone kaimiškose vietovėse gyvena trečdalis viso rajono gyventojų. Vykstant reorganizacijai, nukentėjo kaimo žmonės. Kol nebuvo sukurta Darbo birža, gyventojų persikvalifikavimas ir naujos profesijos įgijimas vyko stichiškai.

Darbo ieškojimo būdai

22 pav. Darbo ieškojimo būdai

80 proc. apklaustų respondentų, gyvenančių kaime ir miesteliuose darbo ieškojo Darbo biržai tarpininkaujant. 70 proc. teiravosi draugų ir pažįstamų. Tai pasyvūs darbo ieškojimo būdai. Niekas iš respondentų neteikė skelbimo spaudai ar internete, nesikreipė į kitas įdarbinimo įstaigas.

Kokios priežastys galėjo apriboti galimybes gyventi pilnavertį gyvenimą? Žmonės neteko darbo pirmaisiais šalies nepriklausomybės metais. Sovietiniais laikais, esant tokiai pat situacijai,

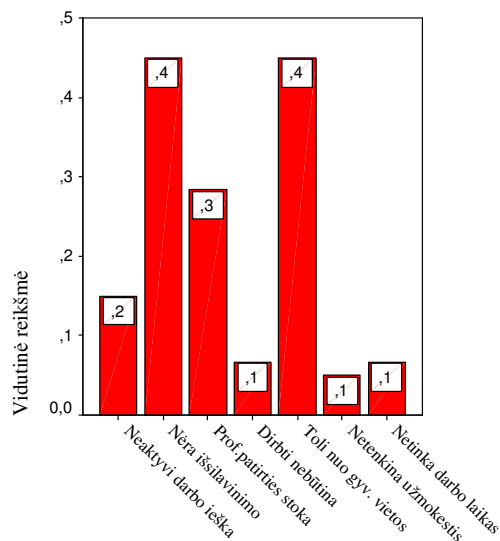
jiems būdavo pasiūlomas kitas darbas. Dabar valstybė remia piliečius, tik pasikeitus ekonominei situacijai, siūlo už neįsidarbinimą mokėti pašalpą. Tai gana patogu tiems, kurie tikisi, kad valstybė jais pasirūpins, todėl jie net neskuba dirbti. Didesnė dalis respondentų yra ilgalaikiai bedarbiai, išlaikomi valstybės.

Analizuojant susidariusią padėtį paaiškėjo, kad vyresnio amžiaus respondentai, gyvenantys kaimuose ir miesteliuose, pasyviais būdais ieškojo darbo. Juos apie įsidarbinimo galimybes dažniausiai informuodavo Darbo biržos darbuotojai, kiti teiraudavosi draugų, tačiau patys iniciatyvos nerodė.

Neįsidarbinimo priežastys:

Darbo biržos darbuotojai yra savo srities profesionalai, gerai atliekantys savo darbą. Šiuo metu birža gali pasiūlyti įvairių profesijų žmonėms darbą įmonėse, organizacijose, besikuriančiose tiek mieste, tiek kaime. Respondentai į klausimą apie neįsidarbinimo priežastis, kaip vieną iš pagrindinių nurodė, kad siūlomas darbas yra toli ir todėl jie nedirba. Situacija - paradoksali, nes dvidešimt pirmajame amžiuje, kai neblogai sutvarkyti ir atokiausi miestelių, kaimų keliai, kai sutvarkyti autobusų maršrutai ir kai patys darbdaviai organizuoja darbuotojų atvežimą ir parvežimą iš darbo, tereikia noro. Tokie *respondentai neturi motyvacijos dirbti.*

Kita respondentų dalis kaip vieną iš neįsidarbinimo priežasčių nurodė išsilavinimo stoką. Tuo tarpu kalbantis su Darbo biržos atstovėmis, ne kartą pokalbyje buvo paminėtas noras *nieko nesimokyti*. Į siunčiamus kursus, kurie vyksta kituose miestuose, surinkti norinčių mokytis yra labai sunku. Gana dažni atvejai, kai respondentai pasirenka bet kokius kursus, kad tik nereikėtų niekur toliau važiuoti. *Mokymo organizavimas respondentų gyvenamose vietose – dar viena problema, nes jeigu seniūnija organizuoja kursus, tai lektoriui dažnai dar tenka bendrauti ne su tais žmonėmis, kuriems to reikėtų, o su atsitiktiniais.*

23 pav. Respondentų neįsidarbinimo priežastys

Respondentų dalyvavimas Darbo biržos rengiamuose kursuose

12 lentelė

	N	Taip (%)	Ne (%)	Vidutinė reikšmė	std. nuokrypis
Profesinio mokymo programoje	61	49	51	,49	,504
Viešųjų darbų programoje	61	44	55	,44	,501
Remiamų darbų programoje	61	13	87	,13	,340
Darbo įgūdžių įgijimo	61	46	54	,46	,502
Grupinės darbo paieškos programoje	61	3	97	,03	,180
Valid N (listwise)	61				

Profesinio mokymo programose norėtų dalyvauti 49 proc. respondentų, darbo įgūdžių įgijimo programoje dalyvautų 46 proc. respondentų. Nemaža dalis respondentų (44 proc.) sutinka dalyvauti viešųjų darbų programoje, organizuojamoje darbo biržos. Europos Sąjungos užimtumo politikos gairėse ypač pabrėžiama darbinės karjeros pratęsimo reikšmė: juo ilgiau žmogus bus darbo rinkoje, juo bus geriau ir jam, ir visai visuomenei.

Apklausoje dalyvaujantys respondentai yra vyresnio amžiaus. Jų mokymąsi apsunkina keletas veiksnių: palyginti mažesnė jų paklausa; dažnai nedidelės pajamos, mažesnė mokymosi motyvacija. Todėl nenuostabu, kad net 44 proc. respondentų sutinka atlikti viešuosius darbus. Tokius darbus dažniausia organizuoja seniūnijos: tvarkomos viešosios vietos, sodinami medeliai, atliekamas nesudėtingas remontas. Už darbą apmoka darbo birža. Dalyvavusieji viešuosiuose darbuose paliekami ramybėje. Gaudami socialines garantijas ir besiversdami atsitiktiniais darbais arba gyvendami iš pašalpų, jie tampa ilgalaikiais bedarbiais.

Analizuojant susidariusią padėtį, reikėtų į kaimų, miestelių gyventojų mokymą įtraukti nevyriausybinės organizacijas, seniūnijas, bibliotekas. Valstybė šiuo metu yra išplėtojusi efektyviai veikiančią bedarbių kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo sistemą. Ateityje vienas iš pagrindinių uždavinių turėtų būti pačių nekvalifikuotų darbininkų ir darbdavių motyvacijos nuolat mokytis didinimas bei būtinų teisinių instrumentų tobulinimas.

Informacija, gaunama apie organizuojamus profesijos mokymus arba persikvalifikavimą

13 lentelė

		N	%
Informacija	Rajono laikraščiai	1	1,6
	Darbo biržos inspektorė	49	80,3
	Tie, kurie lankė kursus	7	11,5
	Iš draugų	4	6,6
	Total	61	100,0

I klausimą “ Kas suteikė informaciją apie Darbo rinkos profesijos mokymo kursus“ 80 proc. apklaustųjų nurodė, kad apie tai sužinojo iš darbo biržos inspektorių, kiti gi - 11,5 proc. – sužinojo iš tų, kurie lankė kursus. Pasikalbėjus su respondentais paaiškėjo, kad inspektorės reguliariai informuoja respondentus apie galimybes lankyti kursus ir vėliau įsidarbinti rajono įmonėse. Tie respondentai, kurie informaciją apie kursus gavo iš draugų, pažįstamų, jau buvusių kursuose, kursų lankymą daugiau sieja su gaunama už kursus stipendija ir kompensuojamomis važinėjimo išlaidomis. Jie tai paaiškina nedideliu savo reikmėms lėšų padidiniu. Kursams pasibaigus, jie net neieško darbo. Dažnai kursuose tenka sutikti žmones, kurie nebe pirmą kartą lanko juos, skiriasi tik profesija.

Analizuojant šią padėtį, reikėtų pastebėti, kad Darbo biržos specialistai gerai atlieka savo pareigas informuodami respondentus apie mokymų organizavimą. Rajono laikraščių, kuriuose visada daug skelbimų apie organizuojamus kursus ir laisvas darbo vietas, daugelis mūsų apklaustųjų respondentų neskaito.

Dalyvavimas kursuose

14 lentelė

	N	Taip	Ne	Vidutinė reikšmė	Std. nuokrypis
Turimos kvalifikacijos kėlimas	61	8	92	,08	,277
Gauti pašalpą už mokymo kursus	61	30	70	,30	,460
Gauti kvalifikacijos pažymėjimą pasibaigus mokymams	61	59	41	,59	,496
Įgyti naują profesiją	61	49	51	,49	,504
Viso	61				

Kokios priežastys lemia respondentų dalyvavimą kursuose? 50 proc. respondentų nurodė, kad jiems svarbu gauti kvalifikacijos pažymėjimą, pasibaigus mokymams. 49 proc. nurodė, kad jiems svarbu įgyti naują, rinkoje paklausią profesiją. **Netikėtą atsakymą pateikė net 30 proc.**

respondentų, kurie kaip vieną iš pagrindinių kursų lankymo priežasčių nurodė pašalpos gavimą už kursus.

Grįžtant prie respondentų pasiskirstymo pagal amžių ir išsilavinimą, galima daryti prielaidą, kad respondentai, turintys vidurinę ar profesinę išsilavinimą turi noro įgyti naują profesiją. Mažeikių Darbo biržos duomenimis, šiuo metu rajono įmonėms reikalingi mūrininkai, staliai - baldžiai, vairuotojai ir kt.

Respondentų pagal amžių struktūroje nuo 45 m. ženkliai daugėja asmenų, nenorinčių mokytis jokių dalykų. Tokie respondentai naudojami socialinėmis garantijomis ir laiko save socialiai remtiniais. Jie yra pasyvūs. *Visi respondentai pažymi, kad motyvaciją visų pirma skatina rinkos poreikiai, o kaimo vietovėse darbo vietų nėra daug. Dalis žmonių nemato akivaizdžių galimybių pakeisti savo gyvenimą per švietimą. Tai turėtų būti valstybės politika, kad žmonės norėtų mokytis ir dirbti Lietuvoje, neišvykti.*

Kas labiausiai kelia nerimą mokymo kursuose?

15 lentelė

	N	Taip (%)	Ne (%)	Vidutinė reikšmė	Std. nuokrypiai
Kad reikia mokytis	61	36	64	,36	,484
Kad nepasiseks	61	36	64	,36	,484
Kad reikės nutraukti mokymo kursus	61	5	95	,05	,218
Bendravimas su kitais klausytojais	61	36	64	,36	,484
Mokytojų vertinimas	61	10	90	,10	,300
Viso	61				

Kursų organizavimas ir jų pravedimas - ne mažiau svarbus veiksnys, stengiantis įtraukti suaugusius į kvalifikacijos įgijimą arba persikvalifikavimą. **36 proc. respondentų, prieš ateidami į kursus, bijojo, kad reikės mokytis.** Jiems mokykla paliko nemalonus prisiminimus, todėl toks procentas respondentų jautė nerimą.

Kiti 36 proc. respondentų baiminasi, kad teks nutraukti mokymo kursus, nes kai jie vyko, buvo prasidėję pavasario lauko darbai. Didesnė dalis gyvena kaime, miesteliuose, todėl jiems tai - aktualus metas. Dar 36 proc. respondentų jautė nerimą dėl bendravimo. Ankstesniuose suaugusiųjų mokymo tyrimuose ne kartą buvo akcentuota, kad bedarbiams būtina psichologo pagalba, nes dėl susiklosčiusių gyvenimo sąlygų žmonės užsidaro savyje.

Dar viena problema, kurią pokalbiuose įvardijo respondentai – tai Darbo rinkos programų trukmė. Darbo rinkos mokymo programos, suteikiančios pirmo lygio profesinę kvalifikaciją, vykdomos kursuose, kurių trukmė ne trumpesnė nei 4 savaitės, tačiau neviršija 12 savaičių.

Asmenys, baigę kursus pagal darbo rinkos antro lygio mokymo programas, gauna valstybės pripažįstamą pažymėjimą. Darbo rinkos profesinio mokymo programų, suteikiančių antro lygio profesinę kvalifikaciją trukmė - ne trumpesnė nei 12 savaičių, tačiau neviršija 43 savaičių. Tai yra laikas, kurį Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymas numato bedarbių mokymo apmokėjimą.

Apibendrinant gautus rezultatus paaiškėjo, kad negatyvi patirtis, įgyta jaunystėje, respondentams grįžta, peržengus mokymo įstaigos slenkstį. Ir tik suaugusiųjų mokytojų – andragogų mokėjimas bendrauti, savo dalyko išmanymas, materialinė bazė ir mokymo priemonių naujumas padėtų suaugusiems jaustis gerai ir motyvuoti save.

Kas Jums buvo vertinga kursuose?

16 lentelė

	N	Taip (%)	Ne (%)	Vidutinė reikšmė	Std. nuokrypis
Pagalba besimokančiam	61	70	30	,70	,460
Įvairių priemonių naudojimas mokantis	61	44	56	,44	,501
Laisvai prieinama mokymosi medžiaga	61	49	51	,49	,504
Profesinis orientavimas ir kompetencija	61	10	90	,10	,300
Galimybė vertinti mokytojus	61	28	72	,28	,452
Lankstus darbo grafikas	61	16	84	,16	,373
Mokymo laiko planavimas	61	52	48	,52	,504
Galimybė dalyvauti mokytojų vedamuose susitikimuose	61	3	97	,03	,180
Viso	61				

Kas kursuose buvo vertinga? 70 proc. respondentų pažymėjo, kad pagalba besimokančiam kursuose yra vertingiausia. Respondentai džiaugiasi, kad laisvai prieinama mokymosi medžiaga (49 proc.); naudojamos įvairios mokymo priemonės (44 proc.) ir galimybė vertinti mokytojus (28 proc.). Lankstų mokymo grafiką užtikrina kursus ruošianti įstaiga.

Tyrimai parodė, kad visa vertinga patirtis perduodama, suaugusiems bendraujant tarpusavyje. Suaugusiųjų mokymas neturi priminti bendrojo lavinimo mokyklų, o tuo labiau jų mokymosi nereikia vertinti pagal jaunuoliams taikomus vertinimo kriterijus.

	N	Taip (%)	Ne (%)	Vidutinė reikšmė	Std. nuokrypis
Nelankstus mokymo grafikas	61	0	100	,00	,000
Primena mokymąsi mokykloje	61	39	61	,39	,493
Egzaminų laikymas ir vertinimas pažymiais	61	2	98	,02	,128
Darbdaviai nevertina mokymuose įgytos kvalifikacijos	61	31	69	,31	,467
Nepastovus laiko grafikas mokymo eigoje	61	0	0	,00	,000
Nuolatiniai pokyčiai mokymo programoje užsiėmimų metu	61	0	0	,00	,000
Pernelyg ilga mokymo trukmė	61	64	36	,64	,967
Nepakankamas mokytojų profesinis pasiruošimas	61	0	0	,00	,000
Nepatogus susiekimas su mokymo įstaiga	61	13	87	,13	,340
Nepakanka mokymo įrangos	61	11	89	,11	,321
Valid N (listwise)	61				

Čia respondentai pasidalino į dvi pagrindines grupes. Net 61 proc. respondentų įvardijo pernelyg ilgą mokymo trukmę. 39 proc. respondentams mokymas primena mokyklą, 31proc. pažymėjo, kad darbdaviai nevertina mokymuose įgytos kvalifikacijos.

Naujajame Profesinio mokymo įstatyme, kurio nuostatos įsigalios nuo 2008 m. sausio 1 d., jau yra numatoma galimybė darbdavius įtraukti į profesinio rengimo sistemą, o taip pat galimybė dirbantiems, bet neturintiems pripažintos kvalifikacijos asmenims gauti kvalifikacijos pažymėjimą neatsitraukiant nuo darbo.

Naujos redakcijos įstatyme numatoma, kad greta įprasto mokymo profesinėje mokykloje bus įteisinta nauja profesinio mokymo forma – pameistrystė. Ji galėtų būti priimtina tiems, kurie kartu norėtų mokytis ir dirbti bei greičiau įgyti kvalifikaciją. Tokie asmenys galės dirbti ir kartu mokytis darbo vietoje – įmonėje ar įstaigoje, vadovaujant patyrusiam aukštos kvalifikacijos darbuotojui – meistrui.

Naujasis Profesinio mokymo įstatymas padės radus darbą įgyti reikalingą kvalifikaciją, nesitraukiant iš darbo vietos, užsitikrinant mokymosi metu socialines garantijas (pvz., lėšas savo poreikiams tenkinti). Darbdaviai galės lanksčiau planuoti savo darbuotojų perkvalifikavimą arba tęstinį mokymąsi.

Ar girdėjo apie Mažeikiuose organizuojamus neformalaus mokymo kursus?

18 lentelė

		N	%
Reikšmės	ne	49	80,3
	taip	11	18,0
	Viso	60	98,4
Neatsakyta		1	1,6
Viso		61	100,0

Į šį klausimą 49 proc. respondentų atsakė, kad negirdėjo. 11 proc. atsakė teigiamai, bet negalėjo paaiškinti, kur ši informacija buvo pateikta.

Naujausiuose dokumentuose jau įteisintos trys mokymosi formos – formalusis, neformalusis ir savaiminis mokymasis, tačiau Mokymosi visą gyvenimą strateginių veiksmų plane ryškėja akcentas tik dviem sritims – formaliajam ir neformaliajam mokymuisi. Naujausi suaugusiųjų švietimo tyrimai rodo, kad **nuostata nuolat mokytis daugelio žmonių sąmonėje, o juo labiau veikloje dar nėra susiformavusi**. Praktikoje daugiau akcentuojamas neformalus vaikų mokymas, susijęs su užklasine veikla. Įvairūs klubai, susibūrimai pagal pomėgius ir kt. yra žinomi gyvenamosiose vietose, kur veikia vietos bendruomenė. Respondentai jau žino, kad yra mokami kompiuteriniai kursai, užsienio kalbų mokėjimo kursai ir kt. Šiuo metu respondentai pripažino, kad neturėtų lėšų mokėti už kursus, į kuriuos norėtų eiti patys.

Informacijos stoka trukdo plačiau informuoti apie neformalų mokymą. Tai susiję su finansavimu. Kaimo vietovėse nemenka problema yra patalpos. Tai - viena iš kliūčių didinti švietimo prieinamumą. Kaimo vietovėse dar ir dabar vietinių mokyklų patalpos neretai yra gana prastos, todėl sunku jose steigti formalus ir neformalus suaugusiųjų mokymo filialus.

Ar jūs norėtumėte dalyvauti mokymo kursuose?

19 lentelė

		N	%
Reikšmės	ne	29	47,5
	taip	32	52,5
	Viso	61	100,0

32 proc. respondentų išreiškė norą dalyvauti neformalaus mokymo arba savišvietos mokymuose, 29 proc. tai - neįdomu. Įvardinčiau tai žmonių motyvacijos mokytis problema. *Mokymo institucijos vienos negali skatinti motyvacijos mokytis. Tai priklauso nuo žmogaus. Bet mokymo įstaigos gali sudominti, atkreipti dėmesį į savo prekę – kursus - vadybinėmis priemonėmis.*

"Mokymosi visą gyvenimą programa"

		N	%
Reiškia	galimybė tobulėti	15	24,6
	kelti savo kvalifikaciją	16	26,2
	Man nieko nereiškia	23	37,7
	būti naudingi	7	11,5
	Total	61	100,0

Pastaraisiais metais Lietuva stengiasi perorientuoti visą švietimo sistemą mokymosi visą gyvenimą (MVG) įgyvendinimo kryptimi. Šią kryptį įtvirtina svarbiausi strateginiai švietimo plėtros dokumentai: Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatos ir įgyvendinimo programa bei Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų planas. Pastaraisiais metais suaktyvintos pastangos plėtoti nuolatinio mokymosi kultūrą: rengiamos mokslinės konferencijos, vykdomi pedagogų kvalifikacijos tobulinimo renginiai, pertvarkomos mokymosi programos ir kt. Tokiuose renginiuose dalyvauja suaugusiųjų mokymo centrų, ministerijų darbuotojai, įmonės ir įstaigos, užsiimančios suaugusiųjų mokymu, darbdaviai. Atrodo, kad tie kurie organizuoja profesinį mokymą ir persikvalifikavimą, žino, "kur eina". O štai respondentų atsakymai į klausimą apie programą „Mokymasis visą gyvenimą“ atsako taip: jiems tai nieko nereiškia – 23 proc. respondentų, 16 proc. įvardina šią programą kaip kvalifikacijos kėlimo, o 15 proc. – kaip galimybę tobulėti.

Tyrimas parodė, kad tik nedidelė visuomenės dalis girdėjusi apie Mokymosi visą gyvenimą programą, susijusią su ES. Didelė dalis suaugusiųjų, kuriai ši programa skirta, net nežino apie ją. Būtina nuolat informuoti visuomenę, atskleisti gerą patirtį, išaiškinti principus ir siekius, kuriais remiasi ši programa.

III DALIES IŠVADOS

1. Tyrime dalyvaujančių nuomonė atspindi tam tikrų grupių interesus.
2. Kaimo gyventojų socialinė situacija yra labai sudėtinga. Kaime - didelis nedarbas, o dirbančiųjų laikas išnaudojamas neefektyviai. Kaime gyvenantiems respondentams sunkiau susirasti darbą nei miestelio ar miesto gyventojams.
3. Atlikto tyrimo imtis atitinka dabartinę demografinę padėtį, susidariusią rajone.
4. Jaunesni respondentai rodo norą dirbti ir didinti savo pajamas. Kiti gi apsiriboja valstybės garantuojama socialine, teisine apsauga, tuo pasmerkdami save ir kitus šeimos narius gyventi skurde.

5. Mažeikių rajono kaimiškose vietovėse gyvena trečdalis šio rajono gyventojų. Vykstant reorganizacijai nukentėjo kaimo žmonės. Kol nebuvo sukurta Darbo birža, gyventojų persikvalifikavimas ir naujos profesijos įgijimas vyko stichiškai.

6. Mokymo organizavimas respondentų gyvenamose vietose – problematiškas, nes seniūnijoje organizuotų kursų metu lektoriui dažnai dar tenka bendrauti ne su tais žmonėmis, kuriems to reikėtų, o su atsitiktiniais.

7. Į kaimų, miestelių gyventojų mokymą būtina įtraukti nevyriausybinės organizacijas, seniūnijas, mokyklas, bibliotekas. Valstybė šiuo metu yra sukūrusi efektyvią bedarbių kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo sistemą. Ateityje vieni iš pagrindinių uždavinių stiprinti pačių nekvalifikuotų darbininkų ir darbdavių motyvaciją bei tobulinti atitinkamus teisinius instrumentus.

8. Darbo biržos specialistai gerai informuoja gyventojus apie mokymų organizavimą.

9. Motyvaciją visų pirma skatina rinkos poreikiai. Tačiau kaimo vietovėse darbo vietų nėra daug, todėl dalis žmonių nemato akivaizdžių galimybių pakeisti savo gyvenimą per švietimą. Tai turėtų būti valstybės politika, kad žmonės norėtų mokytis ir dirbti Lietuvoje, neišvykti.

10. Negatyvi patirtis, mokykloje įgyta jaunystėje, respondentams grįžta, peržengus mokymo įstaigos slenkstį. Andragogų mokėjimas bendrauti, dalyko išmanymas ir gera materialinė bazė gali padėti suaugusiems šią patirtį įveikti.

11. Naujasis Profesinio mokymo įstatymas padės, radus darbą, įgyti reikalingą kvalifikaciją nepasitraukiant iš darbo vietos, užsitikrinant mokymosi metu ir socialines garantijas (pvz., lėšas savo poreikiams tenkinti). Darbdaviai galės lanksčiau planuoti savo darbuotojų perkvalifikavimą arba tęstinį mokymąsi.

12. Mokymosi visą gyvenimą strateginių veiksnių plane ryškėja akcentas tik dviem sritims – formaliajam ir neformaliajam mokymuisi. Naujausi suaugusiųjų švietimo tyrimai rodo, kad nuostata nuolat mokytis daugelio žmonių sąmonėje ir juo labiau veikloje dar nėra susiformavusi.

13. Informacijos stoka kliudo plėtoti neformalų mokymą. Tai susiję ir su finansavimu. Kaimo vietovėse nemenka problema yra patalpos. Tai - viena iš kliūčių gerinti švietimo prieinamumą. Kaimo vietovėse vietinių mokyklų patalpos dar ir dabar yra prastos. Todėl sunku jose steigti formalus ir neformalus suaugusiųjų mokymo filialus.

14. Tik nedidelė dalis tyrime dalyvavusių respondentų yra girdėjusi apie Mokymosi visą gyvenimą programą, susijusią su ES. Didžioji dalis suaugusiųjų, kuriai ši programa skirta, net nežino apie ją. Reikia nuolat informuoti visuomenę, atskleisti gerą patirtį, išaiškinti principus ir siekius, kuriais remiasi ši programa.

REKOMENDACIJOS

1. Nemaža dalis rajono vadovų ir specialistų suaugusiųjų mokymo, perkvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo nesieja su rajone veikiančiomis mokyklomis – Mažeikių politechnikos mokykla ir Žemaitijos kolegijos Mažeikių studijų skyriumi. Todėl Mažeikiuose Politechnikos mokykla retai užsiima suaugusiųjų perkvalifikavimu, nors turi geras sąlygas šiai veiklai. Žemaitijos kolegijos Mažeikių studijų skyrius neteikia jokių tęstinio mokymo paslaugų. Siūlome abiejose mokyklose plėtoti suaugusiųjų tęstinį mokymą, įsteigiant Mažeikių politechnikos mokykloje suaugusiųjų mokymo centrą, o kolegijos skyriuje organizuojant kursus.

2. Būtina artimiausiu laiku praveisti plačią rajono kaimo gyventojų ir darbdavių apklausą, kuri padėtų išsiaiškinti realų mokymo poreikį, veiklos galimybes, labiausiai prieinamas mokymo formas. Į pagalbą, vykdant apklausą, pasitelkti Mažeikių rajono Verslininkų asociaciją, Mažeikių savivaldybę ir Žemaitijos kolegijos Mažeikių studijų skyriaus studentus. Supažindinti su gautais rezultatais Mažeikių savivaldybės atsakingus darbuotojus, visas įmones ir įstaigas, kurios užsiima mieste suaugusiųjų švietimu. Mažeikių politechnikoje mokykloje, steigiant Suaugusiųjų mokymo skyrių, sudaryti veiksmų planą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adamonienė R., Daukilas S., Kriščiūnas B., Maknienė I. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius: Petro Ofsetas.
2. Aleknienė V. (2006-110-02). *Darbo rinka ir mokymasis visą gyvenimą*. Prieiga per internetą: <http://www.darbo.rinka.lt>.
3. Beresnevičienė D. (2000). *Suaugusiųjų švietimo psichologiniai aspektai// Suaugusiųjų švietimas ateičiai ir dabarčiai*. Kaunas. VDU. ISBN 9986-501-504.
4. Beresnevičienė D. (1995). *Nuolatinis mokymasis Lietuvoje*. Vilnius. ISBN 9986 57-478-3.
5. Baršauskienė V., Gaščinskienė J.(2003). *Nuolatinio mokymosi vaidmuo kintančioje visuomenėje*. Vilnius.
6. Būdienė V., Tamošiūnas T.(2005).*Suaugusiųjų švietimas ir tęstinis mokymas*. LSŠ informacijos centras.
7. *Baltoji knyga*.(1998). Vilnius
8. Juozaitienė R.(2002). *Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijai –10 metų*. Kaunas: Savišvieta Nr. 2.
9. Jovaiša T.(2003). *Darbo rinkos profesinio mokymo konsultavimo tikslai, rezultatai ir perspektyva mokymosi visą gyvenimą požiūriu*. Vilnius
10. Jasaitis J., Naujokienė R., Kriščiūnienė L., Pareigienė L. (2004). *Mokymo, švietimo įtaka kaimo gyventojų verslumui, ūkių konkurencingumui. Naujų mokymo krypčių identifikavimas*. Vilnius,
11. Jasaitis J. (2006). *Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos kūrimas*. Šiauliai.
12. Jurkevičius G., Totoraitis R., Čižauskaitė – Stanaitienė R.(2006).*Suaugusiųjų švietimo praktika*. Vilnius
13. Krowles M.(1980). *Modern Prastice of Adult Edukacation. From Pedagogy to Andragogy. Cambrige Adult Education*.
14. Laužackas R.(1999). *Sistemo – teorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos*. Kaunas.VDU
15. Laužackas R. Mokymo (studijų) programų rengimo pagrindinės sąvokos.VDU PRSC, 2006 m.
16. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*.Kaunas, VDU.
17. Laužackas R., Danilevičius E., Gurskienė O. (2004). *Profesinio rengimo reforma Lietuvoje: parametrai ir rezultatai*. VDU.
18. Laužackas R. (1997). *Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai*. Vilnius, Leidybos ces.

19. Laužackas R., Tutlys R., Kučingytė I., Rakutis R., Valantinas A.(2003). *Suaugusiųjų mokymosi prieinamumo modeliavimas: subjektyvieji ir objektyvieji veiksniai*. Kaunas, VDU.
20. Linkaitytė G.(2003). *Lietuvos suaugusiųjų švietimo naujovės: kontekstas ir patirtis*.Kaunas, VDU.
21. *Lietuvos 2004-2006 metų bendrasis programavimo dokumentas(BPD)(LR Vyriausybės patvirtintas 2004m, rugpjūčio mėn.)*. Prieiga per internetą:
http://www.finmin.lt/web/stotis_inf/0/BA52679E81AFE651C2256EC10033AEA7//File/BPD.doc
22. *Mažeikių rajono ekonominių – socialinių faktorių analizė. Vizija, prioritetai, tikslai, uždaviniai 2002-2007 metams*. Prieiga per internetą: <http://www.mazeikiai.lt>
23. *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų planas (LR švietimo ir mokslo ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministrų patvirtinta 2004 m.kovo mėn.)*. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/c-bin/getgr?C1=bin&c2=230967&c3=7420>
24. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*.Prieiga per internetą:
http://lssa.smm.lt/doc.s/Memorandumas_2001.doc.
25. Matiukaitė J., Beresnevičienė D. (2005) *Suaugusiųjų nuolatinio mokymosi motyvai*. VPU, ŠU
26. *Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (LR Seimo priimtas 2003 m. birželio mėn.)*. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps?Condition1=238731&Condition2>
27. *Lietuvos Respublikos Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998)*.Prieiga per internetą http://www.smm.lt/teisine_bazes/istatymai/vii-822.htm
28. *Lietuvos Respublikos Profesinio mokymo įstatymas(2006 – 2007 – 03 -26)*. Vilnius
29. *Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje (1999)*. Vilnius, UAB Adomo Jakšto spaustuvė.
30. Profesinio mokymo metodijos centras (2006) *Tęstinio profesinio mokymo sistema Lietuvoje*. Vilnius
31. *Suaugusiųjų švietimo statistinio 2006 m. tyrimo rezultatai.*(2007 – 03 -27) Vilnius
32. *Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų (pasirengimas bendrai Europos komisijos/tarybos 2006 ataskaitai)*. Prieiga per internetą: <http://www.aikos.smm.lt>
33. Šileikytė A., Totoraitis R., Kutraitė Z., Juozaitienė R. (2006).*Suaugusiųjų švietimas Europoje: tendencijos ir problematika*. Vilnius.

34. Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų (pasirengimas bendrai Europos komisijos/tarybos 2006 ataskaitai). Prieiga per internetą: <http://www.aikos.smm.lt>
35. Šumskienė V. Mokytiis gyvenimui. Ar man to reikia? (2006) Artuma, Vilnius
36. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. (2006) *Andragogika*.Kaunas, VDU
37. Teresevičienė M., Buršaitienė N., Gedvilienė G., Kaminskienė E.,(2003) *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi indentifikavimo, vertinimo, pripažininmo tendencijos Europoje ir Lietuvoje*.Kaunas, VDU, Profesinis rengimas - 3
38. Teresevičienė M., Oldroyd D., Gedvilienė G.(2004).*Suaugusiųjų mokymasis*.VDU
39. Tamošiūnas T., Linkaitytė G., Šutinienė I., Žilinskaitė L.(2004). *Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste: tyrimo ataskaita*. 2004, Vilnius, ŠMM. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm.
40. Tamošiūnas T., Šutinienė i., Filipavičienė D., Guseva O.(2005) *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą*. Vilnius
41. Tamošiūnas T., Šutinienė i., Filipavičienė D., Guseva O.(2004) *Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai*. Vilnius
42. *Technologinių inovacijų poreikio Mažeikiuose galimybių studija*.(2006) Kaunas
43. Valstybinės švietimo strategijos 2003 –2012 metų nuostatos (LR Seimo patvirtintos 2003 m. liepos mėn.). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=21547&Condition2>
44. Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa (LR Vyriausybės patvirtinta 2005 m. sausio mėn.). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=249299&Condition2>.
45. Zuzevičiūtė V.(2006). *Suaugusiųjų mokymosi poreikiai ir jų tyrimai*.Kaunas, VDU.

PRIEDAI

1 priedas

Formalaus ir neformalaus suaugusiųjų švietimo atskyrimas

Eil. Nr.	DOKUMENTO PAVADINIMAS	FORMALUSIS	NEFORMALUSIS
1.	ŠĮ pakeitimas, 2003-06-17	Pradinis, pagrindinis, vidurinis ugdymas, profesinis mokymas, aukštesniosios ir aukštojo mokslo studijos	Kitas suaugusiųjų švietimas (6 str.) 17 – 1 str. Paskirtis: <ul style="list-style-type: none"> ○ Sudaryti suaugusiajam sąlygas mokytis visą gyvenimą ○ Tenkinti pažinimo poreikius; ○ Tobulinti įgytą; ○ Įgyti papildomą kvalifikaciją 17 – 2 str. Teikimas: <ul style="list-style-type: none"> ○ Kiekvienam ne jaunesniam kaip 18 m.
2.	Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, 1998 –06-30	Valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas(lavinimo, mokymosi, studijų) procesas, kurio rezultatas – valstybės pripažintas, išsilavinimą liudijantis dokumentas	Asmens ir visuomenės interesus atliepiantis, kontroliuojamas (lavinimo, mokymosi, studijų) procesas, kurio rezultatas neįvertinamas išsilavinimą liudijančiu dokumentu
3.	Mokymosi visą gyvenimą užtikrinanti strategija, 2004-03-26	<ul style="list-style-type: none"> ○ Vyksta švietimo ir mokslo įstaigose – institucijose su aiškia tvarka, turiniu, metodais ir mokymosi priemonėmis. ○ Jį reglamentuoja aiškos priėmimo, registracijos ir baigimo taisyklės. ○ Rezultatas – valstybės pripažintas, išsilavinimą liudijantis dokumentas. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo institucijų (pvz., darbo vietose); ○ Mokymosi procesas priklauso jį organizuojančiai institucijai (atsakomybė už rezultatą tenka jai – tai sąsaja su formaliuoju švietimu); ○ Būdingas kvalifikacijos tobulinimo sričiai.

Įsidarinimo galimybių 2007 m. Mažeikių rajone barometras

SPECIALISTAMS	DARBININKAMS
<ul style="list-style-type: none"> • Pardavimo vadybininkams • Verslo paslaugų vadybininkams • Verslo administravimo specialistams • Elektromechanikams • Energetikams • Statybos inžinieriams • Inžinieriams programuotojams • Kompiuterių technikams • Įstaigų administratoriams • Anglų kalbos mokytojams • Informatikos mokytojams • Matematikos mokytojams • Fizikos mokytojams • Chemijos mokytojams • Farmacininkams • Gydytojams įvairių specializacijų 	<ul style="list-style-type: none"> • Pardavėjams • Suvirintojams pusautomačiu, dujomis, elektra • Siuvėjams • E kategorijos vairuotojams • Autobusų vairuotojams • Apdailininkams • Metalo konstrukcijų montuotojams • Mūrininkams • Plataus profilio statybininkams • Medienos apdirbimo staklininkams • Baldžiams • Pardavėjams • Barmenams • Konditeriams • Apskaitininkams ir kasininkams • Sekretoriams • Autotransporto priemonių remonto šaltkalviams • Stogdengiams • Skardininkams • Virėjams
SPECIALISTAMS	DARBININKAMS
<ul style="list-style-type: none"> • Mechanikams inžinieriams • Chemijos inžinieriams • Elektronikos inžinieriams • Elektros inžinieriams • Pramonės įrenginių ir įrankių inžinieriams • Socialiniams darbuotojams 	<ul style="list-style-type: none"> • Šaltkalviams • Garo katilų kūrikas • Kirpėjams • Santechnikams • Mėsininkams • Traktorininkams • Krano operatoriams

SPECIALISTAMS	DARBININKAMS
<ul style="list-style-type: none">• Gyvulininkystės technologams• Augalininkystės technologams• Bendrosios praktikos slaugytojams• Pradinio mokymo mokytojams• Menininkams• Maisto produktų ir gėrimų technologams• Veterinarijos felčeriais	<ul style="list-style-type: none">• Elektros įrenginių elektromechanikams• Avalyninkams• Namų ūkio ekonomėms• Ūkininkams• Sodininkams ir daržininkams